

Publikationer från institutionen för pedagogik

1986:17

ORSAKER TILL STUDIEAVBROTT OCH LINJEBYTEN I GYMNASIESKOLAN

Sven-Eric Reuterberg

**TILLHÖR REFERENSBIBLIOTEKET
UTLÅNAS EJ**

Institutionen för pedagogik
Göteborgs universitet

**ORSAKER TILL STUDIEAVBROTT OCH LINJEBYTEN
I GYMNASIESKOLAN**

Sven-Eric Reuterberg

SAMMANFATTNING

Reuterberg, S-E. Orsaker till studieavbrott och linjebyten i gymnasieskolan. Publikationer från institutionen för pedagogik, Göteborgs universitet, 1986:17

ISSN 0282-2180

Antal sidor: 103

Undersökningens syfte är att belysa vilken inverkan studieavbrott och linjebyten får på den sociala och könsmissiga selektionen under gymnasietiden samt huruvida orsakerna till dessa varierar med social bakgrund och kön. Till grund för undersökningen ligger ett riksrepresentativt urval av de 16-åringar som lämnade grundskolan 1979.

Såväl övergång till gymnasieskolan som val av utbildning inom denna är klart relaterad till individernas sociala bakgrund. Individer från högre socialgrupper går oftast direkt till gymnasieskolan och de väljer dessutom i störst utsträckning någon av de längsta och mest teoretiska utbildningslinjerna. Könsskillnaderna är klart mindre och begränsar sig till 2-åriga linjer, där kvinnorna oftare valt en teoretisk linje medan männen dominerar de yrkesförberedande.

Totalt sett har 1 gymnasist av 10 avbrutit studierna och ytterligare 5% har gjort ett linjebyte mellan någon av följande tre studieinriktningar: 3- och 4-årig linje, 2-årig teoretisk samt 2-årig yrkesförberedande linje. Normalt sker linjebytena i riktning mot kortare eller en mindre teoretiskt inriktad linje.

Studieavbrott och linjebyten tillsammans med den fördröjda övergången till gymnasieskolan medför att socialgruppskillnaderna ökar i någon mån. Könsskillnaderna tenderar däremot att minska.

Avgångsbetyg från grundskolan är den variabel som uppvisar högst samband med studieavbrott/linjebyten. Vid en given betygsnivå är vidare risken för studieavbrott/linjebyten störst inom lägre socialgrupper och risken är också något större för kvinnor än för män.

Om man på samma sätt tar hänsyn till betygsskillnader studieinriktningarna emellan är avbrotten/linjebytena vanligast inom de 3- och 4-åriga linjerna och minst vanliga på de 2-åriga yrkesförberedande.

Orsakerna till avbrott/linjebyten varierar också med studieinriktning. Så är svårigheter att klara studierna tillsammans med taktikval de vanligaste orsakerna inom 3- och 4-åriga linjer medan sådana motiv som har med arbete att göra är de viktigaste orsakerna på 2-åriga. På 2-åriga teoretiska linjer tillkommer också den orsaken att man inte kommit in på den linje man helst önskat.

På det hela taget är det de orsaker som är vanligast förekommande på respektive studieinriktning som också svarar för huvuddelen av de socialgrupps- och könsskillnader i frekvensen av avbrott respektive linjebyten som föreligger inom studieinriktningarna. I detta sammanhang bör dock påpekas att ekonomiska faktorer bidragit till att höja andelen linjeavhopp främst inom lägre socialgrupper på 2-åriga yrkesförberedande linjer. Dessa faktorer har vidare varit av större betydelse för kvinnor än för män inom såväl teoretiska som yrkesförberedande 2-åriga linjer.

Beställes från: Institutionen för pedagogik
Göteborgs universitet
Box 1010
431 26 Mölndal

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	sid
KAP. 1 BAKGRUND	9
Förekomsten av studieavbrott och linjebyte	12
Orsaker till studieavbrott/linjebyten	14
KAP. 2 PROBLEMSTÄLLNINGAR	17
KAP. 3 UNDERSÖKNINGSGRUPP OCH URVALSFÖRFARANDE	26
KAP. 4 UTBILDNINGSKARRIÄR I RELATION TILL SOCIAL-GRUPP OCH KÖN	30
KAP. 5 UTBILDNINGSKARRIÄR I RELATION TILL GRUND-SKOLEBETYG	42
Samband mellan grundskolebetyg och sannolikhet för reguljär studiegång	49
Samband mellan grundskolebetyg och risk för linje-avhopp	55
KAP. 6 NÅGRA ANDRA FAKTORERS BETYDELSE FÖR LINJEBYTEN OCH STUDIEAVBROTT	63
Inledning	63
Jämförelser mellan studieinriktningar	67
Jämförelser mellan socialgrupper	71
Jämförelser mellan män och kvinnor	74
Sammanfattning	77
KAP. 7 SAMMANFATTNING OCH DISKUSSION	79
BILAGA 1	92
BILAGA 2	100
REFERENSER	102

FÖRORD

Undersökningen har genomförts inom projektet "Studiehjälp och vuxenstudiestöd - utnyttjande och effekter", vilket finansierats av Skolöverstyrelsen.

De data, som ligger till grund för undersökningen, har välvilligt ställts till förfogande av Enheten för utbildnings- och kulturstatistik inom Statistiska centralbyrån, vilken också svarat för urval och insamling av primäruppgifter samt för redigering av dessa.

KAPITEL 1
BAKGRUND

Ett av huvudsyftena med 1971 års gymnasiereform - då den nya gymnasieskolan infördes - var att demokratisera utbildningsmöjligheterna. Genom att organisatoriskt integrera de tre tidigare separata skolformerna gymnasiet, fackskolan och yrkesskolan till en sammanhållen skolform avsåg man att göra de skilda studieinriktningarna mera likvärda. Individernas val av utbildning efter den obligatoriska skolan skulle bli av mindre betydelse för möjligheterna till fortsatta studier än vad som tidigare varit fallet.

Några år innan gymnasiereformen hade - också i demokratiseringssyfte - studiestödet reformerats. För studerande på gymnasial nivå infördes då den s k studiehjälpen och för studerande på postgymnasial nivå studiemedlen. Studiehjälpen utgjordes av ett icke behovsprövat *studiebidrag* och därtill ett *inkomstprövat* och ett *behovsprövat tillägg*. För gymnasister, som bodde långt från skolan, fanns dessutom möjlighet att erhålla *resetillägg* eller *inackorderingstillägg*. Hur de olika stödformerna inom studiehjälpen förändrats vad gäller belopp och utnyttjandefrekvens framgår av tabell 1.1.

Tabell 1.1 *Studiehjälpens storlek och utnyttjandefrekvenser.*

Form av bidrag	1964/65		1971/72		1977/78		1982/83	
	Belopp mån	Antal stud ca	Belopp mån	Antal stud ca	Belopp mån	Antal stud ca	Belopp mån	Antal stud ca
Studiebidrag	75	180 000	100	192 900	175	197 100	250-275	284 800
Resebidrag	30-75	75 000	60-120	76 300	105-255	93 400	150-405	150 400
Inackorderingstillägg	100	51 000	125	38 900	230	29 500	365	30 200
Inkomstprövat tillägg	högst 75	80 000	högst 75	46 200	högst 75	14 000	högst 240	10 300
Behovsprövat tillägg	högst 75	9 000	högst 75	6 500	högst 150	4 000	högst 265	9 200

Källa: Utbildningsdepartementet (1984, s 5).

Från studiehjälpens införande 1964/65 fram till 1982/83 har samtliga stödformer ökat beloppsmässigt, vilket är en följd av inflationen. Antalet studiebidrag och resetillägg har också stigit väsentligt beroende på en snabb tillväxt av antalet gymnasiestuderande. De övriga stödformerna har däremot inte ökat i utnyttjandefrekvens. Studiebidraget kan därför sägas ha blivit alltmera generellt. Den 1 januari 1985 höjdes studiebidraget till 400 kronor per månad. I samband därmed förstärktes också de selektiva inslagen i studiehjälpen. Bakom främst den sistnämnda förändringen ligger otvivelaktigt en tanke om att stärka studiehjälpens sociala utjämnings-effekter. Detta kommer bl a till uttryck i Centrala studiestödsnämndens långtidsbedömning av studiestödets utveckling, där det heter:

Det är givetvis av stor betydelse att det allmänna barnstödet ligger på en sådan nivå och är så utformat att det bidrar till en ökad ekonomisk grundtrygghet för barnfamiljer med skilda behov. Av vikt är emellertid också att studiehjälpen förändras så att den i större utsträckning än för närvarande kan utgöra en stimulans till studier. Om detta mål skall nås är det i första hand angeläget att väsentligt förstärka stödet till ungdomar som kommer från hem med svag ekonomi och svag studietradition. Vidare bör man kunna överväga att via studiestödet påverka rekryteringen till de teoretiska linjerna. Särskilda insatser kan också behöva göras för ungdomar som har speciella problem. (CSN, 1984, s 83).

Som nämnts syftade såväl studiestödsreformen som den organisatoriska förändringen av gymnasieskolan till att demokratisera utbildningsmöjligheterna på den gymnasiala nivån. Vilka effekterna blivit med avseende på social och könsmässig selektion har studerats av Härnqvist & Svensson (1980) samt av Svensson (1983). Enligt dessa undersökningar har övergångsfrekvensen till gymnasial nivå ökat väsentligt från mitten av 60-talet till början av 80-talet. Vid den förstnämnda tidpunkten befann sig endast 1/3 av en årskull 17-18-åringar under utbildning, men denna andel ökade under tidsperioden till inte mindre än 3/4. Till största delen faller denna ökning på de 2-åriga gymnasielinjerna men även de längre och mera teoretiskt inriktade studievägarna visar en påtaglig ökning, nämligen från 20 till 30 procent av årskullen (Svensson, a a, s 12).

Det är således uppenbart att utbildningsmöjligheterna ökat avsevärt under den studerade 15-årsperioden. Har detta också medfört att de

sociala och könsmässiga skillnaderna reducerats? Svensson drar den slutsatsen

... att dessa strävanden varit framgångsrika under senare delen av 60-talet, när antalet elever i de längre gymnasieutbildningarna ökade markant och då denna ökning var snabbare i lägre än i högre samhällsklasser, vilket ledde till minskade sociala skillnader. Sedan dess har dock tillväxten stagnerat i socialgrupp II och III, medan den fortsatt i grupp I med påföljd att de sociala klyftorna åter vidgats. (a a, s 24).

Till de 2-åriga gymnasieutbildningarna har dock tillströmningen från lägre socialgrupper ökat under hela den studerade tidsperioden varför rekryteringen till gymnasial utbildning som helhet utjämnats i betydande grad. Kvar står dock att det sker en markant social selektion inom gymnasieskolan.

Könsskillnaderna är betydligt mindre än de sociala under hela tidsperioden. Vid mitten av 60-talet var andelen 17-18-åringar under utbildning 36 procent bland männen och 34 procent bland kvinnorna. Fram till början av 80-talet hade dessa andelar ökat till 76 respektive 79 procent. Kvinnorna visar således en något starkare ökning än männen och denna faller helt på de kortare gymnasieutbildningarna. Övergången till 3- och 4-åriga linjer är dock vid båda tidpunkterna ett par procentenheter högre bland män än bland kvinnor.

Den utveckling, som här beskrivits, gäller övergången till gymnasial utbildning. Under gymnasietiden sker emellertid vissa förändringar såtillvida att somliga elever avbryter sina studier och andra byter studieinriktning. Sådana förändringar kan självfallet innebära att socialgrupps- och könsskillnaderna blir annorlunda vad gäller fullföljd jämfört med påbörjad gymnasieutbildning.

Förekomsten av studieavbrott och linjebyte

I de äldre skolformerna var studieavbrotten oftast ofrivilliga. Vanligen torde de ha varit förorsakade av att eleverna misslyckades med studierna. Detta föranledde 1957 års skolberedning att låta genomföra en undersökning rörande "Flyttning, kvarsittning och utkuggning i högre skolor i relation till folkskolans betyg-sättning" (SOU 1959). Enligt denna undersökning var det endast 56 procent av samtliga intagna som genomgick realskolan eller flickskolan på normal studietid. 16 procent fullföljde utbildningen med försening medan de återstående avbröt sina studier. Undersökningen visar också på klara könsskillnader såtillvida att både studieavbrott och förseningar var vanligast bland män.

Studieavbrott och försening uppvisar ett klart samband med intagningsbetyg. Dock är sambandet ingalunda så starkt att det utesluter en väsentlig inverkan också av andra faktorer. Den ytterligare förklaringsfaktor som härvid tillmäts störst betydelse är elevernas sociala bakgrund.

Även i det gamla gymnasiet var studieavbrott och förseningar mycket vanliga. Det framgår av en undersökning genomförd på uppdrag av 1960 års gymnasieutredning (Angsmark, 1963). Totalt fullföljde 63 procent av gymnasisterna utbildningen på normal studietid medan 21 procent avlade studentexamen med försening. De resterande 16 procenten avbröt sina gymnasiestudier. Till skillnad från realskolan fanns det inga könsskillnader vad gäller att fullfölja studierna men de manliga gymnasisterna avlade studentexamen med försening oftare än de kvinnliga.

Genom 1964 års gymnasiereform sammanfördes de tidigare separata fackgymnasierna (tekniskt gymnasium och handelsgymnasium) med det allmänna gymnasiet, varvid antalet utbildningsvägar på gymnasial nivå starkt reducerades (Dahllöf, 1971, s 76). Vad som framför allt kom att uppmärksammas beträffande studieavbrott/linjebyten inom denna gymnasieform var den s k flykten från naturvetenskaplig linje. Som visas av Richardson (1968) betingades denna "flykt" i stor utsträckning därav att såväl framgångsrika som mindre framgångsrika gymnasister upplevde den naturvetenskapliga linjen som svår.

Från början av 70-talet, då den nya gymnasieskolan infördes, har studieavbrott och linjebyten kunnat studeras för riksrepresentativa elevkullar. Bakgrunden härtill är att Statistiska centralbyrån regelbundet följer upp sådana grupper från det att de lämnar grundskolan och sju år framåt i tiden. En sådan elevuppföljning genomfördes för dem som lämnade grundskolan 1971 och som således utgör den första elevkullen i den nya gymnasieskolan.

Studieavbrott och linjebyten bland dessa har studerats av Svensson (1975a, b samt 1976), av Söderberg (1980) samt av Arvidsson & Söderberg (1980). På motsvarande sätt har Liljegren (1984) undersökt studieavbrott och linjebyten bland dem som lämnade grundskolan 1979. I den sistnämnda rapporten görs också en jämförelse mellan de två årskullarna. Denna visar att det sammanlagda antalet studieavbrott och linjebyten minskat något under 70-talet. Vanligast är studieavbrott/linjebyte bland dem som påbörjat en 3- eller 4-årig gymnasielinje (25 respektive 24 procent i de två årskullarna) och minst vanligt bland dem som valt en 2-årig yrkesinriktad linje (16 respektive 15 procent) (Liljegren, 1984, s 41). Enligt Svensson (1975a) förklaras emellertid denna skillnad mellan gymnasielinjerna av skillnaderna i studietid. Om man enbart räknar med de avbrott/linjebyten som sker under de 3- och 4-åriga linjernas två första år är skillnaden nämligen obetydlig.

Inom båda årskullarna föreligger också en viss könsskillnad. Kvinnorna avbryter sin utbildning eller byter linje i något större utsträckning än männen - en skillnad som för övrigt återfinns på såväl de kortare som de längre gymnasielinjerna. Enligt Rudemo (1984) visar dessa könsskillnader ett intressant samspel med linjetillhörighet såtillvida att kvinnorna har en mycket hög avbrottsfrekvens på de 2-åriga linjer där männen är i stor majoritet. Där emot förefaller männens avbrottsfrekvens inte vara anmärkningsvärt hög på linjer med stark kvinnlig dominans. I detta avseende skiljer sig Rudemos resultat från dem som Svensson (1975a) fann. Den sistnämndes undersökning visar nämligen en motsatt tendens:

Ungdomar som väljer en linje mot traditionellt könstänkande avbryter i mindre utsträckning sina studier. (a a, s 36)

Huvuddelen av studieavbrotten/linjebytena sker under eller omedelbart efter det första gymnasieåret. Enligt såväl Beckne (1981) som Liljegren (1984) inträffar inte mindre än 3/4 av alla avbrott/byten under denna period och som Liljegren visar är detta en företeelse som varit i stort sett densamma under hela 70-talet. Tidpunkten för studieavbrottet/linjebytet uppvisar dock vissa skillnader mellan olika studieinriktningar. På det hela taget sker de något tidigare på de 2-åriga linjerna än på de 3- och 4-åriga.

Som visats av Beckne (1981) skiljer sig de elever som avbryter eller byter linje på ett tidigt stadium från dem som gör avbrott/bytena senare under gymnasietiden. I den förstnämnda gruppen är nämligen de lägre socialgrupperna överrepresenterade medan förhållandet är det motsatta bland dem som gör avbrott/linjebyten senare. Enligt Beckne är detta åtminstone delvis betingat av att de sena avbrotten/linjebytena i stor utsträckning är taktiskt betingade. Ytterligare en förklaring torde vara det tidigare nämnda sambandet mellan tidpunkt för studieavbrott/linjebyte och linjetillhörighet. Eftersom studerande på 3- och 4-åriga linjer i större utsträckning rekryteras från högre socialgrupper och samtidigt avbryter sina studier senare uppstår också ett samband mellan socialgruppstillhörighet och tidpunkt för avbrott/byte.

Enligt Liljegren (1984) finns det också ett klart samband mellan föräldrarnas utbildningsnivå, vilken ju är nära relaterad till socialgrupp, och huruvida studieavbrotten är definitiva eller temporära. De studieavbrytare, som ej återupptagit sina studier inom 7 år efter genomgången grundskola, kommer i större utsträckning från hem utan studietradition jämfört med de studieavbrytare som återupptagit studierna inom denna tidsperiod.

Orsaker till studieavbrott/linjebyten

Som framgått av föregående avsnitt har studieavbrott/linjebyten vissa samband med såväl kön som socialgrupp. Dessa samband är emellertid föga upplysande om man vill veta de faktiska orsakerna till att en relativt stor del av gymnasisterna avbryter sina studier eller byter studieinriktning.

Den mest omfattande undersökningen med syfte att kartlägga de verkliga orsakerna har utförts av Beckne (1981). Hans undersökning ingår i det s k Örebroprojektet, inom vilket en hel årskull Örebro-elever födda 1955 följts upp genom utbildningssystemet. Gruppen lämnade grundskolan 1971 och således tillhör dessa elever den nya gymnasieskolans första elevkull.

Beckne skiljer i denna undersökning inte mellan de elever, som avbrutit sina gymnasiestudier och de som bytt linje. Båda grupperna benämner han studieavbrytare.

Som framhålls i denna undersökning är orsakerna till studieavbrott ofta mycket komplexa, varför det kan vara svårt att kartlägga vad som faktiskt ligger bakom avbrotten. Ett uttryck för detta är att det diffusa skälet "skoltrötthet" uppträder som en av de vanligaste orsakerna oavsett när studieavbrotten sker under gymnasietiden. Vid sidan av skoltrötthet och relativt nära förknippad med denna är orsaker av typ "föredrar att arbeta och tjäna pengar", "ingen idé att studera" samt att man hamnat på fel gymnasielinje antingen därför att man gjort ett felval eller slumpval eller därför att förstahandsvalet ej blivit tillgodosett. Till skillnad från skoltrötthet minskar emellertid de sistnämnda skälen successivt i betydelse med tiden i gymnasiet.

En rakt motsatt utveckling över tid uppvisar de skäl som har att göra med betyg och taktiska val. Dessa är nämligen sällsynta orsaker till studieavbrott under det första gymnasieåret men ökar sedan snabbt i frekvens. Under det sista året ligger dessa skäl bakom inte mindre än hälften av studieavbrotten. Naturligtvis hänger detta samman med att möjligheterna till fortsatt utbildning blir ett alltmer aktuellt problem ju närmare man kommer avgången från gymnasieskolan.

Något uttömmande svar på frågan om vad som ligger bakom de sociala skillnaderna i studieavbrott ger knappast Becknes undersökning. Dock visar den att sådana faktorer som brist på stöd, uppmuntran och råd hemifrån tycks ha stor betydelse särskilt för de tidiga studieavbrotten. Däremot förefaller materiella faktorer såsom ekonomi och boendeförhållanden inte spela någon avgörande roll.

De resultat som Örebroundersökningen uppvisar överensstämmer väl med de orsaker till studieavbrott man funnit för de riksrepresentativa årskullarna (Liljegren, 1984 och Svensson, 1975a). Så visar också dessa att de vanligaste skälen till studieavbrott är att studierna ej motsvarat förväntningarna, att man fått ett arbete som man hellre ville ha samt att man inte kommit in på den utbildning man helst velat ha. Svårigheter att klara studierna och taktiska val är också vanliga skäl men i första hand när det gäller byte av studieinriktning. Liksom i Becknes undersökning visar sig här de ekonomiska faktorerna spela en förhållandevis underordnad roll.

Enligt SCB-undersökningarna har skälen till studieavbrott förändrats något från början av 70-talet till dess slut. Så har den andel, som avbryter sina studier därför att man fått ett arbete man hellre ville ha, minskat betydligt medan det däremot blivit vanligare att avbryta studierna eller byta linje därför att studierna inte motsvarat förväntningarna. Vad gäller dessa förändringar är det tveksamt om de återspeglar några reella orsaksförändringar. Det ligger nämligen nära till hands att tro att många av dem i den äldre årskullen som inte upplevt att studierna motsvarat förväntningarna gått över till yrkesverksamhet. För den yngre årskullen har det varit svårare att få ett arbete och därför anger man i större utsträckning förväntningsmotivet. Ytterligare ett skäl som är nära besläktat med de båda andra är "vantrivsel i skolan". Det är en av de mest frekventa orsakerna till studieavbrott i båda årskullarna.

KAPITEL 2

PROBLEMSTÄLLNINGAR

Projektet "Studiehjälp och vuxenstudiestöd - utnyttjande och effekter" syftar bl a till att studera vilken betydelse studiehjälpen haft för skilda elevgrupper vad gäller rekrytering till och framgång i gymnasieskolan. Som sägs i direktiven till den i mitten av 70-talet tillsatta Studiestödsutredningen bör

.... ett mål för studiestöd till ungdomar i gymnasieskolan och utbildning på motsvarande nivå alltjämt vara att främja rekryteringen av ungdom till studier över grundskolenivå samt att minska sociala och geografiska hinder för sådana studier. (SOU, 1977, s 220).

Studiehjälpens betydelse för rekryteringen till gymnasieskolan och för valet av studieinriktning har studerats i en tidigare rapport utarbetad inom projektet (Reuterberg & Svensson, 1985). Denna visar att studiehjälpen haft en måttlig effekt på rekryteringen till gymnasieskolan som helhet jämfört med andra faktorer såsom yrkesplaner, studieintresse, skolanpassning och möjligheter till arbete direkt efter grundskolan. Studerar man däremot rekryterings-effekterna inom olika undergrupper av gymnasister blir bilden något annorlunda. Det visar sig nämligen då att var tionde gymnasist från låg socialgrupp på 2-årig linje skulle ha avstått från gymnasieutbildning om studiehjälpen inte funnits att tillgå. Vidare skulle var sjunde gymnasist inom denna ha valt en 3- eller 4-årig linje om studiebidraget varit större. Sammantaget visar således dessa resultat att ekonomiska faktorer inte är helt betydelselösa när det gäller rekryteringen till gymnasieskolan. Att påverka rekryteringen till gymnasieskolan är endast en av studiehjälpens funktioner. En annan är att befrämja gymnasisternas framgång i studierna. I de tidigare nämnda direktiven till Studiestödsutredningen sägs också:

Av tillgängliga uppgifter att döma förekommer också det slag av studieavbrott som nyss berörts i större utsträckning bland ungdomar som kommer från miljöer med ringa eller ingen studietradition än bland övriga ungdomar. Samtidigt kan konstateras att arbetslösheten i åldersgruppen 16-20 år är förhållandevis hög. Det är angeläget att de sakkunniga försöker ge en klarare bild över vilken roll studiestödet spelar i dessa sammanhang. (SOU, 1977, s 221).

Som framgått av det föregående kapitlet är studieavbrotten och linjebytena ingalunda få och det finns skäl att tro att dessa också får en inte oväsentlig effekt på de olika studieinriktningarnas sociala och könsmässiga sammansättning. Ett huvudsyfte med föreliggande undersökning är därför att studera *vilken inverkan studieavbrott och linjebyten får på den sociala och könsmässiga selektionen under gymnasietiden.*

Av det föregående kapitlet har också framgått att skälen till studieavbrott och linjebyten är relativt väl kartlagda. Detta har emellertid vanligen skett för hela gymnasiegruppen sammanhållen. Däremot är det betydligt mindre känt huruvida orsakerna till studieavbrott respektive linjebyten skiljer sig mellan gymnasister av olika social härkomst samt mellan könen. Undersökningens andra huvudsyfte är därför att studera *huruvida orsakerna till studieavbrott och linjebyten varierar med gymnasisternas sociala bakgrund samt med kön.*

Med hänsyn till projektets syfte är naturligtvis de ekonomiska orsakerna av allra störst intresse, men som jag påpekat i ett annat sammanhang (Reuterberg, 1984) är det viktigt att inte studera dessa isolerade från andra orsaker. Den betydelse som de ekonomiska faktorerna kan tillmätas måste bedömas i relation till det sammanhang som dessa verkar i, dvs i relation till de övriga orsakerna till studieavbrott/linjebyten. Det är till exempel inte realistiskt att tro att inflytandet av ekonomiska faktorer kan mäta sig med den inverkan som gymnasisternas studieförutsättningar eller ett olämpligt linjeval har för beslutet att avbryta utbildningen eller ändra studieinriktning.

Då denna undersökning baseras på SCB's uppföljning av dem som lämnade grundskolan 1979 är jag självfallet hänvisad till att studera den inverkan som utövats av de faktorer, vilka har tagits upp i enkätformuläret (se bilaga 1). Detta innebär att undersökningen inte kan täcka ett lika brett spektrum av orsaker som Becknes undersökning. De resultat som här skall presenteras kan följaktligen inte uppfattas som en kartläggning av orsakerna

till studieavbrott/linjebyten. I stället återspeglar resultaten hur *vissa* faktorer påverkat individernas beslut att avbryta sin utbildning eller ändra studieinriktning. De faktorer som här kommer att granskas är: (se fråga 24, bilaga 1).

- att studierna inte motsvarat förväntningarna
- att man haft svårt att klara studierna
- att gymnasisterna fått ett arbete, som de hellre ville ha
- att de ej kommit på den linje de främst önskat
- att de haft ekonomiska problem
- att linjen inte upplevts "matnyttig" vad gäller att få ett arbete
- att de skulle få bättre betyg på en annan linje/kurs.

Enkätfrågan innefattar ytterligare ett specificerat alternativ "jag kunde för lite svenska". Detta alternativ har emellertid angivits av ytterst få individer varför det inte kommer att tas med i bearbetningarna. Svarsalternativet, "annat skäl", har däremot markerats av en stor del av gymnasisterna - 43 procent av studieavbrytarna och 21 procent av linjebytarna (Liljegren, 1984, s 25 respektive 37). I vissa fall har dessa angivit vilket skäl de haft men tyvärr har det inte varit möjligt att bearbeta dessa fritt formulerade svar.

Förutom att gymnasisterna fått ange sina skäl för studieavbrott och linjebyte har de också fått ange vilket av dessa skäl som varit av störst betydelse (fråga 25, bilaga 1). Tyvärr är svarsfrekvensen på denna fråga relativt låg, varför den inte kan bli föremål för en mera ingående bearbetning.

Som framgår av föregående kapitel tycks förhållandevis få ha avbrutit sina studier eller bytt linje av ekonomiska skäl. Detta behövs emellertid inte nödvändigtvis betyda att ekonomiska faktorer spelar en oväsentlig roll i sammanhanget. De kan nämligen ha en indirekt inverkan på så sätt att somliga tvingats eller upplevt sig behöva arbeta vid sidan av studierna, vilket kan vara en bidragande orsak till avbrottet/linjebytet. I den undersökning, som vi

genomförde, av studiehjälpens betydelse för eleverna i gymnasieskolan visade det sig att varannan gymnasist haft förvärvsarbete vid sidan av studierna ofta i betydande omfattning (Reuterberg & Svensson, 1985). Detta resultat överensstämmer väl med det som redovisats av Wannberg (1979). Enligt den sistnämnda undersökningen finns det också ett klart samband mellan studieresultaten och omfattningen av sådant arbete. Bland annat visar Wannberg att de elever som arbetat vid sidan av studierna har lägre medelbetyg än övriga. Vidare sjunker detta betyg successivt när man går från den grupp, som enbart arbetat under veckoslut via den grupp som arbetat på vardagarna över till dem som haft förvärvsarbete både under veckoslut och vardagar. Resultaten från denna undersökning visar också att andelen gymnasister som bedömt att arbetet inverkat negativt på skolprestationerna stiger med ökat antal arbetstimmar per vecka.

Att förvärvsarbete kan vara en bidragande orsak till studieavbrott framgår också i en undersökning utförd av Söderberg (1980). Enligt denna anger nämligen de definitiva studieavbrytarna i betydligt större utsträckning än övriga att arbetet försvårade gymnasiestudierna.

Nu skall sägas att förvärvsarbete vid sidan av studierna ingalunda behöver vara ett uttryck för en ekonomisk nödvändighet. I många fall arbetar gymnasisterna för att få mera pengar till fritidsintressen och dylikt. Detta visar också Söderbergs undersökning där 1/4 av dem som arbetat anger att de gjort så för att finansiera studierna medan 90 procent av dem arbetat för att få pengar till fritidsintressen (a a, s 23).

Även om det i båda fallen handlar om ekonomiska motiv för att arbeta är det ingalunda självklart att dessa elever anger att ekonomiska faktorer varit en bidragande orsak till ett eventuellt studieavbrott. I stället kan de ha angivit "för hög studietakt" eller taktiska skäl till avbrottet eller linjebytet.

Självfallet skulle det vara av stort intresse att här granska vilken roll förvärvsarbete vid sidan av studierna spelat för linjebyten och studieavbrott. En sådan möjlighet finns därigenom att frågeformuläret innehåller en fråga om förvärvsarbete (fråga 29, bilaga 1). Trots detta har jag avstått. Orsaken härtill är att frågan avser enbart arbete under det sista gymnasieåret, vilket medför tolkningsproblem. För de gymnasister som bytt linje måste frågan avse det förvärvsarbete de hade efter linjebytet och därigenom kan förvärvsarbete givetvis inte ha varit en bidragande orsak till linjebytet. Däremot kan det ha varit en effekt av linjebytet i varje fall för dem som bytt till en "lättare" gymnasie-linje.

Förutom att jag skall studera motiven för linjebyten och för studieavbrott kommer jag också att granska huruvida det föreligger något samband mellan dessa olika former av studieavbrott och medelbetyget från årskurs 9 i grundskolan samt om detta samband varierar med social bakgrund respektive kön. Denna granskning kommer att göras innan jag studerar motiven för studieavbrotten. Om det visar sig att betygspoängen är en starkt bidragande orsak till de olika formerna av studieavbrott kan det nämligen finnas skäl att kontrollera denna variabel då jag studerar motiven till avbrotten.

Ett problem när det gäller undersökningar av studieavbrott och linjebyten är hur dessa företeelser skall definieras. I en mening kan alla gymnasister som inte kontinuerligt följt den påbörjade utbildningen fram till dess slutmål ses som avbrytare. Med en sådan definition kommer emellertid kategorin "studieavbrytare" att innefatta en mycket heterogen grupp. Den skulle då inkludera

- de som definitivt avbrutit gymnasiestudierna
- de som bytt linje med eller utan ett mellanliggande uppehåll
- de som gjort uppehåll men återupptagit studierna på samma linje

Enligt min mening bör i första hand den grupp som definitivt avbrutit studierna avgränsas från övriga. Anledningen härtill är att

denna grupp kommer att vara sämre ställd än de som fullföljt en gymnasieutbildning både vad gäller möjligheter till arbete och fortsatta studier. Fortsättningsvis kallas denna grupp "studieavbrytare" och med detta avses att de avbrutit en gymnasieutbildning och ej återupptagit några studier fram till och med januari 1983.

När det gäller de båda andra grupperna är det inte lika självklart hur de skall kategoriseras. Med det stora antalet gymnasie-linjer kan linjebyten ske på många olika sätt. Det vanligaste torde dock vara att bytena går i riktning från en mera krävande linje till en "lättare". För detta talar det stora antalet taktiska linjebyten. Normalt innebär ett sådant byte också att gymnasisten går från en linje med ett förhållandevis brett kompetensvärde till en med snävare. Härigenom blir eleven sämre ställd vad gäller fortsatta utbildningsmöjligheter än sina kamrater, som fortsätter den påbörjade linjen. De mest markerade gränserna vad gäller linjernas kompetensvärde finns mellan 3- eller 4-åriga linjer och 2-åriga teoretiska samt mellan de sistnämnda och de 2-åriga yrkesförberedande linjerna. Däremot torde de byten som sker mellan studieinriktningar inom var och en av dessa tre kategorier få mindre betydelse för de fortsatta utbildningsmöjligheterna (jfr SOU, 1981a, s 68). Av detta skäl kommer gruppen "linjebytare" att avgränsas så att den består av elever som gjort ett linjebyte över de ovan nämnda gränserna. Till denna kategori förs också de som bytt mellan en gymnasielinje och en specialkurs.

Som en följd av den tillämpade definitionen på "linjebytare" kommer den tredje kategorin ovan att bli något heterogen. Den består nämligen dels av de gymnasister som gjort ett uppehåll och återupptagit studierna på den först påbörjade linjen, dels av dem som bytt till någon annan linje inom samma linjekategori. Dessa gymnasister kan antingen ha fullföljt utbildningen fram till våren 1983 eller fortfarande befinna sig under utbildning i gymnasieskolan.

För vissa elever pågår således studierna fortfarande våren 1983. En anledning härtill kan som nämnts vara att de gjort ett avbrott

eller ett linjebyte som försenat dem i sin studiegång. En annan anledning kan vara att de gått om någon årskurs. Det finns tyvärr ingen möjlighet att närmare klarlägga orsakerna till varför denna grupp försenats i studierna. Därför har de förts till en särskild kategori kallad "pågående studier".

Slutligen har vi den grupp, som fullföljt utbildningen fram till våren 1983. Huvudparten av dessa gymnasister torde ha haft en helt reguljär studiegång, dvs utan några som helst avbrott eller linjebyten. Dock kan det åtminstone på de 2-åriga linjerna finnas somliga gymnasister som gjort ett avbrott i studiegången men ändå hunnit med att fullfölja utbildningen inom den angivna tidsperioden. Dessa kan utskiljas med hjälp av fråga nr 23 (se bilaga 1), på vilken de fått ange huruvida några avbrott gjorts. Vid vissa bearbetningar kommer dessa individer att tas bort från övriga som fullföljt utbildningen på ett reguljärt sätt.

Om man ser till utbildningskarriär fram till våren 1983 kan således följande grupper särhållas:

1. Fullföljt den först påbörjade utbildningen reguljärt.
2. Fullföljt en utbildning inom samma studieinriktning (linjekategori) som den först påbörjade men med avbrott eller byte.
3. Pågående studier.
4. Bytt gymnasielinje från en studieinriktning (linjekategori) till en annan.
5. Avbrutit studierna och ej återupptagit dem fram till våren 1983.

Ett speciellt problem när gymnasisterna skall placeras in i dessa fem kategorier utgör de, som valt en 4-årig teknisk utbildning. För dem har det ju inte funnits några möjligheter att fullfölja utbildningen inom den tidsram som här gäller. För att ändå få en med övriga jämförbar bedömning av "teknikernas" utbildningskarriär har följande principer tillämpats:

- de som gjort ett avbrott eller linjebyte till någon 3-årig linje har förts till kategori 2
- "linjebytare" och "avbrytare" har däremot kategoriserats på samma sätt som övriga gymnasister.

Dessa kategoriseringsprinciper medför att andelen "pågående studier" underskattas på 3- och 4-åriga linjer medan andelen "fullföljda studier" i motsvarande grad överskattas.

De tre problemställningar som skisserats kommer att studeras i separata kapitel. Så behandlas i:

- kapitel 4 vilken inverkan studieavbrott och linjebyten fått för den sociala och könsmässiga selektionen under gymnasietiden. I detta sammanhang kommer jag också att studera hur socialgrupps- och könsskillnaderna förändras av den övergång till gymnasieskolan som skett senare än höstterminen 1979.
- kapitel 5 vilken inverkan medelbetyget från grundskolans årskurs 9 haft för studieavbrott och linjebyten inom socialgrupp respektive kön. Som kontrast till betygets inverkan på studieavbrott och linjebyte studeras också deras betydelse för möjligheterna att fullfölja gymnasiestudierna reguljärt.
- kapitel 6 vilken betydelse olika faktorer haft för studieavbrott och linjebyten samt huruvida denna betydelse varierar med social bakgrund respektive kön.

Som framgår av problemställningarna berör dessa skilda kategorier av gymnasister vad gäller utbildningskarriär. Självfallet gäller här som alltid att arbeta med så renodlade undergrupper som möjligt. Samtidigt får grupperna inte bli så små att resultaten blir alltför otillförlitliga. I balansgången mellan dessa båda krav har jag valt att arbeta med följande karriärkategorier i respektive resultatkapitel:

KARRIÄRGRUPP	Kap. 4	Kap. 5	Kap. 6
Fullföljt påbörjad linje reguljärt	} 1)		X
Fullföljt påbörjad studieinriktning med avbrott eller byte		X 2)	
Pågående studier			
Bytt till annan studieinriktning		}	}
Avbrutit studierna			

1) Klammer anger att grupperna slagits samman.

2) Kryss anger att gruppen ej ingår i bearbetningarna.

Avslutningsvis skall sägas att vid undersökningar baserade på data vilka inte är insamlade specifikt för undersökningens syfte uppstår vanligtvis vissa problem. Så måste exempelvis avgränsning av grupper och definition av variabler ske på grundval av kompromisser mellan vad som är önskvärt och vad som är praktiskt möjligt.

Konsekvenserna av detta blir ofta att såväl undersökningsgrupper som variabler får något varierande innebörd från en undersökning till en annan. Härigenom blir enskilda undersökningsresultat inte direkt jämförbara. För föreliggande undersökning betyder detta att frekvensen av linjebyten och studieavbrott kan avvika något från vad som framkommit i tidigare undersökningar. Detta hindrar emellertid inte att jämförelser kan göras beträffande undersökningsresultatens allmänna trender.

KAPITEL 3

UNDERSÖKNINGSGRUPP OCH URVALSFÖRFARANDE

Som tidigare nämnts baseras denna undersökning på de 16-åringar vilka lämnade grundskolan 1979. Denna grupp ingår i de uppföljningsundersökningar som Statistiska centralbyrån löpande genomför bland olika elevgrupper viss tid efter avslutad utbildning. Hittills har den aktuella gruppen varit föremål för två uppföljningsstudier. Den första genomfördes våren 1980 och den andra våren 1983, dvs 3,5 år efter avslutad grundskoleutbildning. De resultat som här skall redovisas är hämtade från det senaste undersökningstillfället.

Det stickprov som ingick i den första uppföljningsundersökningen omfattade 6.000 personer, vilka utvalts genom stratifierat obundet, slumpmässigt urval. Dessa personer ingick också i den andra uppföljningen, våren 1983, men nu hade stickprovet utökats till att omfatta 13.885 personer. De nytillkomna togs ut med hjälp av samma urvalsteknik som det ursprungliga stickprovet. Till grund för stratifieringen låg kön för dem som ej tagits in på gymnasieskolan samt kön och gymnasielinje för dem som påbörjat sådan utbildning vid den nämnda tidpunkten.

Båda datainsamlingarna genomfördes av Statistiska centralbyrån med hjälp av postenkät. För 1983-undersökningen ägde datainsamlingen rum under tiden 3 februari till 8 mars. Vid sistnämnda tillfälle uppgick svarsfrekvensen till 69 procent. Bland dem som då ej svarat drogs ett nytt stickprov enligt samma urvalsprinciper som tidigare. Med detta "bortfallsurval" genomfördes telefonintervjuer varvid samma frågor som i postenkäten ställdes. Vid denna del av datainsamlingen nåddes 60 procent av bortfallet på postenkäten. På detta sätt höjdes den totala svarsfrekvensen till 88 procent.

För en mera ingående beskrivning av urvalsteknik, datainsamling samt olika felkällors inverkan på undersökningresultaten hänvisas till SCB (1984). En motsvarande redovisning för urvalet till 1980 års uppföljning återfinns i SCB (1982).

Den tillämpade urvalstekniken med varierande urvalskvoter mellan strata gör att sådana resultat som gäller för flera strata sammanslagna ej blir representativa. I dessa fall kan nämligen de olika strata väga in i totalresultatet på ett sätt som inte motsvarar deras vikter i populationen. För att undvika sådana, av urvalstekniken betingade snedvridningar, har varje stratum givits en uppräkningsvikt, vilken återställer dess vikt i populationen. Med denna uppräkningsprocedur kommer alla frekvenser och mätresultat att uttryckas i skattade populationsvärden, vilka kan ligga till grund för sammanslagningar av resultat från olika strata. Dessa sammanslagna resultat är representativa, dock med den grad av osäkerhet som betingas av urvalsfelet. Urvalstekniken medför också vissa komplikationer vid signifikansprövning, varför jag avstått från sådana statistiska analyser.

Uppgifter om antal individer i population och stickprov, samt bortfall och uppräkningsvikter för varje stratum ges i bilaga 2.

Arskullens totala storlek uppskattas till 114.303 individer. På grund av olika typer av bortfall reduceras dock storleken på den grupp som skall studeras i denna undersökning. 915 individer har gått i särskola eller specialskola och för 8.063 individer saknas uppgift om social bakgrund. Båda dessa grupper har utelämnats i de bearbetningar som här skall redovisas. Det skattade antalet individer i totalgruppen reduceras härigenom till 105.325.

Hur dessa fördelar sig på socialgrupp och kön framgår av tabell 3.1.

Tabell 3.1 *Totalgruppens fördelning på kön och social bakgrund. Skattat antal individer.*

	Män	Kvinnor	Totalt
Hög socialgrupp	10.460	9.844	20.304
Låg socialgrupp	43.950	41.071	85.021
Samtliga	54.410	50.915	105.325

Socialgruppsindelningen har skett med den högsta av faderns och moderns yrkeskategori. Härvid har fem kategorier särskiljts:

1. Akademiker
2. Högre tjänstemän
3. Övriga tjänstemän
4. Yrkesutbildade arbetare
5. Övriga arbetare

I denna undersökning särskiljs två sociala grupper: "hög socialgrupp" som innefattar kategorierna 1 och 2 ovan samt "låg socialgrupp", dit de tre övriga kategorierna förts. Denna gränsdragning motiveras av att "hög socialgrupp" på detta sätt huvudsakligen består av individer från hem där någon av föräldrarna genomgått en teoretisk utbildning utöver den obligatoriska medan så normalt inte är fallet för dem i "låg socialgrupp".

Motivet för att särskilja endast två sociala grupper är att uppnå sådana gruppstorlekar i stickprovet att undersökningsresultaten blir tillförlitliga också för de undergrupper som senare skall studeras. Från tidigare undersökningar vet man att det sker en markant social selektion till olika studieinriktningar inom gymnasieskolan. Därtill kommer att studieavbrott och linjebyten har en begränsad omfattning. För att kunna studera orsaker till sådana företeelser bland gymnasister från olika sociala grupper med acceptabel tillförlitlighet tillåter stickprovsstorleken inte en mera detaljerad indelning.

Tabell 3.2 *Totalgruppens fördelning på verksamhet våren 1980. Skattat antal individer samt procent.*

	Gymnasieutbildning - linjefördelning				Annan verksamhet	Totalt
	3-och 4-åriga	2-åriga teoretiska	2-åriga yrkesförberedande	Specialkurser		
Skattat antal	30.761	13.542	30.141	4.605	26.276	105.325
Procent	29	13	29	4	25	100

De 3- och 4-åriga gymnasielinjerna behöver knappast kommenteras. Däremot kan det finnas skäl att redovisa hur de 2-åriga linjerna delats på teoretiska respektive yrkesförberedande linjer. Till den förstnämnda kategorien har de linjer förts, vilka ger allmän behörighet för högskoleutbildning nämligen social, ekonomisk, teknisk linje samt musiklinjen. De övriga 2-åriga linjerna har kategoriserats som yrkesförberedande.

Som framgått av tabell 3.2 gick 75 procent av årskullen över till någon form av gymnasieutbildning direkt efter avslutad grundskola. Huvudparten av dem började då antingen på någon av de 3- och 4-åriga linjerna eller någon 2-årig yrkesförberedande. Få individer gick över från grundskola till någon specialkurs. Vad som sedan hänt med utbildningsvalen kommer att studeras i de följande kapitlen.

KAPITEL 4

UTBILDNINGSKARRIÄR I RELATION TILL SOCIALGRUPP OCH KÖN

Inledningsvis redovisar jag i vilken utsträckning social bakgrund och kön påverkat individernas val av verksamhet höstterminen 1979. Den grupp, som då påbörjat gymnasiestudier, följs därefter upp med avseende på utbildningskarriären fram till våren 1983, dvs 3,5 år efter det att de lämnat grundskolan. Huvudfrågan i detta sammanhang är vilken betydelse studieavbrott och linjebyten fått för skillnader i utbildning mellan individer från olika socialgrupper samt mellan män och kvinnor.

För att få en mera fullständig bild av hur selektionen till gymnasieskolan gestaltar sig kommer jag också att redovisa vilka utbildningsval den grupp gjort, vilken inte påbörjat gymnasiestudier höstterminen 1979. Genom att jämföra hur hela årskullen fördelar sig med avseende på högsta fullföljda eller pågående utbildning fram till våren 1983, med den fördelning som gällde hösten 1979, får vi en sammanfattande bild av hur studieavbrott, linjebyten och "fördröjd" övergång till gymnasieskolan påverkat de socialgrupps- och könsskillnader som gäller vid direktövergången.

Tabell 4.1 *Verksamhet höstterminen 1979 i relation till socialgrupp. (Procent)*

	Hög	Låg	Samtliga
3- och 4-årig linje	59	22	29
2-årig teoretisk linje	11	13	13
2-årig yrkesförberedande linje	14	32	29
Specialkurs	3	5	4
Ej påbörjat gymnasieskola	13	28	25
Totalt			

Tabell 4.2 Verksamhet höstterminen 1979 i relation till kön.
(Procent)

	Män	Kvinnor	Samtliga
3- och 4-årig linje	30	29	29
2-årig teoretisk linje	10	16	13
2-årig yrkesförberedande linje	32	25	29
Specialkurs	3	6	4
Ej påbörjat gymnasiet	26	24	25
<hr/>			
Totalt			

Höstterminen 1979 befann sig 75% av samtliga i årskullen under utbildning i gymnasieskolan. De mest frekventerade gymnasielinjerna är de 3- och 4-åriga respektive de 2-åriga yrkesförberedande. Specialkurserna har däremot valts av en ringa andel.

Som tabell 4.1 visar föreligger det en markant social selektion vad gäller direktövergången till gymnasieskolan. Andelen elever som ej gjort ett sådant val är ungefär dubbelt så stor inom lägre som inom högre socialgrupper. Den sociala selektionen inskränker sig emellertid inte till att enbart gälla övergången till gymnasieskolan som helhet, utan också inom denna föreligger det mycket klara skillnader i linjeval. Mest påtagliga är dessa skillnader beträffande valet av de längre gymnasielinjerna samt de 2-åriga yrkesförberedande. Den förstnämnda typen av linjer har företrädesvis valts av dem från hög socialgrupp medan de från lägre socialgrupp oftast valt en 2-årig yrkesförberedande utbildning.

Av tabell 4.2 framgår att det inte föreligger några större könskillnader i direktövergången till gymnasieskolan som helhet. Däremot skiljer sig könen åt vad gäller valet av studieinriktning. Kvinnorna har valt 2-åriga teoretiska linjer i betydligt större utsträckning än männen och dessutom har de något oftare valt en specialkurs. Dessa skillnader kompenseras emellertid av en klar manlig dominans på 2-åriga yrkesförberedande linjer. Den jämnaste könsfördelningen uppvisar de längsta och mest teoretiskt inriktade studievägarna.

Det finns knappast någon anledning att närmare kommentera dessa skillnader mellan socialgrupper samt mellan män och kvinnor. I allt väsentligt överensstämmer de med vad man funnit i de undersökningar som jag hänvisat till i inledningen av kapitel 1. Av större intresse är att granska hur dessa skillnader förändras genom studieavbrott och linjebyten. Som bakgrund redovisas först hur utbildningskarriären ser ut för hela den direktövergångna gymnasiegruppen samt för var och en av studieinriktningarna utan uppdelning på kön eller socialgrupp.

Tabell 4.3 *Gymnasisternas utbildningskarriär under de första 3,5 åren efter grundskolan.*

	Fullföljt utbildn.	Pågående utbildn.	Bytt linje	Avbrutit utbildn.	Totalt
3- och 4-åriga linjer	79	8	5	8	100
2-åriga teoretiska linjer	81	4	6	9	100
2-åriga yrkesförberedande linjer	88	1	1	10	100
Specialkurser	56	1	26	17	100
Samtliga	81	4	5	10	100

Åtta gymnasister av tio har inom 3,5 år efter grundskolan fullföljt en utbildning inom den linjekategori de påbörjade hösten 1979. En av tio har avbrutit studierna medan de återstående antingen bytt linje eller fortfarande befinner sig under utbildning. De 4% som fortfarande bedriver studier, torde antingen ha gått om någon årskurs, gjort studieuppehåll eller företagit ett sådant linjebyte inom respektive studieinriktning, vilket försenat dem i studierna.

Ser vi enbart till gymnasielinjerna framträder vissa klara trender i tabell 4.3. Så ökar andelen fullföljda studier successivt när vi går från de längsta och mest teoretiska linjerna över till 2-åriga yrkesförberedande från knappt 80% till närmare 90. Samtidigt sjunker andelen studerande, som fortfarande befinner sig i gymnasieskolan.

Dessa skillnader mellan studieinriktningarna är ingalunda oväntade med tanke på den tidsperiod som undersökningen täcker. Studerande på 2-åriga linjer har ju haft möjlighet att fullfölja sin utbildning även om de försenats ett år i studierna medan så inte är fallet för dem på de längsta utbildningslinjerna. Vad som däremot förtjänar en viss uppmärksamhet är att 4 procent av dem, som påbörjade en 2-årig teoretisk linje höstterminen 1979, fortfarande befinner sig under utbildning våren 1983. Dessa gymnasister måste ha gjort ett linjebyte och/eller ett uppehåll, som fördröjt deras studier mer än ett år.

Det normala mönstret vid linjebyten är att man går från en längre och mera teoretisk utbildning till en kortare eller mindre teoretisk. Detta förklarar varför linjebytena är så få på de 2-åriga yrkesförberedande linjerna jämfört med de övriga två studieinriktningarna.

Till skillnad från övriga karriärmönster uppvisar studieavbrotten knappast något samband med studieinriktning. Visserligen ökar de med 1 procentenhet per linjekategori, när vi förflyttar oss nedåt i tabellen, men en så svag trend berättigar knappast till några säkra slutsatser om skillnader studieinriktningarna emellan.

Specialkurserna skiljer sig väsentligt från gymnasielinjerna därigenom att andelen fullföljda studier är mycket låg. Nu skall dock sägas att denna andel utgör en klar underskattning av den faktiska genomströmningen på specialkurserna. Det stora antalet studerande som här registrerats som linjebytare kan i många fall ha fullföljt den påbörjade specialkursen och sedan påbörjat en gymnasielinje. Av tekniska skäl har de registrerats enbart som linjebytare. Huvudparten av dem har senare påbörjat en 2-årig yrkesförberedande linje. Man kan således säga att specialkurserna tycks ha haft en väsentlig funktion som inkörsport till de 2-åriga yrkesförberedande linjerna. Dock tyder resultaten på att avbrottsfrekvensen är klart högre på specialkurserna än på gymnasielinjerna.

I tabellerna 4.4 och 4.5, som följer, granskas huruvida utbildningskarriären skiljer sig mellan socialgrupper respektive mellan män och kvinnor inom var och en av studieinriktningarna.

Tabell 4.4 *Gymnasisternas utbildningskarriär under de första 3,5 åren efter grundskolan. Jämförelser mellan socialgrupper.*

Studieinriktning	Soc.	Fullföljt utbildn.	Pågående utbildn.	Bytt utbildn.	Avbrutit utbildn.	Totalt
3- och 4-åriga linjer	Hög	79	11	3	7	100
	Låg	77	7	7	9	100
2-åriga teoretiska linjer	Hög	77	12	7	4	100
	Låg	82	3	5	10	100
2-åriga yrkesförberedande linjer	Hög	93	2	1	4	100
	Låg	88	0	1	11	100
Specialkurser	Hög	50	2	34	14	100
	Låg	56	1	25	18	100

Som framgår av tabell 4.4 är socialgruppsskillnaderna förhållandevis små och osystematiska vad gäller andelen fullföljda studier. Däremot befinner sig gymnasister från högre socialgrupper oftare under utbildning våren 1983. Särskilt gäller det sistnämnda de teoretiska linjerna. Om de som finns kvar på gymnasieskolan också fullföljer utbildningen kommer de högre socialgrupperna att uppvisa den högsta fullföljandefrekvensen på samtliga tre linjekategorier. Därav följer också att linjebyten och studieavbrott tillsammans är vanligast inom lägre socialgrupper. I första hand är det studieavbrotten som står för denna regelbundenhet men på de 3- och 4-åriga linjerna förstärks den väsentligt av en relativt hög andel linjebyten inom lägre socialgrupper.

Bland dem som påbörjat en specialkurs är fullföljandefrekvensen liksom avbrottsfrekvensen högst inom låg socialgrupp. I gengäld har de från högre socialgrupper oftast gått över till en gymnasielinje. I konsekvens med vad jag tidigare sagt om den höga andelen linjebytare på specialkurserna, kan de högre socialgruppernas låga fullföljandefrekvens hänga samman just med att de uppvisar en förhållandevis hög andel linjebytare.

Tabell 4.5 *Gymnasisternas utbildningskarriär under de första 3,5 åren efter grundskolan. Jämförelser mellan kön.*

Studieinriktning	Kön	Fullföljt utbildn.	Pågående utbildn.	Bytt utbildn.	Avbrutit utbildn.	Totalt utbildn.
3- och 4-åriga linjer	Män	82	6	4	8	100
	Kvinnor	75	10	6	9	100
2-åriga teoretiska linjer	Män	81	3	6	10	100
	Kvinnor	81	5	5	9	100
2-åriga yrkesförberedande linjer	Män	89	0	1	10	100
	Kvinnor	87	1	1	11	100
Specialkurser	Män	52	0	26	22	100
	Kvinnor	59	2	25	14	100

På det hela taget är könsskillnaderna små vad gäller utbildningskarriären under de första 3,5 åren. De enda mera påtagliga skillnaderna mellan män och kvinnor finner vi på 3- och 4-åriga linjer samt på specialkurserna. Inom den förstnämnda studieinriktningen har männen fullföljt utbildningen i klart högst utsträckning. Å andra sidan är det här vanligare bland kvinnorna att fortfarande befinna sig under utbildning våren 1983. Skillnaderna i fullföljandefrekvens kan därför komma att reduceras men knappast utjämnas helt därför att också linjebyten och avbrott är något vanligare bland kvinnor än män.

Könsskillnaderna bland dem som påbörjat en specialkurs består däri att kvinnorna har fullföljt utbildningen i störst utsträckning medan männen uppvisar den högsta avbrottsfrekvensen.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att bland de direktövergångna avbryter var tionde gymnasist sin utbildning. Ytterligare 1 gymnasist på 20 lämnar den först påbörjade utbildningen för att påbörja en annan studieinriktning - i de allra flesta fall

en kortare eller en mindre teoretiskt inriktad utbildning. Härigenom sker det en markant avtappning av studerande från 3- och 4-åriga linjer. Även de 2-åriga linjerna får vidkännas en viss avtappning på grund av studieavbrotten medan linjebytena här medför både en avgång och en påfyllnad av elever. För de 2-åriga yrkesförberedande linjerna torde denna strömning av elever mellan utbildningar medföra en markant nettoökning.

De könsdifferenser i utbildningsval som fanns hösten 1979 (tabell 4.2) torde inte nämnvärt ha påverkats av linjebytena och studieavbrotten. Däremot har socialgruppskillnaderna påverkats. Framför allt har den redan vid direktövergång starka sociala selektionen till 3- och 4-åriga linjer ytterligare förstärkts. Högre socialgrupper har m a o blivit ännu starkare överrepresenterade på dessa linjer än de var vid direktövergången till gymnasieskolan. Samtidigt har de lägre socialgruppernas övervikt främst på 2-åriga yrkesförberedande linjer reducerats. Eftersom dessa förändringar huvudsakligen beror på studieavbrott blir slutsatsen att den redan vid direktövergången starka sociala selektionen förstärks i gymnasieskolan.

Än mer markerad blir bilden av en fortgående social differentiering om man också beaktar den övergång till gymnasieskolan, vilken senare skett bland de icke direktövergångna.

Tabell 4.6 *Verksamhet våren 1983 för de individer som inte påbörjade gymnasiestudier höstterminen 1979. Jämförelser mellan socialgrupper.*

	Hög socialgrupp	Låg socialgrupp	Samtliga
3- och 4-årig linje	20	1	3
2-årig teoretisk linje	10	4	5
2-årig yrkesförberedande linje	18	17	17
Specialkurs	4	5	5
Okänd studieinriktning	17	4	5
Ej börjat gymnasium	32	68	65
Totalt	100	100	100

Tabell 4.7 Verksamhet våren 1983 för de individer som inte påbörjade gymnasiestudier 1979. Jämförelser mellan kön.

	Män	Kvinnor	Samtliga
3- och 4-årig linje	2	5	3
2-årig teoretisk linje	7	2	5
2-årig yrkesförberedande linje	13	21	17
Specialkurs	3	7	5
Okänd studieinriktning	6	4	5
Ej börjat gymnasium	69	60	65
Totalt	100	100	100

Totalt har en tredjedel av de icke-direktövergångna påbörjat någon form av gymnasiestudier senare än höstterminen 1979. Av dessa har hälften (17 av 35%) valt en 2-årig yrkesförberedande linje, medan de återstående fördelar sig i stort sett lika på de övriga tre studieinriktningarna. Jämfört med de direktövergångna bär således dessa val en betydligt mindre teoretisk prägel.

Att påbörja en gymnasieutbildning med en tids uppehåll efter grundskolan är emellertid ett fenomen som är i hög grad socialt betingat. Av dem som tillhör högre socialgrupp och inte gått direkt till gymnasieskolan har inte mindre än 2/3 senare påbörjat gymnasiestudier. Denna andel är dubbelt så hög som i de lägre socialgrupperna. Vidare finns en mycket klar socialgruppskillnad i valet av gymnasieutbildning. Icke direktövergångna från högre socialgrupper väljer i mycket större utsträckning en teoretisk utbildning - särskilt en 3- eller 4-årig - än vad som är fallet för motsvarande individer från lägre socialgrupper.

Den sociala selektionen såväl till gymnasieskolan som helhet som till olika studieinriktningar förstärks således också av den övergång som sker med en viss tidsförskjutning.

Könsskillnaderna påverkas i betydligt mindre utsträckning än socialgruppsskillnaderna av den fördröjda övergången. Vad beträffar övergången till gymnasieskolan som helhet går könsskillnaderna till kvinnornas fördel. Härigenom motverkar de i någon mån den relativt ringa övervikten av män, som uppstått vid direktövergången. Även när det gäller valet av studieinriktning på gymnasieskolan uppvisar den försenade övergången könsskillnader som motverkar dem från hösten 1979. Så är 3- och 4-årig linje samt 2-årig yrkesförberedande linje vanligare val bland kvinnor än bland män samtidigt som männen oftare valt en 2-årig teoretisk linje.

Avslutningsvis skall vi granska vilka effekter studieavbrott, linjebyten och fördröjd övergång till gymnasieskolan sammantaget fått för fördelningen på olika utbildningar samt för den sociala och könsmissiga selektionen. När det gäller fördelning på olika utbildningar redovisas detta på samma sätt som i tabell 4.1 och 4.2 för hela årskullen sammanhållen. Däremot kan detta redovisningsätt inte tillämpas för en granskning av förändringar i social och könsmissig selektion. Dessa förändringar kommer i stället att granskas med utgångspunkt i de olika verksamhetsgruppernas sociala och könsmissiga sammansättning. Ett sådant redovisningsätt ger nämligen ett känsligare mått på förändringarna jämfört med det, som tillämpats i tabell 4.1 och 4.2.

Tabell 4.8 *Hela årskullens verksamhet våren 1983, samt förändringar jämfört med hösten 1979.*

	Verksamhet 1983	Förändring 1983-1979
Pågående/fullföljd:		
3- och 4-årig linje	26	- 3
2-årig teoretisk linje	13	0
2-årig yrkesförberedande linje	32	+ 3
Specialkurs	4	0
Okänd studieinriktning	1	+ 1
Ingen pågående eller fullföljd utbildning	23	- 2
Totalt	100	

Andelen individer som varken fullföljt eller håller på med någon gymnasieutbildning våren 1983 understiger med 2 procentenheter den andel som gick över direkt från grundskolan. Detta innebär att den fördröjda övergången mer än väl kompenserar för de studieavbrott som skett.

Inom gymnasieskolan har den förändringen skett att 3- och 4-åriga linjer fått vidkännas en viss avtappning till förmån för de 2-åriga yrkesförberedande linjerna. Denna utveckling är helt logisk med tanke dels på linjebytena, som huvudsakligen gick i riktning mot kortare och mindre teoretiskt inriktade utbildningar, dels på den fördröjda övergången, vilken huvudsakligen skedde till de 2-åriga yrkesförberedande linjerna.

I tabell 4.9 redovisar jag de olika verksamhetsgruppernas sociala och könsmässiga sammansättning hösten 1979 respektive våren 1983. För överskådlighetens skull anges endast andelen individer från låg socialgrupp respektive andelen män. De högre socialgruppernas och kvinnornas andel utgör följaktligen återstoden upp till 100%. Som jämförelsepunkt anges på tabellens sista rad hur stor andelen låg socialgrupp respektive män är av hela årskullen.

Tabell 4.9 *Andel individer från låg socialgrupp respektive andel män inom varje verksamhetsgrupp hösten 1979 respektive våren 1983.*

	Låg socialgrupp			Män		
	1979	1983	Förändr.	1979	1983	Förändr.
Pågående/fullföljd:						
3- och 4-årig linje	61	59	- 2	52	52	0
2-årig teoretisk linje	83	82	- 1	39	42	+ 3
2-årig yrkesförb. linje	91	90	- 1	58	55	- 3
Specialkurs	88	89	+ 1	35	32	- 3
Ingen pågående eller fullföljd utbildning	90	92	+ 2	53	54	+ 1
Andel av hela årskullen						

I tabell 4.9 visar sig den sociala snedrekryteringen vid direktövergången till gymnasieskolan däri, att lägre socialgrupper är klart överrepresenterade bland dem som ej påbörjat gymnasieskolan och samtidigt starkt underrepresenterade bland dem som påbörjat en 3- eller 4-årig linje. Båda dessa tendenser har skärpts under den tid som här studerats.

Som påpekats i anslutning till tabell 4.2 är könsskillnaderna små vad gäller direktövergången till gymnasieskolan och några större förändringar har inte skett i detta avseende. Däremot har männens underrepresentation på 2-åriga teoretiska linjer och deras överrepresentation på 2-åriga yrkesförberedande minskat. Efterson dessa båda förändringar tillsammans gäller för en mycket större grupp än den skärpning av könsskillnaderna som skett inom specialkurserna måste slutsatsen bli att könsskillnaderna vid valet av studieinriktning i viss mån utjämnats.

Det bör i detta sammanhang framhållas att de förändringar som skett ingalunda är dramatiska. Studieavbrott, linjebyten och fördröjd övergång till gymnasieskolan förändrar således inte den övergripande bilden av den sociala och könsmissiga selektion, vilken visar sig vid direktövergången. Däremot har styrkan av dessa selektionsmekanismer i viss mån förändrats.

Sammanfattningsvis kan man således konstatera att den bild som direktövergången från grundskola till gymnasium ger förblir relativt stabil - i varje fall för den korta tidsperiod som denna undersökning sträcker sig över. De förändringar som skett visar:

- en viss förskjutning av studerande från 3- och 4-åriga linjer till 2-åriga yrkesförberedande, vilket medfört att den sistnämnda studieinriktningen blivit den största på gymnasieskolan med ca en tredjedel av hela årskullen
- att den starka sociala selektionen som gäller redan vid direktövergången snarare ökat än minskat med tiden
- att kvinnornas övervikt på 2-åriga teoretiska linjer och männens på 2-åriga yrkesförberedande tenderar att utjämnas. Vid båda tidpunkterna är dock könsskillnaderna vad gäller fullgjord/påbörjad gymnasieutbildning små.

Det faktum att såväl socialgrupps- som könsskillnader är förhållandevis stabila innebär dock inte att utbildningskarriären är särskilt stabil för de enskilda individerna. En gymnasist av sex å sju har antingen avbrutit studierna eller gjort ett linjebyte över gränserna mellan de linjekategorier som här särhållits. Till detta kommer de linjebyten som skett mellan linjer inom en och samma studieinriktning.

KAPITEL 5

UTBILDNINGSKARRIÄR I RELATION TILL GRUNDSKOLEBETYG

Sambandet mellan utbildningskarriär och grundskolebetyg kommer här att studeras enbart för dem som gick över till gymnasieskolan hösten 1979. Anledningen härtill är att tidsfaktorn måste hållas under kontroll. Om inte alla studerande inom respektive studieinriktning har lika lång tid på sig för att fullfölja studierna skulle sambandet påverkas på ett opredicerbart sätt. Därmed skulle också resultaten bli svåra att tolka med avseende på grundskolebetygens inverkan.

Eftersom gymnasielinjerna varierar i längd blir det här inte meningsfullt att redovisa några resultat för den totala gymnasiegruppen utan enbart för de separata studieinriktningarna. För att undvika problemet med den 4-åriga tekniska linjen har jag här liksom i det föregående kapitlet fört de studerande, som fortfarande studerar men följt utbildningen planmässigt, till kategorin "fullföljt utan ändringar".

I föregående kapitel gjordes ingen åtskillnad mellan studerande, som fullföljt den påbörjade utbildningen helt planmässigt och dem, som fullföljt efter ett studieuppehåll eller efter att ha gjort ett byte mellan linjer inom en och samma studieinriktning. Då jag här skall studera olika karriärgruppers medelbetyg i grundskolans årskurs 9 kommer emellertid dessa båda grupper att särskiljas varför denna redovisning innefattar följande fem karriärgrupper:

1. Fullföljt utbildningen utan några ändringar eller avbrott.
2. Fullföljt utbildningen med ändringar eller avbrott.
3. Studerar fortfarande.
4. Bytt linje.
5. Avbrutit studierna.

I tabell 5.1, på nästa sida, redovisar jag de olika karriärgruppernas betygsmedelvärden från årskurs 9 i grundskolan separat för var och en av gymnasieskolans studieinriktningar. Hur dessa vär-

den dessutom varierar med socialgrupp och kön redovisas i tabellerna 5.2 och 5.3.

Tabell 5.1 *Medelbetyg i grundskolans årskurs 9 för studerande med olika utbildningskarriär i gymnasieskolan.*

Studieinriktning	Studerande som:					Samtliga gymnasister
	Fullf. utan ändr.	Fullf. med ändr.	Fortf. stud.	Bytt linje	Avbrut. stud.	
3- och 4-årig	3.97	3.90	3.92	3.42	3.53	3.90
2-årig teoretisk	3.32	3.34	3.31	3.12	3.01	3.28
2-årig yrkesförb.	3.04	3.03	3.21	2.80	2.63	3.00
Specialkurs	2.84	2.96	2.94	2.96	2.57	2.75

Av tabellens sista kolumn framgår att det finns ett mycket klart samband mellan grundskolebetygen och vald studieinriktning på gymnasieskolan. Medelbetyget för dem som valt en 3- eller 4-årig linje är nästan en hel betygspoäng högre än för dem som valt en 2-årig yrkesförberedande linje och mer än en betygspoäng högre än för dem som påbörjat en specialkurs. Dock innebär detta starka samband ingalunda att grundskolebetygens hela prognosförmåga uttömts. Även inom respektive studieinriktning uppvisar de ett klart samband med utbildningskarriären. På de 3- och 4-åriga linjerna går det en klar skiljelinje mellan de gymnasister som fullföljt utbildningen eller fortfarande går kvar i gymnasieskolan å ena sidan och dem som bytt linje eller avbrutit studierna å den andra. Skillnaden mellan dessa båda grupper uppgår till närmare ett halvt betygssteg medan däremot skillnaderna inom dem är förhållandevis små.

På samma sätt är det inom de övriga tre studieinriktningarna små skillnader inbördes mellan dem som fullföljt studierna utan respektive med ändringar och dem som fortfarande bedriver gymnasiestudier. Likaså har de som avbrutit studierna genomgående ett klart lägre medelbetyg än de som fullföljt eller fortfarande studerar i gymnasieskolan.

Linjebytarens position förändras däremot på ett intressant sätt. På 3- och 4-åriga linjer är deras medelbetyg det lägsta av samtliga karriärgruppers. På de 2-åriga linjerna intar de en mellanställning mellan dem som fullföljt eller fortfarande studerar och dem som avbrutit studierna. På specialkurser, slutligen, är linjebytarens medelbetyg helt i nivå med dem för studerande vilka fullföljt eller fortfarande bedriver studier.

Det ligger nära till hands att förklara linjebytarens skiftande betygsnivå med att linjebytena gått i olika riktning såtillvida att studerande på de teoretiska studieinriktningarna bytt till mindre teoretiskt krävande utbildningar medan de som påbörjat en praktiskt betonad utbildning gjort ett byte i motsatt riktning. Denna förklaring är emellertid giltig enbart beträffande den jämförelsevis låga betygsnivån för dem som gått över från 3- och 4-åriga linjer och beträffande den jämförelsevis höga betygsnivån för dem som bytt från specialkurs till annan utbildning. För den förstnämnda gruppen måste ju alla linjebyten gå i riktning mot en mera praktisk utbildning och för den sistnämnda gruppen måste ju det motsatta gälla. Förklaringen gäller däremot inte för dem som bytt från 2-åriga teoretiska eller yrkesförberedande linjer. Trots deras jämförelsevis höga betygsnivå har bytena från dessa studieinriktningar huvudsakligen gått i riktning mot mindre teoretiskt krävande gymnasielinjer eller mot specialkurser.

Mot den bakgrunden att alla linjebyten från 3- och 4-åriga linjer och nästan alla från 2-åriga teoretiska linjer skett i riktning mot en utbildning med lägre genomsnittliga ingångsbetyg kan man konstatera att dessa linjebytare kommer att utgöra en grupp med relativt goda studieförutsättningar jämfört med sina nya studiekamrater. Som tabell 5.1 visar är nämligen dessa linjebytarens medelbetyg högre än vad som gäller dem som fullföljt deras nya studieinriktning.

Det är också intressant att notera att de som avbrutit studierna på 3- och 4-åriga linjer respektive 2-åriga teoretiska linjer som grupp betraktat ingalunda har låga genomsnittsbetyg från grundskolan. En mycket stor del av dessa avbrytare skulle ha haft stora möjligheter att fullfölja en mindre teoretiskt inriktad gymnasielinje

eller en specialkurs om de gjort ett sådant linjebyte istället för studieavbrott.

Tabell 5.2 *Medelbetyg i grundskolans årskurs 9 för studerande med olika utbildningskarriär i gymnasieskolan. Jämförelser mellan socialgrupper.*

Studieinriktning	Studerande som:					Samtliga gymnasister
	Fullf. utan ändr.	Fullf. med ändr.	Fortf. stud.	Bytt linje	Avbrut. stud.	
<u>3- och 4-årig</u>						
Hög soc.	4.04	3.96	4.02	3.51	3.70	3.99
Låg soc.	3.93	3.85	3.83	3.39	3.44	3.84
<u>2-årig teoretisk</u>						
Hög soc.	3.30	3.30	3.30	2.96	2.49	3.24
Låg soc.	3.32	3.34	3.32	3.17	3.06	3.29
<u>2-årig yrkesförb.</u>						
Hög soc.	3.14	3.16	3.31	2.88	3.01	3.14
Låg soc.	3.03	3.01	3.16	2.79	2.62	2.98
<u>Specialkurs</u>						
Hög soc.	3.11	4.00	2.64	3.11	2.80	3.09
Låg soc.	2.80	2.71	3.02	2.93	2.54	2.79

De tendenser som gäller för respektive studieinriktning totalt sett gäller också i huvudsak för de undergrupper som erhålls då gymnasierna indelats efter socialgruppstillhörighet respektive kön (se tabellerna 5.2 och 5.3). I de fall där några mera påtagliga avvikelser föreligger är medelvärdena baserade på få individer. Man kan därför inte dra några mera vittgående slutsatser på grundval av dem.

För övrigt kan konstateras att kvinnorna har ett klart högre medelbetyg än männen på samtliga studieinriktningar. Vidare är de högre socialgruppernas medelbetyg i de flesta fallen något högre än de

för lägre socialgrupper. Enda undantaget utgör 2-åriga teoretiska linjer där socialgruppsskillnaderna är helt obetydliga.

Tabell 5.3 *Medelbetyg i grundskolans årskurs 9 för studerande med olika utbildningskarriär i gymnasieskolan. Jämförelser mellan kön.*

Studieinriktning	Studerande som:					Samtliga gymnasister
	Fullf. utan ändr.	Fullf. med ändr.	Fortf. stud.	Bytt linje	Avbrut. stud.	
<u>3- och 4-årig</u>						
Män	3.87	3.58	3.89	3.26	3.32	3.78
Kvinnor	4.09	4.35	3.96	3.54	3.74	4.03
<u>2-årig teoretisk</u>						
Män	3.13	3.22	2.75	2.84	2.76	3.07
Kvinnor	3.44	3.40	3.52	3.31	3.19	3.41
<u>2-årig yrkesförb.</u>						
Män	2.89	2.81	2.70	2.80	2.51	2.85
Kvinnor	3.26	3.22	3.41	2.79	2.78	3.20
<u>Specialkurs</u>						
Män	2.62	2.28	3.00	2.60	2.40	2.56
Kvinnor	2.94	2.97	2.93	3.18	2.70	2.97

På det hela taget kan medelbetygen från årskurs 9 sägas vara en väsentlig förklaringsgrund till studieavbrott och linjebyten. Därav följer emellertid inte att betygen kan förklara på långt när alla de avbrott och byten som skett under de närmaste 3,5 åren efter övergången från grundskola till gymnasieskola.

För att få en mera nyanserad bild av hur sannolikheten för att fullfölja studierna samvarierar med betygsnivå än den som betygsmedelvärdena ger, redovisar jag också de utjämnande kurvor vilka beskriver detta samband. Utjämnningen av kurvorna har gjorts så att sannolikhetsvärdena transformerats till en logaritmisk skala var- efter jag beräknat den regressionslinje som beskriver sambandet

mellan medelbetyget och de transformerade sannolikheterna. När sedan de på detta sätt predicerade logaritmerna transformerats tillbaka till sannolikheter erhåller man en kurva vars utseende och läge är sådant att de verkliga sannolikheternas avvikelser från kurvan minimeras. Detta innebär att den utjämnade kurvan inte exakt återger varje verklig sannolikhet men väl att den på bästa sätt beskriver hur sannolikheterna förändras med betygsnivå. Det är dock viktigt att framhålla, att främst sådana sannolikheter som är baserade på få individer i vissa fall kan avvika markant från dem som anges av kurvan. I första hand gäller detta sannolikheterna i kurvans ytterkanter.

Av primärt intresse är emellertid inte de enskilda procenttalen i sig utan i stället kurvans lutning och nivå. Lutningen anger styrkan av sambandet mellan fullföljandefrekvens och betygsnivå så att ju brantare lutning desto starkare samband. Kurvans nivå anger den predicerade andelen fullföljda studier vid respektive betygsnivå.

Om man på detta sätt vill göra jämförelser mellan två grupper vad gäller sambandets styrka kan dock i vissa fall kurvornas lutningsgrad vara missvisande. I synnerhet gäller detta om kurvorna skiljer sig åt väsentligt vad gäller nivå. Bakgrunden härtill är att sannolikhetsskalan inte är en likastegsskala, utan dess skalsteg ökar när man närmar sig skalans ytterkanter (jfr Reuterberg, 1984 och 1985). Som en följd härav kommer ett givet samband att resultera i en svag lutning på kurvan om den uteslutande befinner sig på en låg eller en hög sannolikhetsnivå. Om exempelvis kurvan för en grupp stiger från 0.75 till 0.95 samtidigt som den för en annan grupp stiger från 0.60 till 0.80 är den förstnämnda kurvan uttryck för ett starkare samband.

Nu skall sägas att i de flesta fall ger en jämförelse av kurvornas lutningsgrad en rättvisande bild av sambandets styrkeförhållande och i de fall då kurvorna tangerar eller rent av skär varandra kan lutningsgraden alltid ligga till grund för en jämförelse av sambandets styrka. För att undvika feltolkningar kommer jag genomgående att redovisa de utjämnade kurvornas lutningskoefficient (β), vilka alltid ger en korrekt bild av sambandets styrka. För de

kurvor som här skall redovisas utgörs lutningskoefficienten av regressionskoefficienten för sambandet mellan betyg och sannolikheter-na när dessa transformerats till logitvärden (Hanushek & Jackson, 1977).

De ovan beskrivna analyserna har genomförts med två olika mått på utbildningskarriär. Det första måttet är sannolikheten för att fullfölja den påbörjade utbildningen utan några som helst avbrott eller byten. I detta fall kommer jag fortsättningsvis att tala om *sannolikheten för reguljär studiegång*.

Det andra måttet på utbildningskarriär, som kommer att granskas, är sannolikheten för att avbryta gymnasiestudierna eller för att göra ett linjebyte i riktning mot en mindre teoretisk gymnasielinje respektive en specialkurs. I detta fall kommer jag att tala om *risken för linjeavhopp*.

I nedanstående tablå redovisar jag hur dessa två skilda karriärgrupper relateras till de fem grupper jag redovisat i tabellerna 5.1-5.3.

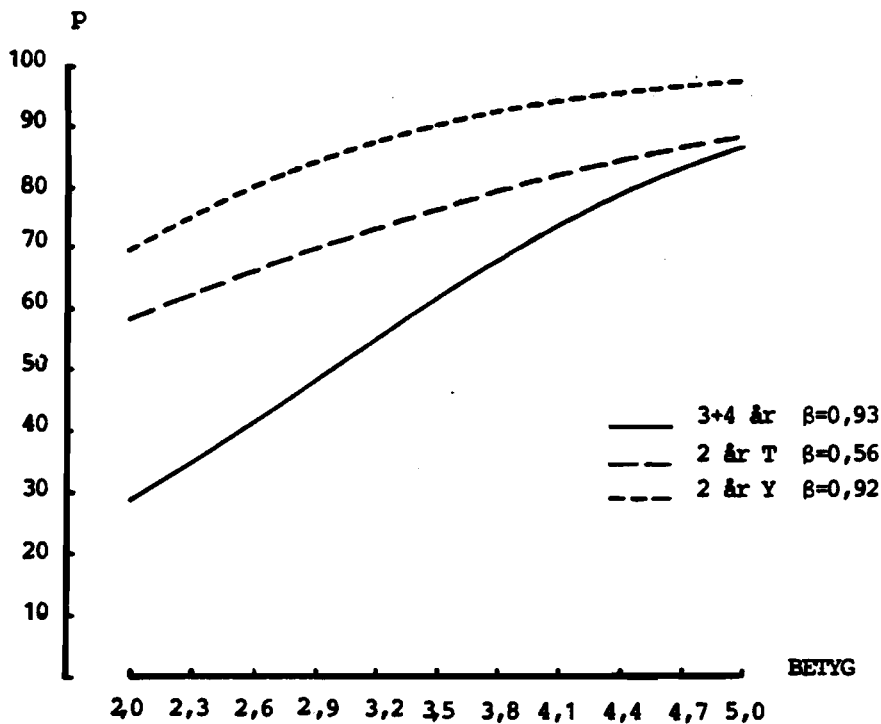
Karriärgrupper i tabell 5.1-5.3	Karriärgrupper vid studiet av samband mellan betyg och utbildningskarriär.
1. Fullföljt utan ändringar	Reguljär studiegång
2. Fullföljt med ändringar	
3. Studerar fortfarande	
4. Bytt linje	Linjeavhopp
5. Avbrutit studierna	

Som framgår av tablå innefattar de fortsatta analyserna i detta kapitel inte sådana studerande som gjort linjebyten inom respektive linjekategori och inte heller de som fortfarande befann sig i gymnasiet vid början av vårterminen 1983.

Jag har också uteslutit dem som påbörjat någon specialkurs från de fortsatta analyserna. Orsaken härtill är inte att denna grupp är mindre intressant än övriga, utan de har måst utgå därför att de är alltför få för att ge denna typ av analys en betryggande tillförlitlighet.

Samband mellan grundskolebetyg och sannolikhet för reguljär studiegång.

Figur 5.1 visar hur sannolikheten för reguljär studiegång förändras med genomsnittsbetyg från grundskolans årskurs 9 inom var och en av de tre studieinriktningarna.

Figur 5.1 Sannolikhet (p) för reguljär studiegång i relation till grundskolebetyg och studieinriktning.

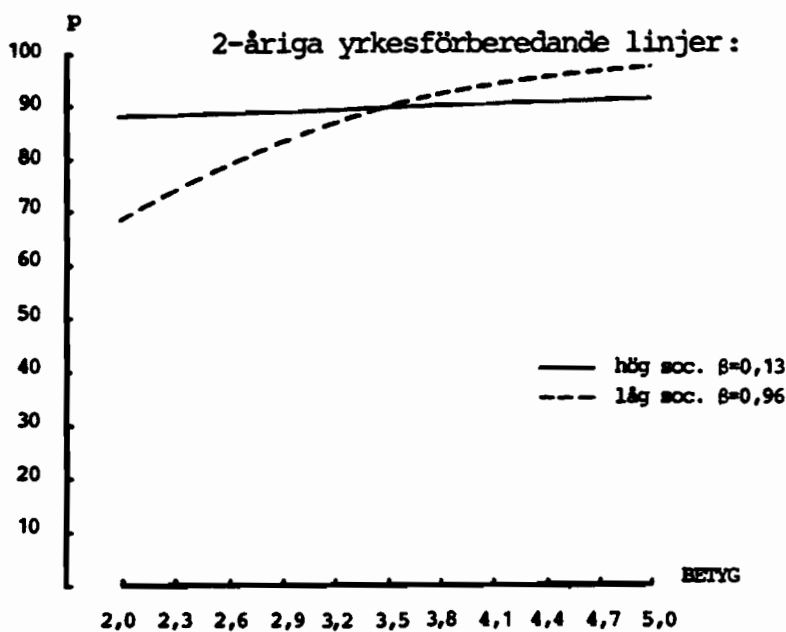
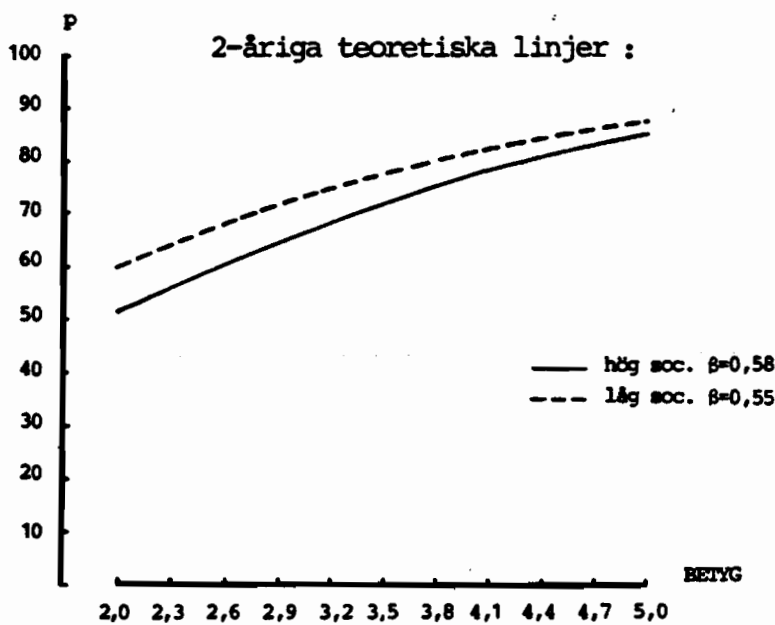
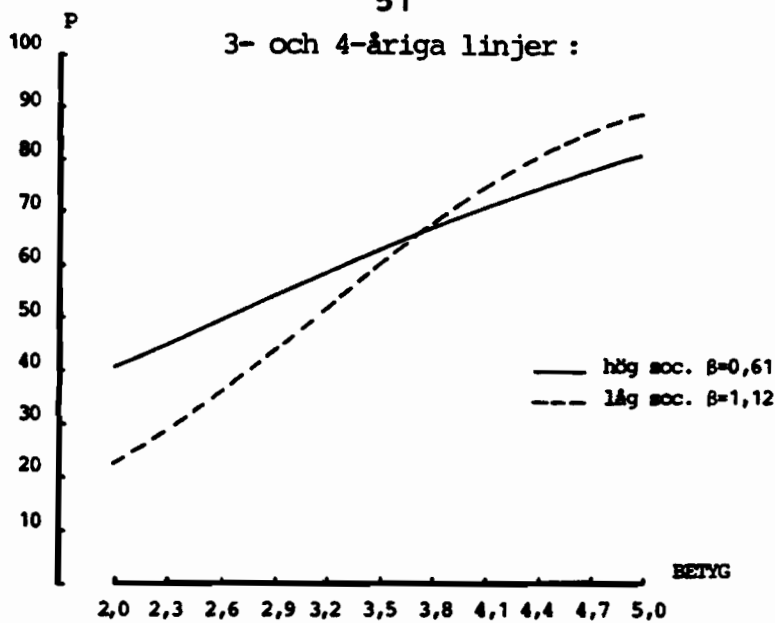
Inom samtliga tre studieinriktningar på gymnasieskolan uppvisar sannolikheten för reguljär studiegång ett klart samband med grund-

skolebetygen. Ju högre genomsnittsbetyg desto oftare fullföljs studierna på det sätt som de är upplagda för. Sambandens styrka varierar dock mellan de tre linjekategorierna. Ser man enbart till kurvornas lutning förefaller den för 3- och 4-åriga linjer att ange det starkaste sambandet. Så är emellertid inte det verkliga förhållandet. Enligt lutningskoefficienterna, som anges i figuren, är sannolikheten för reguljär studiegång lika nära relaterad till betyg inom 2-åriga yrkesförberedande linjer som inom 3- och 4-åriga. Däremot spelar betygen en mindre avgörande roll inom de 2-åriga teoretiska linjerna. Varför så är fallet kan inte sägas på nuvarande stadium. Möjligen kan de kommande analyserna ge svar på detta.

Som tidigare nämnts anger kurvornas nivåer sannolikheten för att studierna fullföljts på ett reguljärt sätt. I detta avseende ger resultaten i figur 5.1 inte upphov till några tolkningsproblem. På varje betygsnivå stiger nämligen andelen på detta sätt fullföljda studier med en minskad teoretisk inriktning på studierna. Så är genomgående andelen reguljärt fullföljda studier klart högst inom de 2-åriga yrkesförberedande linjerna och lägst inom de 3- och 4-åriga.

På det hela taget förefaller skillnaderna i fullföljandefrekvens mellan de tre studieinriktningarna vara betydligt starkare när man betraktar kurvorna i figur 5.1 än vad de totalt sett visat sig vara i kapitel 4. Förklaringen till detta är att de skillnader i fullföljandefrekvens, som redovisades i föregående kapitel, är påverkade av betygskillnader mellan studieinriktningarna medan så inte är fallet i figur 5.1. Eftersom 3- och 4-åriga linjer uppvisar det högsta betygsmedelvärdet och 2-åriga yrkesförberedande det lägsta, kommer skillnaderna i fullföljandefrekvens att framstå som betydligt mera dramatiska i figur 5.1 än vad som var fallet i kapitel 4, där ingen justering för betygs skillnader gjordes.

I figur 5.2, nedan, redovisas hur sambandet mellan betyg och sannolikheten för reguljär studiegång varierar med socialgrupps-tillhörighet inom var och en av de tre studieinriktningarna.

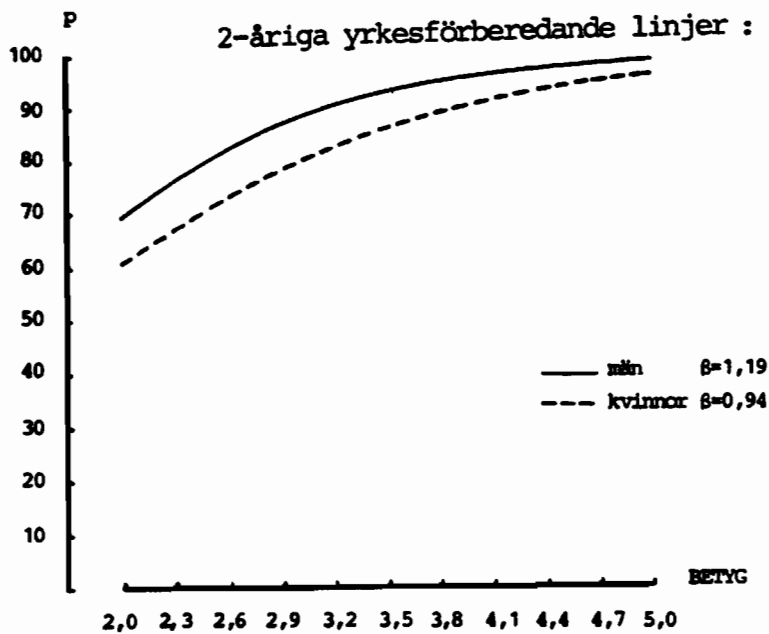
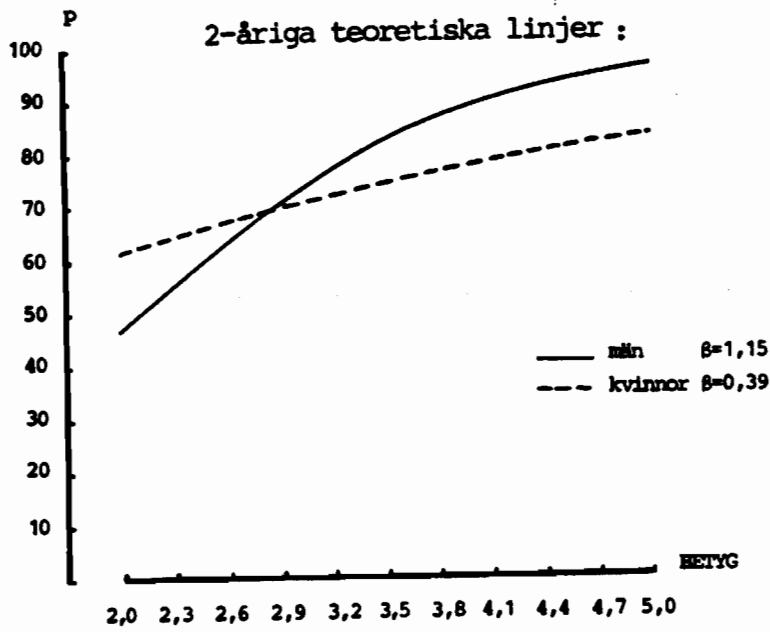
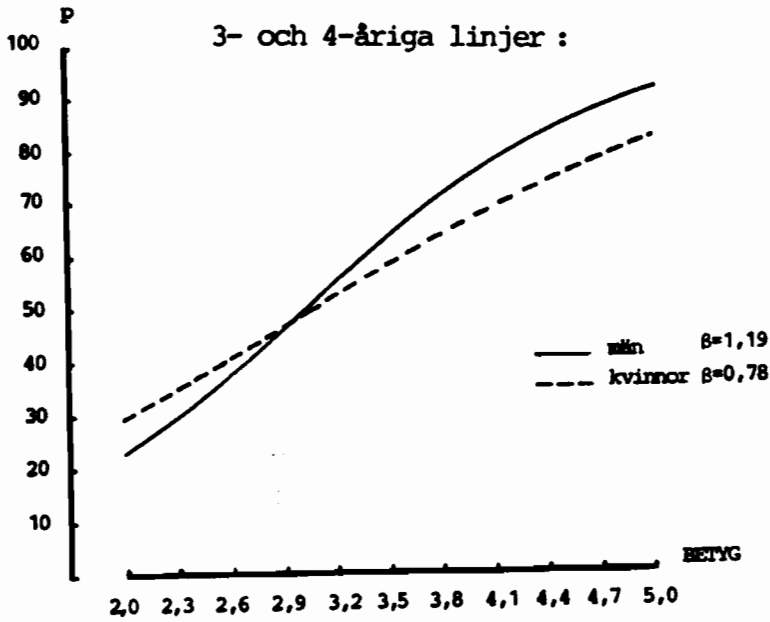
Figur 5.2 Sannolikhet för reguljär studiegång i relation till grundskolebetyg och socialgrupp.

De samband som gällde för respektive studieinriktning totalt sett överensstämmer väl med dem för låg socialgrupp i figur 5.2. Inom denna grupp är nämligen sambandet mellan betyg och reguljär studiegång klart starkast på 3- och 4-åriga linjer samt på 2-åriga yrkesförberedande. Gymnasister från högre socialgrupp uppvisar däremot ett annorlunda mönster. För dem är sambandet av samma styrka inom de två teoretiska studieinriktningarna men mycket svagt på de 2-åriga yrkesförberedande linjerna. Att det sistnämnda, svaga sambandet inte får någon nämnvärd inverkan på det som gäller för studieinriktningen totalt sett hänger samman med att andelen gymnasister från hög socialgrupp där är mycket låg.

Om man i stället gör jämförelsen mellan socialgrupperna inom respektive studieinriktning, kan man konstatera att sambandet är klart starkast för de lägre socialgrupperna på 3- och 4-åriga linjer samt på 2-åriga yrkesförberedande. I båda fallen leder detta till att kurvorna skär varandra, vilket indikerar en intressant samspelseffekt mellan socialgrupp, betyg och sannolikhet för reguljär studiegång. Denna samspelseffekt innebär att sannolikheten för reguljär studiegång är störst bland dem från hög socialgrupp vid låga betygsnivåer. Vid höga betygsnivåer är däremot sannolikheten störst för dem som kommer från de lägre socialgrupperna.

På de 2-åriga teoretiska linjerna finns inga sådana samspelseffekter. Där uppvisar genomgående gymnasister från lägre socialgrupper den största sannolikheten för en reguljär studiegång.

I figur 5.3, nedan, redovisas motsvarande samband men med gymnasterna indelade efter kön i stället för socialgrupp.

Figur 5.3 Sannolikhet för reguljär studiegång i relation till grundskolebetyg och kön.

Sambanden mellan betyg och reguljär studiegång är genomgående starkast för män. Mest markerad är denna könsskillnad på de 2-åriga teoretiska linjerna men den är betydande också på 3- och 4-åriga. På båda dessa studieinriktningar skär också kurvorna varandra. Skärningspunkten inträffar dock vid en betygsnivå klart under den som är genomsnittlig för respektive linje. Följaktligen är antalet studerande lågt på de betygsnivåer, där kvinnorna uppvisar den högre sannolikheten för reguljär studiegång.

För 3- och 4-åriga linjer rimmar detta resultat väl med det som redovisats i kapitel 4, nämligen en högre fullföljandefrekvens för män än för kvinnor. För de 2-åriga linjerna är däremot resultatet i figur 5.3 inte i överensstämmelse med det som redovisats i kapitel 4. De sistnämnda visade nämligen på mycket små könsskillnader vad gällde total fullföljandefrekvens inom 2-åriga linjer. Trots detta uppvisar männen på de flesta betygsnivåer en fullföljandefrekvens som klart överstiger den för kvinnor.

Bakgrunden till dessa skenbart motstridiga resultat är att männens genomsnittsbetyg är lägre än kvinnornas, vilket framgår av tabell 5.3. Männen har sålunda fullföljt sin utbildning på dessa linjer i lika stor utsträckning som kvinnorna trots sämre genomsnittsbetyg - ett förhållande som visar sig i figur 5.3 på så sätt att männens kurva ligger på en högre nivå än kvinnornas.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att grundskolebetygens prognosvärde för sannolikheten att fullfölja en påbörjad gymnasieutbildning utan några som helst avbrott eller linjebyten varierar med studieinriktning. Så är deras prognosvärde högre inom 3- och 4-åriga samt 2-åriga yrkesförberedande linjer än inom de 2-åriga teoretiska. Vissa skillnader föreligger också mellan socialgrupper samt mellan män och kvinnor i detta avseende även om de inte återfinns på samtliga studieinriktningar. I de fall där socialgruppskillnader föreligger (3- och 4-åriga linjer samt 2-åriga yrkesförberedande) spelar betygen störst roll inom de lägre socialgrupperna. I de fall, där det finns klara könsskillnader (3- och 4-

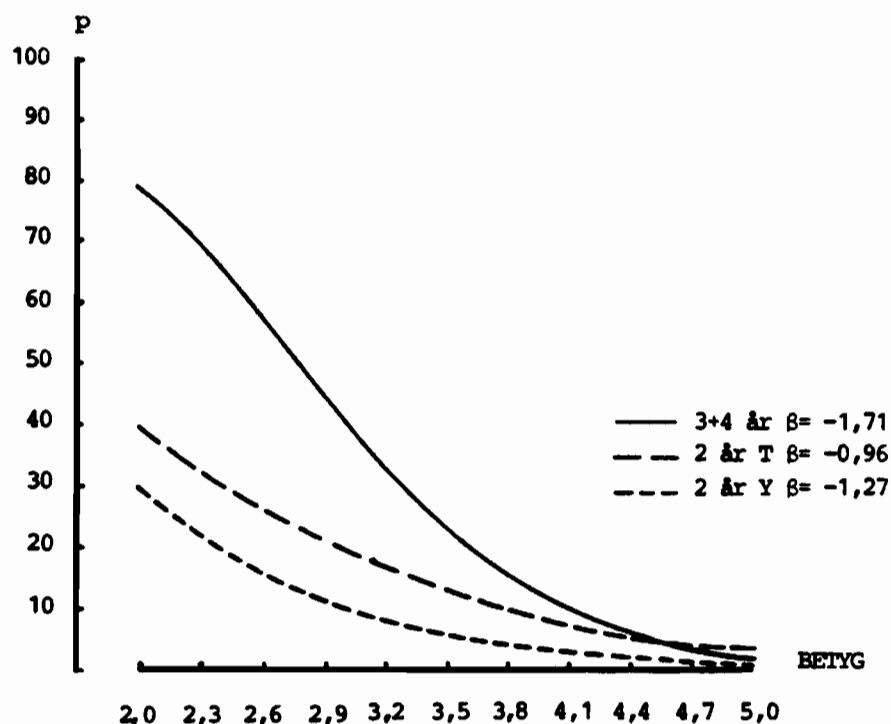
åringar samt 2-åriga teoretiska linjer) är betygens prognosvärde högst bland män. Vi kan vidare slå fast att om hänsyn tas till de skillnader som finns i betyg är sannolikheten för att fullfölja studierna på ett reguljärt sätt i allmänhet högre för män än för kvinnor. Socialgruppsskillnaderna är i detta avseende inte lika entydiga. Dock är sannolikheten för reguljär studiegång genomgående högst inom lägre socialgrupper bland de gymnasister som har de bästa studieförutsättningarna.

Samband mellan grundskolebetyg och risk för linjeavhopp

Det finns skäl att påminna om att linjeavhopp här innebär att gymnasisten antingen bytt till en mindre teoretiskt inriktad linje eller helt avbrutit studierna och inte återupptagit dem fram till vårterminen 1983.

De resultat, som här skall redovisas, är av samma natur som i föregående avsnitt, dvs utjämnande kurvor över hur sannolikhet för linjeavhopp förändras med grundskolebetyg. Här kommer emellertid kurvorna genomgående att uppvisa en fallande tendens med stigande betygsnivå. Lutningskoefficienterna (β) blir därför negativa. Detta förändrar dock inte tolkningen av dem jämfört med det föregående, utan ju högre den negativa koefficienten är desto starkare är sambandet mellan betyg och risk för linjeavhopp.

Oavsett studieinriktning avtar risken för linjeavhopp mycket klart med stigande betygsnivå. Gymnasisternas studieförutsättningar, mätt med grundskolebetyg spelar således en väsentlig roll för studieavbrott och linjebyten - ett resultat som knappast är ägnat att förvåna med tanke på att grundskolebetygen utgör urvalsinstrument till gymnasieskolan.

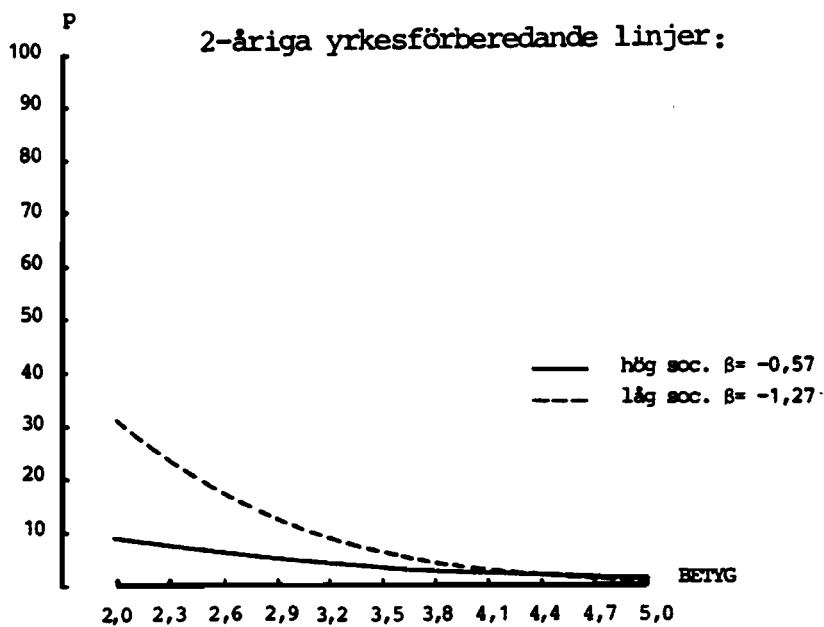
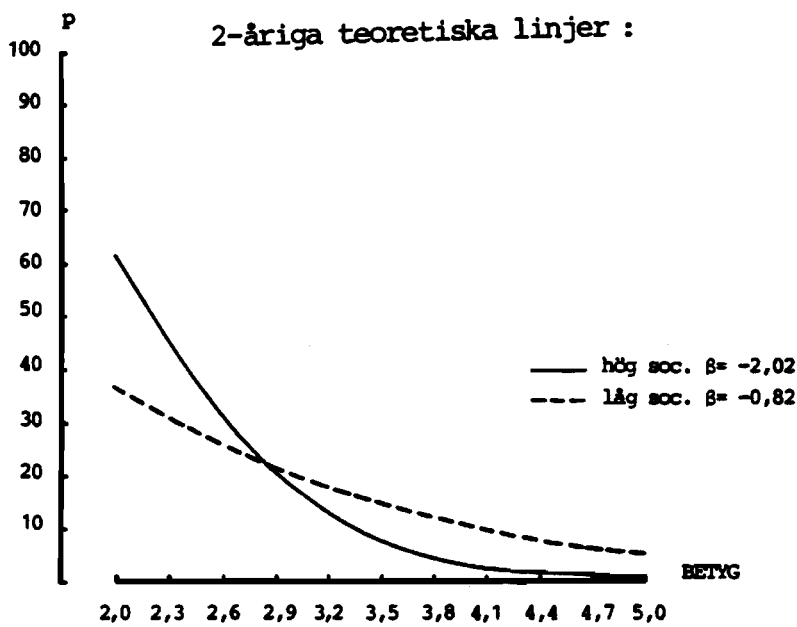
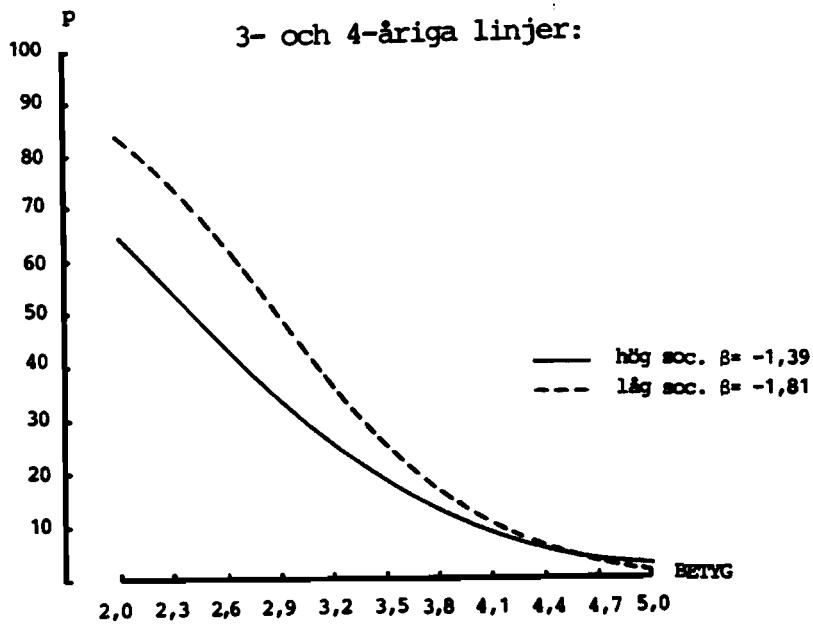

Figur 5.4 Risk för linjeavhopp i relation till grundskolebetyg och studieinriktning.

Som framgår av kurvornas lutning varierar dock betygens prognosförmåga mellan studieinriktningarna. Störst är den inom 3- och 4-åriga gymnasielinjer och minst inom 2-åriga teoretiska. Denna skillnad mellan studieinriktningarna förorsakas inte av att frekvensen linjeavhopp varierar i så stor utsträckning bland gymnasister med höga betyg. Bland dem är linjeavhoppet genomgående sällsynta. I stället uppkommer skillnaderna bland gymnasister på medelhöga och låga betygsnivåer där linjebyten och avhopp är betydligt vanligare inom 3- och 4-åriga linjer än inom 2-åriga. Den allra minsta risken löper de gymnasister som valt en yrkesförberedande linje.

Trots dessa skillnader varierar inte frekvensen linjeavhopp i särskilt stor utsträckning totalt sett mellan studieinriktningarna, vilket visats i kapitel 4. Bakgrunden härtill är densamma som diskuterats i föregående avsnitt, nämligen studieinriktningarnas skilda betygsfördelningar.

Av figur 5.5, nedan, framgår hur sambandet mellan betyg och risk för linjeavhopp varierar mellan socialgrupperna.

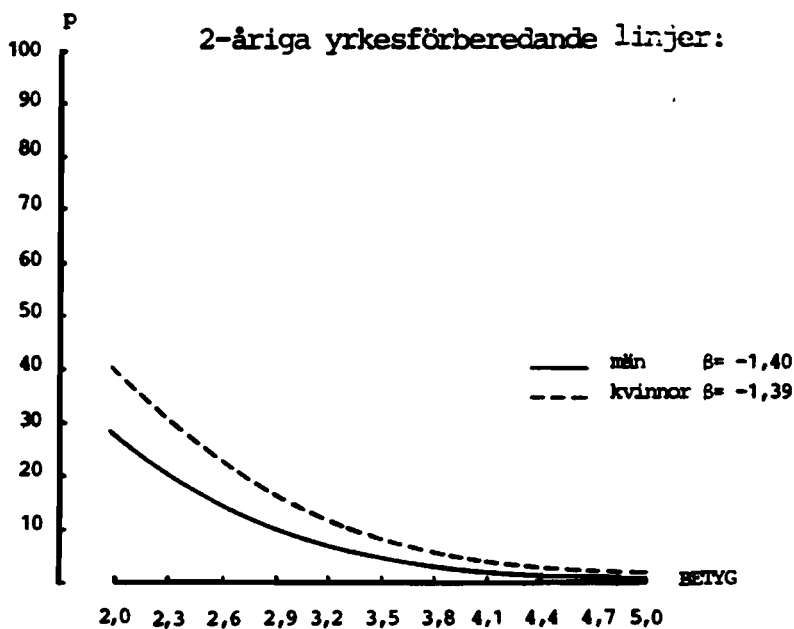
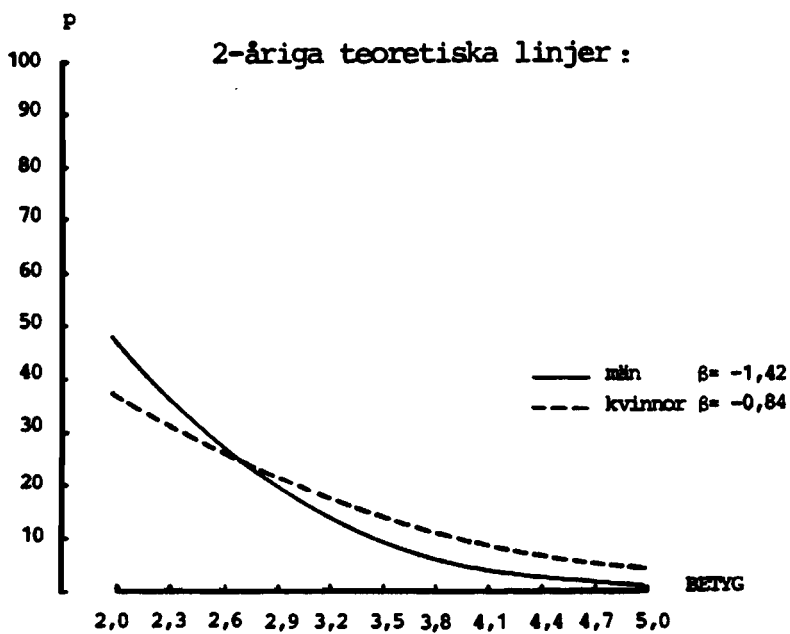
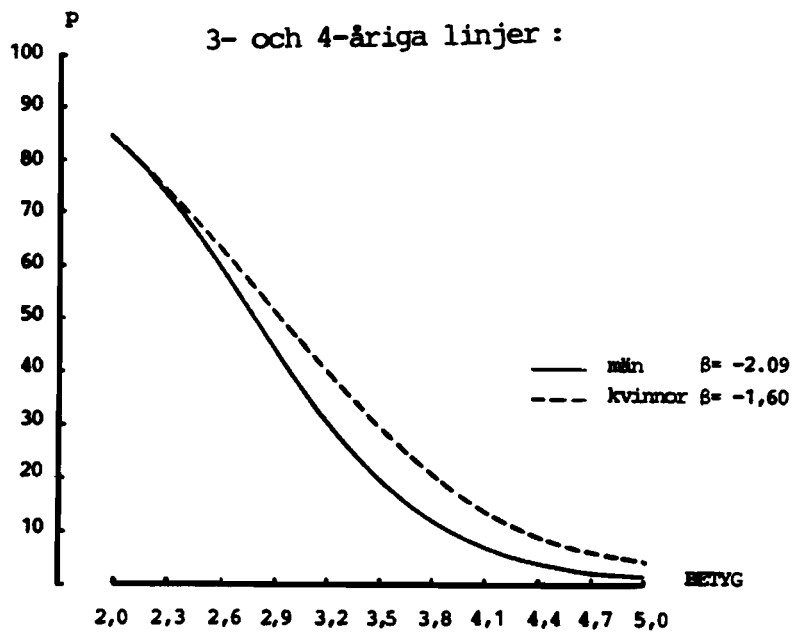

Figur 5.5 Risk för linjeavhopp i relation till grundskolebetyg och socialgrupp.

För 3- och 4-åriga linjer samt för 2-åriga yrkesförberedande är tendenserna här desamma som då sannolikheten för reguljär studiegång relaterades till betygen. Således är också risken för linjeavhopp starkast relaterad till betyg inom lägre socialgrupper på dessa studieinriktningar.

På de 2-åriga teoretiska linjerna fanns inga socialgruppsskillnader vad gällde betygens inverkan på sannolikheten för reguljär studiegång, men när det gäller risk för linjeavhopp finns en klar sådan skillnad. I detta fall har nämligen betygen den klart största betydelsen för studerande från högre sociala grupper. Bakom dessa divergerande resultat för de 2-åriga teoretiska linjerna ligger det förhållandet, att tämligen många gymnasister från högre socialgrupper med höga eller medelhöga betyg vare sig fullföljt utbildningen reguljärt eller gjort linjeavhopp. Många av dem återfinns i stället inom kategorin "pågående studier".

Vad gäller den faktiska risken för linjeavhopp är bilden densamma för 3- och 4-åriga linjer samt för 2-åriga yrkesförberedande. Vid låga och medelhöga betygsnivåer löper de gymnasister som kommer från de lägre socialgrupperna den största risken för linjeavhopp, medan socialgruppsskillnaderna är små vid de högre betygsnivåerna. På 2-åriga teoretiska linjer är bilden den motsatta. Där löper i stället gymnasister från högre socialgrupper störst risk vid låga betygsnivåer medan förhållandet socialgrupperna emellan är det motsatta vid de högre betygsnivåerna.

Figur 5.6 Risk för linjeavhopp i relation till grundskolebetyg och kön.

Även könsskillnaderna uppvisar ett mönster som är mycket likartat det avseende reguljär studieavgång. Detta innebär att grundskolebetygen har en starkare inverkan på risken för linjeavhopp bland män än bland kvinnor på 3- och 4-åriga linjer liksom på 2-åriga teoretiska. Då det gäller den förstnämnda studieinriktningen uppkommer denna könsskillnad på ett synnerligen intressant sätt. Den förorsakas nämligen inte huvudsakligen av gymnasister på lägre betygsnivåer så som var fallet för de totala linjeskillnaderna i figur 5.4. I stället betingas den därav att kvinnor på medelhöga och höga betygsnivåer löper en större risk för linjeavhopp än motsvarande män.

En liknande tendens framträder också inom de 2-åriga teoretiska linjerna. Här skär visserligen kurvorna varandra men skärningspunkten inträffar på en tämligen låg betygsnivå - vid medelbetyget 2.7 - 2.8. Ovanför denna betygsnivå är risken för linjeavbrott högst för kvinnor.

Det faktum att kvinnornas linjeavhopp i dessa fall är mindre betygsrelaterade än männens synes således inte bero på att de har en starkare benägenhet att fullfölja en påbörjad studieinriktning trots studiesvårigheter. I stället har de en starkare benägenhet att hoppa av den påbörjade utbildningen trots goda förutsättningar att fullfölja den. En rimlig gissning är därför att kvinnor oftare än män har sådana skäl för linjeavhopp vilka inte är direkt relaterade till studieprestationer.

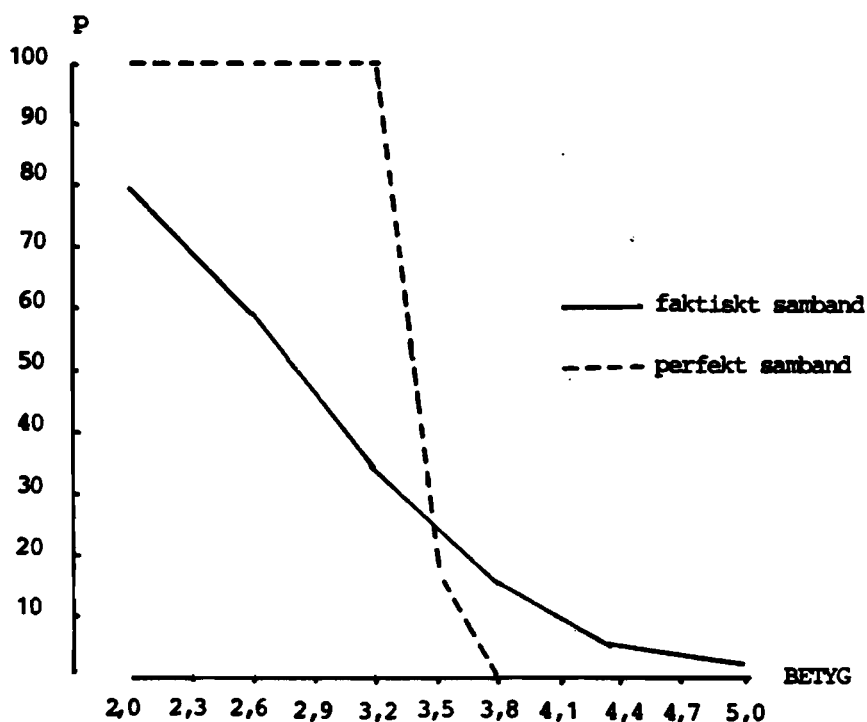
Till skillnad från dessa båda studieinriktningar är linjeavhoppet på de 2-åriga yrkesförberedande linjerna lika starkt relaterade till betyg för båda könen. Kvinnornas linjeavhopp är dock genomgående något högre än männens.

På det hela taget uppvisar betygen ett högre samband med risk för linjeavhopp än med sannolikhet för reguljär studiegång. I och för sig är detta knappast något överraskande resultat. Byten till mindre teoretiska linjer och studieavbrott torde i många - om än inte i alla - fall vara resultatet av ett negativt val, förorsa-

kat av någon form av studieproblem. Härigenom blir linjeavhoppet också nära relaterade till grundskolebetyg.

Det klara sambandet mellan betyg och linjeavhopp bidrar självfallet till att det uppstår ett klart samband också mellan betyg och sannolikhet för reguljär studiegång. Det sistnämnda sambandet påverkas emellertid också av byten mellan linjer inom en studieinriktning samt studieuppehåll. Dessa val torde mera sällan betingas av direkta studiesvårigheter, vilket bl a medelbetygen i tabell 5.1 visat. Därigenom sänks betygets samband med sannolikhet för reguljär studiegång och blir lägre än det med risk för linjeavhopp.

Det faktum att grundskolebetygen uppvisar klara samband med gymnasiekarriären begränsar självfallet utrymmet för andra faktorer inverkan. Dock är sambanden inte så starka att det blir ointressant att studera vilken roll andra faktorer spelar i sammanhanget. Detta framgår av figur 5.7, nedan, där jag jämför det faktiska sambandet mellan betyg och risk för linjeavhopp inom 3- och 4-åriga linjer med det fall då linjeavhoppet helt skulle bestämmas av betyg.

Figur 5.7 Jämförelse mellan linjeavhoppens faktiska samband med betyg och ett perfekt sådant samband. 3+4 åriga linjer.

På alla betygsnivåer upp till 3,5 understiger den faktiska risken för linjeavhopp klart den som skulle gälla om dessa avhopp helt förklarades av betyg. Om enbart betyg vore avgörande skulle nämligen 100% av dem med betyg upp till och med 3,2 ha gjort linjeavhopp. I verkligheten utgör denna andel 44%. Från och med betyget 3,8 skulle däremot inga som helst linjeavhopp ha förekommit vid ett perfekt samband men i verkligheten har 8% av de studerande på dessa betygsnivåer antingen bytt linje eller helt avbrutit gymnasiestudierna.

Jämförelsen visar således att även andra faktorer än betyg inverkar på individernas beslut om att avbryta studierna på den gymnasielinje de påbörjat. Vilken roll vissa sådana faktorer spelat i detta sammanhang kommer att granskas i nästa kapitel.

KAPITEL 6

NÅGRA ANDRA FAKTORERS BETYDELSE FÖR LINJEBYTEN OCH STUDIEAVBROTT

Inledning

De gymnasister som helt avbrutit gymnasiestudierna eller gjort linjebyten i riktning mot mindre teoretiskt inriktade linjer sammanförs här till en grupp. Liksom i föregående kapitel betecknas dessa båda grupper tillsammans "linjeavhoppare".

Som nämnts i kapitel 2 finns det här ingen möjlighet att göra en bred kartläggning av de faktorer som orsakar linjeavhopp. I stället måste undersökningen begränsas till att gälla vissa faktorer, närmare bestämt de sju som ingår i SCB's enkät. Den fråga och de faktorer som här skall granskas uttrycks på följande sätt i enkäten:

*Varför avbröt/bytte Du linje eller kurs i gymnasieskolan?
Sätt kryss om det "stämmer" eller "stämmer inte" för varje alternativ.*

stämmer stämmer inte

1. Studierna motsvarade inte mina förväntningar	()	()
2. Studietakten var för hög/studierna var för svåra.	()	()
3. Jag fick ett arbete som jag hellre ville ha	()	()
4. Jag kom först in på den utbildning jag var mest intresserad av	()	()
5. Ekonomiska problem	()	()
6. Det verkade bli svårt att få arbete efter den linje/kurs jag först gick på	()	()
7. Jag trodde jag skulle få bättre betyg på en annan linje/kurs	()	()
8. Jag kunde för litet svenska	()	()
9. Andra skäl, t ex sjukdom, graviditet, utlandsvistelse, kamrater m m, skriv vad	()	()

.....

Frågans sista alternativ var ej färdigkodat, då vi fick tillgång till data, varför det ej kan ingå i denna undersökning. Vidare har alternativ 8 "kunde för lite svenska" angivits av så få individer att det ej varit meningsfullt att bearbeta. Undersökningen avser följaktligen enbart de sju första alternativen.

Ett problem med enkätfrågor av denna typ är att individerna besvarar frågan på olika sätt. De flesta tar ställning till varje alternativ. Andra markerar endast de alternativ som de instämmer i. Ytterligare några hoppar helt över frågan och utgör således ett partiellt bortfall.

För vart och ett av alternativen är självfallet de två sistnämnda grupperna svåra att särskilja. Följaktligen blir det svårt att ta ställning till hur stort det partiella bortfallet faktiskt är och därmed också till det antal individer som tagit ställning till alternativet. Jag har löst detta problem så att alla de individer, som markerat något av de åtta alternativen, betraktats som svarande.

Vid beräkning av andelen instämmande kan man relatera det antal individer som instämmer i respektive svarsalternativ antingen till antalet linjeavhoppare eller till det totala antalet individer i gruppen. Om det förstnämnda beräkningssättet tillämpas får vi ett mått på varje alternativs betydelse bland dem som gjort linjeavhopp. Relateras däremot antalet instämmande till samtliga individer anger måttet vad respektive alternativ betytt för linjeavhoppen inom gruppen som helhet.

Jag har valt det sistnämnda måttet eftersom det ger information om varje alternativs bidrag till gruppens totala frekvens av linjeavhopp. Av naturliga skäl blir då de proportioner som redovisas genomgående låga - de kan ju inte överstiga andelen avhoppare inom gruppen. Dock gäller att om detta mått närmar sig andelen linjeavhopp inom totalgruppen har alternativet i fråga varit en viktig orsak till de linjeavhopp som faktiskt skett.

Socialgrupps- och könsjämförelser redovisas som proportionsdifferenser. Negativa differenser innebär att andelen instämmande är högst inom lägre socialgrupper respektive bland kvinnor.

Innan jag går över till att granska vilken roll de olika faktorerna spelat för linjeavhopp finns det skäl att något granska vilka samband som råder dem emellan. Denna granskning har genomförts så att jag utgått från den fråga i enkäten, som gäller gymnasisternas viktigaste skäl till linjeavhopp. Frågan följer direkt på den jag redovisade i inledningen av detta kapitel och lyder:

Vilket alternativ var viktigast för Dig?

Skriv alternativets nummer

För de gymnasister, som angivit ett visst alternativ på denna fråga, har jag sedan studerat svarsfrekvenserna på den föregående. De värden som anges i tabell 6.1 är proportioner och de anger svarsfrekvenser för samtliga alternativ bland dem, som angivit ett visst alternativ vara det viktigaste.

Tabell 6.1 *Samband mellan viktigaste faktor för linjeavhopp och övriga bidragande faktorer. Proportioner.*

Viktigaste skäl till linjeavhopp	Bidragande skäl till linjeavhopp						
	1	2	3	4	5	6	7
1. Motsvarar ej förväntningarna	.98	.17	.15	.16	.12	.16	.19
2. Hög studietakt/svårt	.44	1.00	.14	.10	.06	.08	.35
3. Fick arbete	.31	.17	.94	.17	.14	.23	.04
4. Ej önskad utbildning	.52	.10	.10	.97	.14	.13	.14
5. Ekonomiska problem	.30	.21	.35	.14	.70	.15	.14
6. Svårt få arbete	.56	.08	.06	.22	.05	.92	.05
7. Taktikval	.34	.30	.03	.14	.07	.16	.90

I tabell 6.1 har alla de proportioner, som uppgår till lägst 0.30, kursiverats. Detta är den gräns jag valt som uttryck för ett klart samband och som här kommer att kommenteras.

Först och främst kan konstateras att de högsta proportionerna återfinns i tabellens diagonal. Dessa proportioner visar att de som angivit ett visst skäl vara viktigast, också angivit detta skäl, vara en bidragande orsak till linjeavhoppet. På detta sätt kan diagonalvärdena ses som ett tillförlitlighetsmått på den information vi har. Med ett undantag - ekonomiska problem - måste dessa värden anses vara tillfredsställande. Att just ekonomiska problem tycks vara det minst tillförlitliga alternativet är självfallet olyckligt med tanke på att det är av speciellt intresse för undersökningen.

Förutom tabellmarginalen innehåller den första kolumnen i tabellen enbart höga proportioner. Detta visar att alternativet "studierna motsvarade ej förväntningarna", är ett ofta angivet alternativ oavsett vilket som varit gymnasisternas viktigaste skäl till linjeavhopp. Förklaringen till detta torde ligga i frågans formulering. Att studierna ej motsvarat förväntningarna kan ha många olika orsaker. Det kan självfallet betingas av att gymnasisterna haft för lite information om den valda utbildningens innehåll och utformning om vart den leder eller om de krav som utbildningen ställer på dem. Det kan emellertid också bero på att somliga ej antagits till den utbildningslinje som de haft som första valalternativ och därför upplevt gymnasieutbildningen vara mindre motiverande än de väntat sig. Naturligtvis kan det också vara så att gymnasisterna haft orealistiskt stora förväntningar både på utbildningen, dess framtidsmöjligheter och på sina förutsättningar att lyckas i den.

Att i detalj utreda vad detta alternativ kan innehålla är inte möjligt inom denna undersöknings ram. Vi får därför nöja oss med att betrakta detta som ett "restalternativ" vars faktiska innebörd är oklart. Jag kommer därför att utelämna detta alternativ vid de fortsatta bearbetningarna.

Förutom de hittills nämnda sambanden finns ytterligare tre, vilka uppgår till lägst 0,30. Två av dessa gäller sambandet mellan "hög studietakt/svårt" och "taktikval", vilket förefaller vara en naturlig förbindelse. På samma sätt kan det återstående höga sambandet - det att studerande som avbrutit på grund av ekonomiska problem

ofta också angivit att man fått ett arbete man hellre ville ha - ses som en naturlig anknytning.

Jämförelser mellan studieinriktningar

Av tabell 6.2 framgår i vilken utsträckning de olika faktorerna bidragit till linjeavhopp inom respektive studieinriktning. På tabellens sista rad anges dessutom den andel elever som faktiskt gjort linjeavhopp. I tabellen redovisar jag vidare alternativens inbördes rangordning. Till grund för denna ligger proportionerna beräknade med ytterligare en decimal. För att göra tabellen mera överskådlig redovisas dock inte den tredje decimalen.

Tabell 6.2 *De olika faktorernas betydelse för linjeavhopp inom respektive studieinriktning. Proportioner och inbördes rangordningar.*

Faktorer	Proportioner				Rangordning			
	3-4 årig linje	2-årig teoret.	2-årig yrk.förb.	Tot.	3-4 årig linje	2-årig teoret.	2-årig yrk.förb.	Tot.
Hög studietakt/svårt	.06	.03	.01	.03	1	4	5	1
Fick arbete	.02	.04	.05	.03	4	2	1	2
Ej önskad utbildning	.01	.06	.02	.02	5	1	3	5
Ekonomiska problem	.01	.03	.02	.01	6	5	4	6
Svårt få arbete	.02	.04	.02	.02	3	3	2	3
Taktikval	.04	.02	.00	.02	2	6	6	4
Andel linjeavhopp	.14	.15	.11	.13				

De två vanligaste orsakerna till linjeavhopp är att gymnasisterna haft svårt att klara studierna eller att de fått ett arbete som de hellre ville ha. Däremot förefaller de ekonomiska faktorerna att spela en underordnad roll både totalt sett och inom respektive studieinriktning.

Studiesvårigheter och att få arbete är inte bara de vanligaste orsakerna till linjeavhopp, de uppvisar dessutom intressanta skillnader mellan studieinriktningarna. Så är studiesvårigheterna den klart viktigaste orsaken till linjeavhopp på 3- och 4-åriga linjer samtidigt som de har en förhållandevis liten betydelse på de 2-åriga. När det gäller linjeavhopp därför att man fått ett arbete är förhållandet det motsatta. På de 2-åriga yrkesförberedande linjerna är detta t o m den klart dominerande anledningen till att man hoppat av den först påbörjade studieinriktningen.

Nu skiljer sig dessa två orsaker åt inte bara vad gäller förekomsten av olika studieinriktningar utan också vad gäller konsekvenserna. Medan huvudparten av dem som gjort linjeavhopp p g a studiesvårigheter återupptagit studierna på en annan studieinriktning, har flertalet av dem som fått arbete lämnat gymnasieskolan. Den sistnämnda orsaken kan således ses som den allvarligaste av de två även om den inte är den mest frekventa.

Förutom de linjeskillnader som hittills nämnts finns ytterligare ett par värda att observera. Den ena gäller linjeavhopp därför att man inte kom in på den utbildning som man var mest intresserad av och den andra gäller taktikvalen. Att avbryta studierna därför att man inte kommit in på den mest intressanta utbildningen är nämligen det klart vanligaste skälet till linjeavhopp på 2-åriga teoretiska linjer men spelar en förhållandevis blygsam roll på de övriga studieinriktningarna. På motsvarande sätt är taktikvalen för att få bättre betyg en mycket vanlig orsak till linjeavhopp inom 3- och 4-åriga linjer och är där den näst viktigaste orsaken. På 2-åriga linjer, där betygshetsen torde vara klart mindre, minskar också taktikvalens betydelse så att de blir den minst frekventa orsaken.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att linjeavhopp på 3- och 4-åriga linjer till stor del hänger samman med studieprestationer - antingen att man har svårt att klara av studierna eller att prestera så att man kan uppnå tillräckligt konkurrenskraftiga betyg. Även på de 2-åriga teoretiska linjerna spelar studieprestationer en viktig roll, men här rör det sig om prestationerna på

grundskolan, vilka inte lett fram till tillräckligt höga betyg för att ge en plats på den gymnasieutbildning man önskat i första hand.

På 2-åriga teoretiska linjer kommer också de två alternativ som har med arbete att göra att få stor betydelse, dvs att man föredragit att ta ett arbete framför fortsatta gymnasiestudier eller att man bedömt de framtida arbetsutsikterna som mörka. Går vi sedan över till 2-åriga yrkesförberedande linjer intar dessa båda alternativ en än mer framträdande rangplats. De blir nämligen här de två viktigaste orsakerna till linjeavbrott.

Som visades i föregående kapitel uppvisar linjeavhopp enklara samband med betyg, vilket får till följd att de är tämligen sparsamt förekommande på högre betygsnivåer. Detta medför att den inverkan som de här studerade faktorerna haft och som visats i tabell 6.2, till övervägande del måste ha uppstått bland gymnasister på låga och medelhöga nivåer. För att närmare studera detta har jag beräknat de olika faktorernas betydelse separat för gymnasister med höga respektive låga grundskolebetyg. Gränsdragningen har skett vid det medelbetyg som gäller för var och en av studieinriktningarna totalt sett, vilket innebär att skärningspunkten skiftar mellan studieinriktningarna.

Tabell 6.3 *De olika faktorernas betydelse för linjeavhopp bland gymnasister med höga respektive låga grundskolebetyg. Proportioner.*

Faktor	Höga grundskolebetyg			Låga grundskolebetyg		
	3-4 årig linje	2-årig teoret.	2-årig yrk.f.b.	3-4 årig linje	2-årig teoret.	2-årig yrk.f.b.
Hög studietakt/svårt	.02	.01	.00	.11	.04	.01
Fick arbete	.00	.01	.02	.03	.05	.06
Ej önskad utbildning	.00	.00	.01	.02	.08	.03
Ekonomiska problem	.00	.00	.00	.01	.04	.02
Svårt få arbete	.01	.01	.01	.03	.05	.03
Taktikval	.02	.00	.00	.06	.03	.01
Andel linjeavhopp	.06	.10	.06	.21	.20	.15

Som nämnts ovan uppkommer den inverkan, som de olika faktorerna har för linjeavhoppen, till alldeles övervägande del bland gymnasister med grundskolebetyg under genomsnittet för sin studieinriktning på gymnasieskolan. Detta gör att faktorernas inbördes rangordning inom denna grupp i allt väsentligt överensstämmer med den som gäller för samtliga och som diskuterats i anslutning till tabell 6.2.

Bland gymnasister med höga grundskolebetyg är proportionerna genomgående mycket låga. Endast i tre fall överstiger de värdet 0.01. Samtliga dessa gäller sådana faktorer och studieinriktningar, där vi redan i tabell 6.2 kunnat konstatera en jämförelsevis stor inverkan på studieavhoppen. Två av dem återfinns inom 3- och 4-åriga linjer, där studiesvårigheter och taktikval höjt andelen linjeavhopp bland högbetygarna med 2 procentenheter. Den tredje gäller 2-åriga yrkesförberedande linjer, där också 2 procent av högbetygarna gjort linjeavhopp därför att de fått ett arbete, som de hellre ville ha.

Det kan i detta sammanhang vara värt att notera att den vanligaste anledningen till linjeavhopp på 2-åriga teoretiska linjer är att man inte kommit in på den utbildning man helst velat, helt saknar betydelse bland högbetygarna. Bakgrunden till detta är naturligtvis den, att de med tämligen höga grundskolebetyg inte utestängts från en sökt gymnasieutbildning.

Nu kan man avslutningsvis fråga sig om de låga effekterna på linjeavhopp bland högbetygare är en rent statistisk effekt, betingad av att linjeavhoppen är så få att det inte finns något utrymme för faktorerna att påverka. Svaret på den frågan är nej. Som framgår av den nedersta raden i tabell 6.3 varierar andelen linjeavhopp bland högbetygarna mellan 6 och 10%, vilket också utgör den maximala påverkan, som en viss faktor kan utöva. I inget fall närmar sig värdena i tabell 6.3 denna nivå. Följaktligen handlar det inte primärt om några "statistiska takeffekter", utan vi kan konstatera att var och en av de här studerade faktorerna faktiskt spelar en blygsam roll för linjeavbrott bland högbetygare. Bland dem med låga betyg utövar de däremot i vissa fall en betydande påverkan.

Jämförelser mellan socialgrupper

Som nämndes i inledningen redovisas socialgruppsskillnaderna i form av proportionsdifferenser. För varje alternativ har andelen instämmande beräknats inom var och en av socialgrupperna. Differensen mellan dessa andelar utgör måttet på socialgruppsskillnaderna. Negativa differenser anger att andelen instämmande är högst inom de lägre socialgrupperna.

Tabell 6.4 *De olika faktorernas betydelse för sociala skillnader i linjeavhopp. Proportionsdifferenser.*

Faktor	3-4 årig linje	2-årig teoret.	2-årig yrkesförb.	Totalt
Hög studietakt/svårt	-.05	-.01	.00	-.01
Fick arbete	-.02	-.03	-.04	-.03
Ej önskad utbildning	-.01	-.03	-.02	-.02
Ekonomiska problem	.00	.00	-.01	-.01
Svårt få arbete	.00	-.01	.00	.00
Taktikval	-.01	-.01	.00	.00
Sociala skillnader i andel linjeavhopp	-.06	-.04	-.07	-.04

Som nämnts i kapitel 4 är studieavbrott och linjebyten tillsammans vanligast förekommande inom lägre socialgrupper. I tabell 6.4 visar detta sig i de genomgående negativa differenserna på tabellens nedersta rad. För gymnasieskolan som helhet uppgår differensen till -0.04, vilket innebär att linjeavhoppet inom lägre socialgrupper överstiger dem inom högre med 4 procentenheter.

Av de faktorer som här studeras är det främst att man fått ett arbete man hellre ville ha eller att man inte kommit in på den utbildning man helst velat som bidrar till socialgruppsskillnaderna i linjeavhopp. Anledningen till att dessa faktorer får störst betydelse är främst deras påverkan på gymnasister inom de 2-åriga linjerna. På de 3- och 4-åriga linjerna är deras betydelse i detta avseende mindre.

Här är i stället studiesvårigheter den klart viktigaste orsaken till socialgruppsskillnaderna i andel linjeavhopp.

Så långt överensstämmer resultaten i tabell 6.4 väl med dem i tabell 6.2. De faktorer som haft stor betydelse för socialgruppsskillnaderna i andel linjeavhopp inom respektive studieinriktning är också de som haft en stark inverkan på linjeavhopp generellt sett. Detta är i och för sig naturligt. En förutsättning för att kunna bidra till socialgruppsskillnader är självfallet att faktorn i fråga påverkar linjeavhopp. Däremot är det ingalunda självklart att en faktor som har stor betydelse för linjeavhopp i allmänhet också är starkt bidragande till socialgruppsskillnader. Ett exempel på detta är taktikvalen, som inom 3- och 4-åriga linjer var den näst viktigaste orsaken. Dess bidrag till socialgruppsskillnaderna uppgår här inte till mer än 1 procentenhet.

Generellt gäller att i de fall då faktorerna haft någon betydelse för socialgruppsskillnaderna går de i samma riktning som gäller för skillnaderna i linjeavhopp totalt sett. Dvs de höjer andelen studieavbrott och linjebyten mest inom lägre socialgrupper.

På samma sätt som att de olika faktorernas påverkan på andelen linjeavhopp totalt sett varierar med betygsnivå finns det anledning förmoda att också deras bidrag till socialgruppsskillnaderna gör så. För detta talar bl a det faktum att sambandet mellan betyg och risk för linjeavhopp varierar påtagligt med socialgrupp och dessutom på ett sätt som skiljer sig mellan studieinriktningarna.

För 3- och 4-åriga linjer liksom för 2-åriga yrkesförberedande gäller att socialgruppsskillnaderna i linjeavhopp främst uppstår bland gymnasister på låga betygsnivåer. Inom de 2-åriga teoretiska linjerna är förhållandet det motsatta. Där är det huvudsakligen gymnasister på hög betygsnivå som orsakar socialgruppsskillnaderna. Enklarest kan detta avvikande resultat förklaras med utgångspunkt i figur 5.5 (sid 57), vilken visar att risken för linjeavhopp från 2-åriga teoretiska linjer är svagast relaterad till betyg inom de lägre socialgrupperna. Detta leder nämligen till att studerande från högre so-

cialgrupper löper en större risk för linjeavhopp än de från lägre när grundskolebetygen är svaga, medan förhållandet är det motsatta på de medelhöga och höga betygsnivåerna.

Tabell 6.5 *De olika faktorernas betydelse för sociala skillnader i linjeavhopp bland gymnasister med höga respektive låga grundskolebetyg. Proportionsdifferenser.*

Faktor	Höga grundskolebetyg			Låga grundskolebetyg		
	3-4 årig linje	2-årig teoret.	2-årig yrk.f.b.	3-4 årig linje	2-årig teoret.	2-årig yrk.f.b.
Hög studietakt/svårt	.00	-.01	.00	-.09	.00	.00
Fick arbete	.00	-.01	-.01	-.03	-.04	-.06
Ej önskad utbildning	.00	-.01	-.01	-.02	-.05	-.02
Ekonomiska problem	.00	.00	.00	.00	-.01	-.03
Svårt få arbete	.00	-.01	.03	.00	-.01	-.03
Taktikval	.01	.00	.00	-.02	-.01	.00
Sociala skillnader i andel linjeavhopp	-.01	-.07	.00	-.09	-.01	-.14

Som tabell 6.3 visat har var och en av faktorerna haft liten betydelse generellt sett för linjeavhopp bland gymnasister med höga betyg. Det är därför helt naturligt att de inte heller spelat någon större roll för socialgruppskillnaderna på dessa betygsnivåer. Ett par värden förtjänar dock att uppmärksammas därför att de visar på faktorer som höjt andelen linjeavhopp mest inom högre socialgrupper. Det vanligaste förhållandet är ju annars att de studerade faktorerna påverkat socialgruppskillnaderna i motsatt riktning. Dessa annorlunda verkande faktorer är taktikvalen bland gymnasister på 3- och 4-åriga linjer samt dåliga framtidsutsikter på arbetsmarknaden bland gymnasisterna på 2-åriga yrkesförberedande linjer.

Eftersom effekterna genomgående är svaga bland gymnasisterna på höga betygsnivåer kommer deras effekter inom de lägre betygsnivåerna att överensstämma väl med dem som gällde för respektive studieinriktning

totalt sett. Då dessa diskuterats i anslutning till tabell 6.4 finns det ingen anledning att närmare kommentera dem här.

Jämförelser mellan män och kvinnor

Analyserna är här av samma natur som i föregående avsnitt. Negativa differenser betyder att faktorerna höjt andelen linjeavhopp mest bland kvinnor.

Tabell 6.6 *De olika faktorernas betydelse för könsskillnader i linjeavhopp. Proportionsdifferenser.*

Faktor	3-4 årig linje	2-årig teoret.	2-årig yrkesförb.	Totalt
Hög studietakt/svårt	.00	.01	.00	.00
Fick arbete	-.02	.02	.01	.00
Ej önskad utbildning	.00	.01	.00	.00
Ekonomiska problem	.00	-.02	-.01	-.01
Svårt få arbete	-.01	.02	.01	.00
Teknikval	-.01	.02	.00	.00
Könsskillnader i andel linjeavhopp	-.02	.01	-.01	-.02

Den slutsats, som resultaten i tabell 6.6 föranleder, är att könsskillnaderna i linjeavhopp är små. Därav följer också att de studerade faktorerna har liten betydelse i detta sammanhang. Emellertid är detta en slutsats som motsägs av resultaten i figur 5.6 i föregående kapitel. Enligt dessa resultat är risken för linjeavhopp på de allra flesta betygsnivåer högre för kvinnor än för män. De små könsskillnaderna i andel linjeavhopp, som framträder i tabell 6.6 beror följaktligen på att de kvinnor som gjort linjeavhopp har högre grundskolebetyg än motsvarande män.

Med dessa könsskillnader som grund kan vi också dra den slutsatsen att de olika faktorernas faktiska betydelse underskattas av resultaten i tabell 6.6. De resultat, som redovisats i de två föregående avsnitten, har ju visat att de olika faktorerna har störst betydelse för linjeavhopp på låga betygsnivåer. När nu män som gjort linjeavhopp, ligger förskjutna mot de lägre betygsnivåerna, förhöjs de olika faktorernas betydelse för männen jämfört med kvinnorna.

För att få en mera renodlad bild av de olika faktorernas betydelse bör följaktligen betygen kontrolleras. Detta görs på samma sätt som i föregående avsnitt, dvs deras betydelse granskas separat bland gymnasister på hög respektive låg betygsnivå.

Tabell 6.7 *De olika faktorernas betydelse för könsskillnader i linjeavhopp bland gymnasister med höga respektive låga grundskolebetyg. Proportionsdifferenser.*

Faktor	Höga grundskolebetyg			Låga grundskolebetyg		
	3-4 årig linje	2-årig teoret.	2-årig yrk.f.b.	3-4 årig linje	2-årig teoret.	2-årig yrk.f.b.
Hög studietakt/svårt	.00	.01	-.01	-.04	-.01	.00
Fick arbete	.00	.00	.01	-.05	.02	-.02
Ej önskad utbildning	.00	.01	-.01	-.02	-.04	.00
Ekonomiska problem	.01	.00	.00	-.01	-.07	-.03
Svårt få arbete	-.01	.00	-.01	-.01	.01	.01
Taktikval	-.01	.00	.00	-.03	.02	.00
Könsskillnader i andel linjeavhopp	-.04	-.04	-.02	-.09	-.01	-.07

I anslutning till tabell 6.6 antog jag att könsskillnaderna i andel linjeavhopp för alla betygsnivåer sammantaget reducerats därför att de kvinnor som hoppat av den påbörjade studieinriktningen, har en högre betygsnivå än motsvarande män. Detta antagande stöds av resultaten i tabell 6.7. Där är nämligen könsskillnaderna i andel linjeavhopp på var och en av betygsnivåerna större än vad

som gällde totalt sett. Vidare är de genomgående negativa, vilket betyder att kvinnorna oftare än männen avbrutit gymnasiestudierna eller bytt till en mindre teoretisk utbildning.

De könsskillnader som redovisas på den nedersta raden i tabell 6.7 uppvisar samma resultatbild som socialgruppsskillnaderna i tabell 6.5. För såväl 3- och 4-åriga linjer som för 2-åriga yrkesförberedande är könsskillnaderna starkast på de lägre betygsnivåerna, medan förhållandet är det motsatta för 2-åriga teoretiska linjer. Förklaringen till detta avvikande resultat är också den av samma natur som då motsvarande socialgruppsskillnad diskuterades, nämligen ett jämförelsevis lågt samband mellan betyg och risk för linjeavhopp bland kvinnor på 2-åriga teoretiska linjer. Detta framgår av figur 5.6 (sid 59).

På samma sätt som då det gällde socialgruppsskillnader har de olika faktorerna haft en mycket liten betydelse för könsskillnaderna i linjeavhopp på de högre betygsnivåerna. Det finns därför ingen anledning att närmare kommentera den delen av tabell 6.7.

På lägre betygsnivåer är däremot deras påverkan i vissa fall avsevärd. Därtill kommer att deras betydelse för könsskillnaderna varierar med studieinriktning. På de 3- och 4-åriga linjerna hänger kvinnornas högre andel linjeavhopp vid konstanthållna betyg främst samman med att de i större utsträckning än män tagit ett arbete de hellre ville ha eller att de haft studiesvårigheter. Även taktikvalen har här varit en klart bidragande faktor. På de 2-åriga linjerna är det ekonomiska problem som varit den mest betydelsefulla anledningen till könsskillnaderna. Framför allt på de 2-åriga teoretiska linjerna har ekonomin spelat stor roll, vilket framgår av att andelen kvinnor som uppgivit detta skäl är 7 procentenheter högre än andelen män. Detta är för övrigt den starkaste påverkan som någon faktor i tabell 6.7 utövat på könsskillnaderna i linjeavhopp. På dessa linjer förstärks de ekonomiska faktorernas påverkan därav att kvinnor oftare än män gjort linjeavhopp därför att de inte kommit in på den utbildning de i första hand önskat. Att könsskillnaderna trots detta blir relativt små (-0.01) beror delvis på att taktikval som linjeavhopp därför att

man fått ett arbete är vanligast förekommande bland män. Vad beträffar den sistnämnda faktorn är dess inverkan på könsskillnaderna inom 2-åriga teoretiska linjer den motsatta mot vad som gäller för de båda övriga studieinriktningarna.

Avslutningsvis kan vi konstatera att de olika faktorernas påverkan på könsskillnaderna i linjeavhopp i stor utsträckning dolts därav att det finns en betygsskillnad till kvinnornas fördel bland "avhopparna". När dessa skillnader beaktats visar det sig att flera av faktorerna haft stor betydelse, vilken dock begränsas till att gälla gymnasisterna på lägre betygsnivåer. I detta avseende liknar resultaten dem som gällde de olika faktorernas påverkan på socialgruppskillnaderna i linjeavhopp.

Sammanfattning

Det är viktigt att beakta att resultaten i detta kapitel inte ger en uttömmande förklaring till att somliga gymnasister gör linjeavhopp. I stället visar de vilken betydelse vissa faktorer haft i detta sammanhang. Självfallet kan det finnas andra orsaker till linjeavhopp som är minst lika viktiga som de här studerade.

Orsakerna till linjeavhopp varierar mellan studieinriktningarna. På de 3- och 4-åriga linjerna sker avhoppet i störst utsträckning på grund av studiesvårigheter eller taktikval - faktorer som gradvis minskar i betydelse med minskad teoretisk inriktning på studierna. I stället ökar då betydelsen av sådana faktorer som har med arbete att göra, dvs att man fått ett arbete man hellre ville ha eller att man bedömt framtida utsikter till arbete vara mörka. Inom 2-åriga teoretiska linjer är det dock ingen av dessa faktorer som varit av störst betydelse. Där är i stället den viktigaste anledningen att man inte kommit in på den utbildning man helst önskat, vilket kan uppfattas som ett tecken på denna studieinriktnings mellanställning.

Linjeavhoppen är vanligast bland gymnasister från lägre socialgrupper och, om betygsskillnader kontrolleras, bland kvinnor. Orsakerna till dessa skillnader står i allmänhet att finna bland de faktorer som haft störst betydelse för linjeavhoppen generellt inom respektive studieinriktning. För könsskillnaderna gäller dock ett par undantag. Det ena är att kvinnor på 3- och 4-åriga linjer gjort linjeavhopp i klart större utsträckning än män därför att de fått ett arbete, som de hellre ville ha. Det andra undantaget är att ekonomiska faktorer spelat en viktig roll för könsskillnaderna på 2-åriga linjer, främst inom de 2-åriga teoretiska. Det sistnämnda resultatet är intressant bl a ur den aspekten att de ekonomiska faktorerna inte spelat någon större roll för linjeavhoppen generellt och inte heller för socialgruppskillnaderna.

Slutligen kan också konstateras att de faktorer utöver betyg som här studerats i första hand förklarar socialgrupps- och könsskillnader i studieavbrott och linjebyten för de gymnasister som har låga och medelhöga betyg. Bland dem på den övre betygshalvan förefaller dessa skillnader i större utsträckning hänga samman med andra faktorer.

KAPITEL 7

SAMMANFATTNING OCH DISKUSSION

Undersökningens huvudsyften är att studera:

- vilken inverkan studieavbrott och linjebyten får på den sociala och könsmissiga selektionen under gymnasietiden
- vilken roll avgångsbetygen från grundskolan spelar för studieavbrott och linjebyten samt om deras betydelse varierar med social bakgrund respektive kön
- hur viktiga vissa andra faktorer är för studieavbrott och linjebyten samt hur varierar dessa faktorerers inverkan med social bakgrund och kön.

Till grund för undersökningen ligger ett riksrepresentativt urval av de 16-åringar som lämnade grundskolan 1979. Totalt omfattar stickprovet närmare 14.000 individer från vilka uppgifter insamlades med hjälp av postenkät våren 1983. Dessa uppgifter har kompletterats med vissa registerdata. För all datainsamling svarar Enheten för utbildnings- och kulturstatistik inom Statistiska centralbyrån.

Med *studieavbrott* menas här att gymnasisterna avbrutit sina studier och inte återupptagit någon form av gymnasieutbildning fram till våren 1983. *Linjebyten* innebär att gymnasisterna har avbrutit studierna på en linje inom någon av följande fyra studieinriktningar: 3- och 4-åriga linjer, 2-åriga teoretiska linjer, 2-åriga yrkesförberedande linjer samt specialkurser, varefter de påbörjat en utbildning inom någon annan studieinriktning. Sådana byten som skett mellan linjer inom en och samma studieinriktning har således inte beaktats i denna undersökning.

Totalt sett har 10% av de direktövergångna gymnasisterna avbrutit sina studier och ytterligare 5% har gjort ett linjebyte över gränserna mellan de studieinriktningar som nämnts ovan. 8 gymnasister av 10 har fullföljt den först påbörjade studieinriktningen medan de återstående fortfarande befinner sig under utbildning våren 1983.

Fullföljandefrekvens och andel studieavbrott inom denna årskull överensstämmer väl med de uppgifter som finns för den årskull, vilken lämnade grundskolan 8 år tidigare nämligen 1971 (SOU, 1981a, s. 70). Däremot underskattas här den faktiska andelen linjebytare, därigenom att de byten som skett inom repektive studieinriktning inte registrerats. Om man tar den äldre årskullen som utgångspunkt torde den totala andelen linjebytare uppgå till omkring 15%. Av detta kan man sluta sig till att en gymnasist av fyra å fem direktövergångna avbryter gymnasiestudierna helt eller fullföljer dem på en annan linje än den de först påbörjade. För majoriteten av dessa gäller att de helt kommer att sakna gymnasiekompetens eller lämna gymnasieskolan med en mera begränsad behörighet för fortsatta studier än de skulle ha haft om de fullföljt den först påbörjade linjen.

Denna slutsats motiveras bl a av det faktum att de linjebyten, som gått över gränserna mellan de tre studieinriktningarna, till allra största delen gått från en längre och mer teoretiskt inriktad utbildning över till en kortare eller mindre teoretisk. Dock förekommer det också en viss strömning i motsatt riktning, men det enda fall där den är av nämnvärd betydelse är övergången från specialkurser till 2-åriga yrkesförberedande linjer. Totalt sett omfattar dock specialkurserna så få individer att denna "motström" får en liten betydelse för gymnasieskolan som helhet.

Förutom studieavbrott och linjebyten bidrar också den fördröjda övergången till dynamiken i gymnasieskolans elevsammansättning. Fram till våren 1983 hade nämligen en tredjedel av de icke-direktövergångna påbörjat någon form av gymnasiestudier - företrädesvis på 2-åriga yrkesförberedande linjer.

Av det hittills sagda framgår att årskullen fördelar sig annorlunda vad gäller fullföljd eller pågående utbildning våren 1983 jämfört med hösten 1979. Vid den sistnämnda tidpunkten hade 75% av samtliga i årskullen påbörjat någon form av utbildning på gymnasieskolan. De mest valda studieinriktningarna var då 3- och 4-åriga linjer samt 2-åriga yrkesförberedande med vardera närmare 30% av årskullen. På

grund av linjebyten och fördröjd övergång ökar de 2-åriga yrkesförberedande linjerna sin andel till 32%, medan de 3- och 4-åriga linjerna minskar sin till 26%. För denna förskjutning saknar studieavbrotten betydelse. De är nämligen i stort sett lika vanliga inom alla tre linjekategorierna.

I enlighet med vad tidigare undersökningar visat är den sociala selektionen stark såväl till gymnasieskolan generellt som till dess olika studieinriktningar. Som exempel på detta kan nämnas att andelen individer som *inte* gått direkt från grundskola till gymnasieskola är dubbelt så stor inom lägre socialgrupper jämfört med högre. Vidare väljer gymnasister från högre socialgrupper oftast en 3- eller 4-årig linje medan de från lägre socialgrupper företrädesvis går till de 2-åriga yrkesförberedande.

En viss könsmässig selektion föreligger också men den begränsar sig till valet av studieinriktning. I detta fall är det dock inte de 3- och 4-åriga linjerna som utgör vattendelare utan istället återfinns könsskillnaderna inom de 2-åriga. Kvinnorna dominerar nämligen här på de teoretiska linjerna och männen på de yrkesförberedande.

Trots att det förekommer en tämligen strid ström av gymnasister mellan studieinriktningarna och mellan gymnasieutbildning och annan verksamhet förändras inte den övergripande bilden av social och köns- mässig selektion i någon större utsträckning under de närmaste 3,5 åren efter grundskolan. Socialgruppsskillnaderna tenderar visserligen att öka medan könsskillnaderna reduceras, men förändringarna är ändå relativt små i jämförelse med de stora skillnader som finns vid direktövergången. De generella tendenser som visar sig vid detta tillfälle består följaktligen också under de närmaste åren.

Det faktum att socialgruppsskillnaderna tenderar att öka beror dels på studieavbrotten, vilka är vanligast inom lägre socialgrupper, dels på en stark social selektion vid den fördröjda övergången. Orsakerna till att könsskillnaderna däremot utjämnats i viss mån står att finna helt bland de senare övergångna. Inom denna grupp går nämligen könsskillnaderna i val av studieinriktning tvärt emot vad som gällde

för de direktövergångna.

Förutom socialgrupp och kön har också en rad andra variablers samband med studieavbrott/linjebyten studerats. Vad som utmärker dessa andra variabler är, att de står i ett mera direkt orsakssamband med utbildningskarriären. Att tillhöra en viss socialgrupp eller ett visst kön är i sig inte den direkta anledningen till att man väljer en viss karriärväg genom utbildningssystemet. Båda dessa variabler utgör ju ett slags sammanfattningsvariabler, som i sig inkluderar en rad olika mera konkreta faktorer såsom attityder, värderingar, förväntningar och studieförutsättningar, vilka på ett mera påtagligt sätt inverkar på individens beteende. För att få en uppfattning om de faktiska orsakerna till studieavbrott och linjebyten bör också dessa mera konkreta faktorer inverkan studeras. Om ett sådant studium dessutom sker inom respektive socialgrupp och kön kan man nå en viss förståelse av orsakerna till eventuella socialgrupps- och könsskillnader.

I denna undersökning har inte gjorts någon bred kartläggning av vilka de faktorer är, som påverkar utbildningskarriären. Snarare studeras här betydelsen av ett antal sådana faktorer, nämligen individens studieförutsättningar så som de kommer till uttryck i avgångsbetyg från grundskolan samt vilken roll vissa preciserade skäl spelat för studieavbrott/linjebyten (se fråga 25, bilaga 1).

Av de faktorer som här studerats är grundskolebetygen av störst betydelse. Risker för studieavbrott/linjebyte (fortsättningsvis kallat linjeavhopp) minskar relativt snabbt med stigande betygsnivå. Sin allra största betydelse har betygen inom 3- och 4-åriga linjer. Där sjunker risken för linjeavhopp snabbare än på andra studieinriktningar med stigande betygsnivå. Detta innebär emellertid inte att linjeavhoppen inom de längsta och mest teoretiskt inriktade linjerna blir mindre vanliga än de inom övriga studieinriktningar på någon enskild nivå. I stället är det så att linjeavhoppen är klart vanligast på de 3- och 4-åriga linjerna på samtliga betygsnivåer utom de allra högsta. Inom de 2-åriga linjerna finns också en viss skillnad. Så är risken för linjeavhopp vid varje betygsnivå högre inom de teo-

retiska än inom de yrkesförberedande linjerna.

Ser man istället till sannolikheten för att den först påbörjade linjen fullföljs på ett reguljärt sätt - dvs helt i enlighet med utbildningens uppläggning - blir rangordningen studieinriktningarna emellan den motsatta.

De två mått på utbildningskarriär som här studerats - risk för linjeavhopp respektive sannolikhet för reguljär studiegång - ger följaktligen en mycket entydig bild. De individer som har låga eller medelhöga betyg från grundskolan löper en betydligt större risk för linjeavhopp eller någon annan form av avbrott om de väljer en 3- eller 4-årig linje jämfört med om de väljer en 2-årig. Inom den sistnämnda gruppen av linjer är risken vidare något större för dem som väljer en teoretisk linje än för dem som väljer en yrkesförberedande. Det är endast bland dem som har mycket goda grundskolebetyg (medelbetyget 4 och högre) som risken för linjeavhopp blir den samma för samtliga gymnasiets studieinriktningar.

Nu kan man naturligtvis fråga sig hur dessa resultat går samman med det förhållandet att det inte finns några skillnader mellan studieinriktningarna vad gäller den totala andelen linjeavhopp. Förklaringen till dessa till synes motstridiga utfall är att gymnasisterna på 3- och 4-åriga linjer som grupp betraktat har de klart högsta betygen, medan de på 2-åriga yrkesförberedande linjer har de klart lägsta. Dessa betygskillnader mellan studieinriktningarna balanserar således den större risk för linjeavhopp som de studerande på 3- och 4-åriga linjer löper vid de flesta enskilda betygsnivåerna.

Studieinriktningarna skiljer sig emellertid inte bara åt vad gäller risken för linjeavhopp vid en viss betygsnivå. Motiven för dessa avbrott varierar också påtagligt mellan dem. Så är svårigheten att klara studierna tillsammans med taktikval de klart vanligaste orsakerna till linjeavhopp inom 3- och 4-åriga linjer, medan dessa skäl spelar en blygsam roll inom de 2-åriga. Här är istället sådana skäl som har med arbete att göra de vanligaste. Mera precist handlar det här om att man fått ett arbete man hellre ville ha eller att man bedömt de framtida arbetsmarknadsutsikterna vara dåliga. På de 2-åriga teore-

tiska linjerna tillkommer dessutom den orsaken att man inte kommit in på den linje man helst önskat.

På det hela taget kan man säga att de uppgivna motiven ger en god karakteristik av studieinriktningen ifråga. De 3- och 4-åriga linjerna utgör huvudsakligen en inkörspport till fortsatt, postgymnasial utbildning. Förutsättningen för att komma in på en sådan utbildning eller i varje fall för att ha en viss frihet i valet av sådan är att gymnasiebetygen blir konkurrenskraftiga. Bedömer man sina möjligheter till detta som små återstår två valalternativ, antingen studieavbrott eller att byta till en linje, där chanserna är större att uppnå konkurrenskraftiga betyg. Av denna undersöknings resultat att döma är studieavbrotten vanligare än linjebytena. Detta är emellertid en falsk bild eftersom linjebytena inom studieinriktningarna inte inkluderats. Av de resultat som redovisas för den 8 år äldre årskullen framgår att om samtliga linjebyten registreras blir de tillsammans vanligare än studieavbrotten på 3- och 4-åriga linjer (SOU 1981a, s. 70). Detta torde också innebära att andelen taktiska linjebyten här är högre än vad föreliggande undersökning visar.

Som visats av Myrberg (1981, s. 65-66) har antalet antagna på 2-åriga teoretiska linjer under hela 70-talet överstigit antalet första-handssökande. Många har således fått välja en linje inom denna studieinriktning som ersättning för ett högre prioriterat val. Det är då knappast förvånande att ett av de vanligaste motiven för linjeavhopp är just att man inte kommit in på den utbildning man varit mest intresserad av.

Det faktum att sådana motiv som har med arbete att göra spelar en stor roll för linjeavhoppet inom de 2-åriga studieinriktningarna rimmar väl med de motiv gymnasister i en annan undersökning uppgivit för att påbörja gymnasiestudier (Reuterberg & Svensson, 1985). Enligt denna undersökning hade nämligen gymnasister på 2-åriga linjer i betydligt större utsträckning än övriga påbörjat gymnasiestudier därför att det inte fanns något arbete att få när man slutade grundskolan. Samtidigt angav de på 3- och 4-åriga linjer oftare motiv, som tyder på att gymnasiestudierna utgör ett led i en mera långsiktig planering för att nå ett visst yrke eller för att få int-

ressantare arbetsuppgifter.

När gymnasiestudier på detta sätt ofta får utgöra en ersättning för ett mera eftertraktat arbete är det knappast förvånande att gymnasierna på 2-åriga linjer i stor utsträckning väljer att ta ett tillfälle till arbete, när sådant erbjuds, framför att fortsätta gymnasiestudierna. För dem på 2-åriga linjer utgör ju dessutom de framtida arbetsutsikterna ett mera närliggande problem än för dem på de 3- och 4-åriga, vilka ofta har att gå igenom ytterligare en utbildningsnivå innan de skall ut på arbetsmarknaden. Det är därför helt naturligt att även arbetsmarknadsutsikterna får en mera framträdande roll för gymnasiekarriären inom den förstnämnda gruppen.

Som tidigare nämnts fortsätter den sociala selektionen genom gymnasiet såtillvida att andelen linjeavhopp från samtliga studieinriktningar är högst inom de lägre socialgrupperna. Denna skillnad kan ingalunda förklaras med skillnader i studieförutsättningar. På det hela taget är nämligen betygsskillnaderna små mellan socialgrupperna inom var och en av studieinriktningarna. Sammantaget visar detta att vid en given betygsnivå är risken för linjeavhopp i allmänhet större för dem som kommer från låg socialgrupp än bland dem från hög.

Inom 3- och 4-åriga linjer tenderar detta att bli alltmer accentuerat ju lägre betygsnivån är. Den huvudsakliga anledningen till detta är att gymnasierna från lägre socialgrupper har mindre möjligheter att få stöd och hjälp av föräldrarna än vad som är fallet för dem, vars föräldrar har en formell utbildning utöver den obligatoriska. Detta framgår av att linjeavhopp på grund av skolsvårigheter är klart flest inom de lägre socialgrupperna. Därtill kommer en större benägenhet inom dessa grupper att avbryta gymnasiestudierna för att ta ett arbete.

På de 2-åriga teoretiska linjerna har studiesvårigheter en avsevärt mindre betydelse för socialgruppskillnaderna i linjeavhopp. Detta visar sig dels däri att linjeavhoppet inom lägre socialgrupper är relativt svagt knutna till betygsnivå, dels däri att studiesvårigheter förorsakar nästan lika stor andel linjeavhopp inom båda socialgrupperna. De faktorer, som i första hand förklarar de lägre social-

gruppernas större andel linjeavhopp, är istället att gymnasisterna ej blivit antagna på sitt förstahandsval eller att de fått ett arbete de hellre ville ha. Socialgruppsskillnaderna i linjeavhopp från dessa linjer hänger således snarare samman med gymnasisternas motivation för att fullfölja den påbörjade utbildningen än med deras faktiska möjligheter att göra det.

Samma slutsats kan också sägas gälla beträffande linjeavhopp från 2-åriga yrkesförberedande linjer. Där är det nämligen mycket få individer över huvud taget som motiverat sina linjeavhopp med studie-svårigheter. I stället är här den allra viktigaste orsaken till linjeavhopp att man fått ett arbete. Denna orsak är dessutom den som mest bidrager till socialgruppsskillnader. Av ett visst intresse i detta sammanhang är också det förhållandet att ekonomiska faktorer här bidragit till att höja andelen linjeavhopp främst inom lägre socialgrupper.

Som tidigare nämnts är könsskillnaderna små vad gäller den totala andelen linjeavhopp. Detta är emellertid en likhet könen emellan som helt betingas av betygsskillnader. På var och en av studieinriktningarna uppvisar nämligen kvinnorna det klart högsta medelbetyget. Sammantaget betyder detta att vid en och samma betygsnivå löper kvinnliga gymnasister en klart högre risk för linjeavhopp än manliga. På de 3- och 4-åriga linjerna samt på de 2-åriga teoretiska är denna skillnad i risk mest påtaglig vid de högre betygsnivåerna, vilket visar att grundskolebetygen allmänt sett är ett sämre prognosinstrument i detta sammanhang för kvinnorna än för männen. Samma slutsats gäller för övrigt också om man granskar betygens inverkan på sannolikheten för reguljär studiegång. Detta innebär då att övriga faktorer får ett större utrymme för att påverka kvinnornas utbildningskarriär än männens.

När man diskuterar betydelsen av dessa övriga faktorer är det emellertid viktigt att minnas att de inte har bidragit till att skapa några könsskillnader totalt sett i risk för linjeavhopp. Snarare har de genom att höja risken för linjeavhopp mest för kvinnorna bidragit till att utjämna de könsskillnader till kvinnornas fördel som betygen ger anledning att förvänta.

För att kunna studera detta måste emellertid betygen hållas under kontroll. Tyvärr har det inte varit möjligt att göra detta mera noggrant än genom en uppdelning efter medelvärdet inom respektive studieinriktning. Detta innebär att det fortfarande finns en icke obetydlig betygsvariation kvar även efter denna kontroll - en betygsvariation som medför att de övriga faktorernas betydelse i viss mån underskattas.

På de 3- och 4-åriga linjerna har andelen linjeavhopp höjts främst bland kvinnor därför att de har en större benägenhet att byta ut gymnasiestudierna mot arbete. De har dessutom oftare än män upplevt studiesvårigheter samt gjort taktiska linjeavhopp.

Att såväl studiesvårigheter som taktikval är vanligare bland kvinnor än bland män är förvånande med tanke på att det trots kontrollen finns en viss betygsvariation kvar till kvinnornas fördel. Emellertid är detta ett resultat som stämmer väl överens med vad Beckne (1981) funnit. Ser man till de enskilda linjerna inom den 3- och 4-åriga studieinriktningen finner man att könsskillnaderna i studieavbrott och linjebyten varierar betydligt dem emellan. På teknisk, naturvetenskaplig och ekonomisk linje uppvisar kvinnorna nämligen en betydligt större andel studieavbrott än män (Liljegren, 1984 s. 20). I synnerhet den tekniska linjen men också naturvetenskaplig är ju mansdominerade linjer. Följaktigen har kvinnorna på dessa linjer gjort ett för dem otraditionellt linjeval och som visats av Rudemo (1984) tenderar sådana val att höja avhoppsfrekvensen. Just kvinnornas höga andel linjeavhopp från teknisk och naturvetenskaplig linje är ett problem som rönt stor uppmärksamhet under senare år (SCB, 1985; Sternerup, 1985). Vad de faktiska orsakerna härtill är, är emellertid svårt att säga. Sternerup (a a) för dock fram en rad tänkbara förklaringar. En sådan är det faktum att gymnasiebetygen normalt blir lägre än grundskolebetygen. Enligt Sternerup kan detta uppfattas av de otraditionellt väljande kvinnorna så att de gjort ett olämpligt linjeval och därför avbryter den påbörjade utbildningen. Detta förhållande torde vidare accentueras därav att kvinnornas gymnasiebetyg på samtliga 3-

och 4-åriga linjer tycks sjunka mer i förhållande till grundskolebetygen än vad som är fallet för männens (SCB, 1985, s. 13). Dessa förhållanden torde utgöra viktiga förklaringar till kvinnornas relativt sett höga andel linjeavhopp på grund av såväl studiesvårigheter som taktik.

De nämnda förhållandena kan också vara en bidragande orsak till att kvinnorna på 3- och 4-åriga linjer oftare än männen gjort linjeavhopp därför att de fått ett arbete som de hellre ville ha. Så som svarsalternativet är utformat torde det i första hand rikta sig till dem, som upplever en mindre stark motivation eller yttre press för att fullfölja den påbörjade utbildningen och med sjunkande betyg följerrimligtvis en minskad motivation att fullfölja den påbörjade utbildningen. I synnerhet torde detta gälla på de 3- och 4-åriga linjerna, där betygen får en så stor roll för många fortsatta utbildningsmöjligheter.

Emellertid är det ett tämligen drastiskt steg att avbryta en 3- och 4-årig gymnasielinje för att i stället ta ett arbete. En rimlig fråga i detta sammanhang är varför kvinnorna är mer benägna att ta detta steg. Något uttömmande svar är inte möjligt att ge med de data som här finns tillgängliga. Dock finns det undersökningsresultat som i varje fall kan ses som hypotetiska förklaringar. Bl a pekar Wernersson (1977) på vissa väsentliga könsskillnader både vad gäller utbildningens funktion samt motiv för val av utbildning och yrke. På grundval av ett antal tidigare undersökningar kommer hon till den slutsatsen att utbildning på det hela taget ses som mindre betydelsefull för kvinnor än för män samt att yrke och arbetsliv spelar en mindre avgörande roll för kvinnornas val av studier. Beckne (1981) visar vidare att kvinnliga gymnasister på det hela taget är mindre nöjda med den information de fått inför gymnasievalet än de manliga är, vilket möjligen kan ses som ett tecken på att de också är mindre nöjda med gymnasievalet.

Man kan vidare inte bortse ifrån att ekonomiska faktorer kan dölja sig bakom kvinnornas större benägenhet att avbryta gymnasiestudierna och övergå till förvärvsarbete. Som visats av Reuterberg & Svensson (1985, s. 34) förvärvsarbetar kvinnorna betydligt oftare än männen

parallellt med gymnasiestudierna. På de 3- och 4-åriga linjerna förefaller det inte i särskilt stor utsträckning att vara tvingande ekonomiska skäl som föranleder arbetet utan i stället för att spara eller för att dryga ut veckopengarna. Oavsett skälen leder emellertid detta arbete till att kvinnorna oftare än männen får en anknytning till arbetsmarknaden vilket kan ha bidragit till deras större benägenhet att helt gå över till förvärvsarbete i stället för att fortsätta studierna.

På de 2-åriga linjerna är det särskilt bland kvinnorna vanligare att man förvärvsarbetat vid sidan av studierna för att kunna försörja sig. Det är då också naturligt att ekonomiska problem där lyfts fram som en av de faktorer, vilka bidrar speciellt mycket till att höja andelen linjeavhopp just bland kvinnor.

Beträffande könsskillnaderna i andel linjeavhopp förtjänar det än en gång att påpekas att den diskussion som här förts inte gällt att förklara varför kvinnor uppvisar en högre andel linjeavhopp än män. Någon sådan könsskillnad finns ju inte. I stället har diskussionen rört tänkbara oraker till varför kvinnorna uppvisar en lika hög andel linjeavhopp som män, när grundskolebetygen pekar mot att kvinnornas andel borde vara klart lägre än männens.

En naturlig avslutning på en rapport rörande studieavbrott och linjebyten på gymnasieskolan skulle vara att ange ett antal åtgärder för hur dessa skulle kunna förebyggas utan att därför den enskilde gymnasistens valfrihet blir alltför beskuren. Jag avstår emellertid från detta helt enkelt därför att Beckne (1981) har givit en rad sådana rekommendationer. Det finns heller inte i denna rapport något resultat som motsäger de förslag Beckne givit. I stället avslutas denna rapport med några förslag till fortsatt forskning - förslag som jag under arbetets gång upplevt alltmer angelägna.

Med tanke på den inriktning som det projekt har, inom vilket denna rapport utarbetats, är det naturligt att börja med de ekonomiska faktorernas betydelse. Som framgått av resultaten har dessa faktorer inte spelat någon mera framträdande roll. Dock har de i några fall påverkat såväl socialgrupps- som könsskillnader i andel linjeavhopp. Så har de varit en bidragande orsak till att lin-

jeavhoppen är vanligare inom lägre än inom högre socialgrupper på 2-åriga yrkesförberedande linjer. De har också varit en bidragande orsak till att kvinnorna på 2-åriga linjer - såväl teoretiska som yrkesförberedande - avbryter den först påbörjade linjen oftare än vad deras grundskolebetyg ger anledning att förvänta.

Den studiehjälp, som de här studerade gymnasisterna hade tillgång till, var emellertid i hög grad ett generellt studiestödsystem med ett bidrag till alla på 250 kronor/månad samt med ett ringa inslag av selektiva åtgärder i form av inkomstprövade och behovsprövade tillägg. Den 1 januari 1985 ändrades studiehjälpen så att bidraget höjdes till 400 kronor/månad. Dessutom förstärktes väsentligt de selektiva inslagen.

Vilka konsekvenser har dessa förändringar fått?

- för rekryteringen till gymnasieskolans olika linjer
- för socialgrupps- och könsskillnader i detta sammanhang
- för gymnasisternas benägenhet att fullfölja den påbörjade gymnasieutbildningen
- för den sociala och könsmissiga selektion som sker under gymnasietiden

Med den föreliggande undersökningen och andra som utgångspunkt finns utmärkta möjligheter att utvärdera de förändringar av studiehjälpen vilka genomfördes 1985.

En uppföljningstid på 3,5 år efter grundskolan är en alltför kort tidsrymd för att ge en fullständig bild av vilken betydelse studieavbrott och linjebyten får. Somliga gymnasister har ju inte haft möjlighet att fullfölja gymnasieutbildningen på denna tid. Det gäller elever på 4-årig teknisk linje samt alla de på främst 3-åriga linjer vilka gjort ett uppehåll i studierna eller gått om en årskurs. Detta innebär att de resultat som här presenterats är preliminära i den bemärkelsen att det fortfarande kan ske förändringar.

Det finns ett utmärkt tillfälle att få en mera definitiv bild av selektionen genom gymnasieskolan därigenom att Statistiska centralbyrån just nu gör ytterligare en uppföljningsundersökning bland dem

som lämnade grundskolan 1979. Bland de frågor, som kan belysas på grundval av detta material är:

- Vad har senare hänt med dem som ej fullföljt eller ej befann sig i gymnasieskolan våren 1983?
- Hur ser arbetsmarknadssituationen ut för dem som ej fullföljt någon gymnasieutbildning?
- Vilka skillnader i verksamhet finns 7 år efter grundskolans slut mellan dem som fullföljde den först påbörjade utbildningen och dem som bytte utbildningsväg?

Detta är bara några exempel på frågor som bör studeras på grundval av det material vilket just nu är under insamling.

Slutligen skall sägas att de orsaker till linjeavhopp som här studerats ingalunda är heltäckande. Som tidigare nämnts har närmare 40% av alla linjeavhopp haft någon annan orsak än de som behandlats i denna rapport. För att få en mera fullständig täckning av orsakerna bör linjebytare och de som avbrutit studierna bli föremål för mera ingående undersökningar av intervjukaraktär. Särskilt gäller detta de gymnasister som gjort linjeavhopp trots att de haft goda grundskolebetyg. Det är nämligen inom denna grupp som de här studerade orsakerna varit minst täckande. Studieavbrott och linjebyten är ju dels så vanliga dels så betydelsefulla för den enskilde gymnasisten att det är ytterst angeläget att orsakerna till dem kan kartläggas och analyseras ingående för alla kategorier av gymnasister.

Här lämnade uppgifter erhåller sekretesskydd enligt 9 kap 4 § sekretesslagen (SFS 1980:100)

ENKÄTSVAR

Blanketten insänds i bifogade svarskuvert som befordras portofritt

I/UK

Grundskoleuppföljning

Denna enkät vänder sig till Dig som är född 1963.

Det är viktigt att frågorna besvaras av Dig som brevet är adresserat till.

ALLA SKALL INTE SVARA PÅ ALLA FRÅGORNA I BLANKETTEN! LÄS DÄRFÖR NOGA ANVISNINGARNA TILL FRÅGORNA. TYCKER DU NÅGOT VERKAR SVÅRT ATT FÖRSTÅ – RING OSS SÅ SKALL VI HJÄLPA DIG. Tfn 019 - 14 03 20

A FRÅGOR SOM ALLA SKALL SVARA PÅ

1 När slutade Du grundskolan eller motsvarande?

- Kryssa bara för ett svar

(15)

0 | 1 |

(17) 1 Årskurs 9 vid vårterminens slut 1979

 1 (året jag fyllde 16)

1 Årskurs 9 vid vårterminens slut 1980

 2 (året jag fyllde 17) eller senare

1 Årskurs 9 vid vårterminens slut 1978

 3 (året jag fyllde 15) 4 Avbröt under läsåret i årskurs 9 5 Avbröt efter årskurs 8 eller tidigare 6 Annat, ange vad ↓

(18)

2 Vad gjorde Du mesta tiden under veckan 31 januari – 6 februari 1983?

- Kryssa bara för ett svar, det Du gjorde mesta tiden

(19)

Arbetade (arbetade med lön), även arbete i eget

 1 företag, familjeföretag, familj jordbruk

Hade arbete, men var tillfälligt borta från arbetet, t ex

 2 semester, föräldraledighet, sjukdom

Studerade (också om Du var tillfälligt borta från utbildningen). Praktik som ingår i utbildningen

 3 räknas som studier

Var arbetslös och sökte arbete

(dvs hade inget arbete men sökte arbete

 4 eller väntade svar från arbetsgivare) 5 Arbetade i eget hushåll/skötte egna barn 6 Gjorde värnplikt eller vapenfri tjänst 7 Annat, ange vad ↓

(20)

Vänd!

SCB I/UK 690. 1 1983 32 000 ex SCB-tryck, Örebro 1983

Blankettutgivare
STATISTISKA CENTRALBYRÅN
Enheten för utbildnings- och kulturstatistik

Postadress (om inte bifogade svarskuvert används)

701 89 ÖREBRO

Kontaktpersoner

Ewa Foss
Christina Lindberg

Telefon
Rikt nr Abonnentnr Ankn.nr

019 14 03 20 1663
1593

BESVARAS AV ALLA SOM VARKEN ARBETADE ELLER STUDERADE**MESTA TIDEN UNDER VECKAN 31 JANUARI-6 FEBRUARI 1983.**

Övriga går till avd C

Varför arbetade eller studerade Du inte mesta tiden veckan 31 januari-6 februari 1983?

Sätt kryss för det alternativ som passar bäst för Dig

- (21) Jag vill helst arbeta mesta tiden men jag har inte fått något arbete alls eller inte fått arbete tillräckligt många timmar 1 } Besvara fråga 4
- 2 Jag vill helst studera heltid, men kom inte in på den utbildning jag ville
- 3 Jag vill helst vara hemma och ta hand om eget barn
- 4 Jag får inte barn tillsyn
- 5 Annat, t ex militärtjänst, sjukdom, vill ha sabbatsår, vill resa utomlands etc (skriv vad) ↓ 5 } Gå direkt till avd C
- (22)

Vad tror Du det beror på att Du inte fått något arbete alls eller inte fått arbete tillräckligt många timmar?

Sätt kryss om det "stämmer" eller "stämmer inte" för Dig för varje alternativ

	Stämmer	Stämmer inte
Det finns inga arbeten jag kan söka där jag bor	(32) ☐ 1	☐ 2
Jag har inte nog utbildning	(33) ☐ 3	☐ 4
Det finns för många som har samma utbildning som jag	(34) ☐ 5	☐ 6
Jag har inte nog arbetslivserfarenhet	(35) ☐ 7	☐ 8
Jag kan för lite svenska	(36) ☐ 1	☐ 2
Annat, skriv vad ↓	(37) ☐ 1	

BESVARAS AV ALLA SOM HADE NÅGOT SLAGS ARBETE (ÄVEN OM ARBETET BARA VAR NÅGRA TIMMAR) VECKAN 31 JANUARI - 6 FEBRUARI 1983.**Svara även om Du var tillfälligt borta från arbetet för att Du var sjuk eller hade semester eller liknande.**

Övriga går till avd D

Vad hade Du för arbete under veckan 31 januari-6 februari 1983? (38)

Skriv yrke och arbetsuppgifter utförligt, t ex snabbköpskassör, kontorsbud, sjukvårdsbiträde, bilreparatör, svetsare

Var arbetade Du? (68) Företagets namn

Skriv företagets namn och adress (98) Gatadress

(125) Ort

Hur länge har Du haft det arbete som Du hade veckan 31 januari-6 februari 1983? (138)

Kryssa endast för ett alternativ

- 1 Mindre än tre månader
- 2 Tre-sex månader
- 3 Sju-tolv månader
- 4 Mer än 1 år

8 Vilken anställningsform hade Du veckan 31 januari – 6 februari 1983?	(139)	☐ 1 Fast anställning (tillsvidare anställning) ☐ 2 Praktikantställning ☐ 3 Vikariat ☐ 4 Provanställning ☐ 5 Beredskapsarbete ☐ 6 Annat, ange vad ↓
<ul style="list-style-type: none"> • Kryssa endast för ett alternativ 	(140)	
9 Hur många timmar arbetar Du en normal vecka?	(141)	☐ 1 35 timmar eller mer ☐ 2 Mellan 20 – 34 timmar i veckan ☐ 3 Mellan 10 – 19 timmar i veckan ☐ 4 9 timmar eller mindre, hur många?
<ul style="list-style-type: none"> • Kryssa endast för ett alternativ 	(142) Antal tim	
10 Skulle Du vilja ha arbete fler timmar?	(143)	☐ 1 Ja ☐ 2 Nej
11 Hur mycket tjänade Du före skatt per månad på det arbete Du hade veckan 31 januari – 6 februari 1983?	(144) Belopp kronor
12 Hur fick Du reda på det arbete Du hade veckan 31 januari – 6 februari 1983?	(149)	☐ 1 Genom annons i tidningen (ej platsjournalen) ☐ 2 Platsjournalen eller annan information på arbetsförmedlingen ☐ 3 Genom att själv fråga arbetsgivare ☐ 4 Genom släkt/vänner ☐ 5 Genom SYO-konsulenten ☐ 6 Efter/Genom pryö eller praktik i skolan ☐ 7 Efter/Genom yrkesintroduktion ☐ 8 Annat, ange vad ↓
<ul style="list-style-type: none"> • Kryssa endast för det alternativ som betydde mest 	(150)	

D BESVARAS AV ALLA SOM DELTOG I NÅGON UTBILDNING (ÄVEN OM UTBILDNINGEN BARA VAR NÅGRA TIMMAR)/VECKAN 31 JANUARI–6 FEBRUARI 1983

Svara även om Du var tillfälligt borta från utbildningen för att Du var sjuk eller hade lov eller var på praktik

Övriga går till avd E

13 Vilka utbildningar deltog Du i?

(151)

1 Gymnasieskoleutbildning

Namn på linje eller kurs

För
SCB 152

- Sätt kryss för alla alternativ som gäller Dig
- Skriv namn på linje, kurs

(154)

2 Kommunal vuxenutbildning

(155) Nivå: grundskole- eller gymnasie-, kursnamn

(180)

3 Högskoleutbildning

Namn på linje eller kurs. Poäng

(181)

4 Annan utbildning, t ex AMU, företagsutbildning m m

(182) Namn på utbildningen

Arrangör/läroanstalt

För
SCB 207

14 I vilken omfattning studerade Du?

(209)

1 På heltid

2 På deltid

(15)

0,2

E FRÅGOR ALLA SKALL SVARA PÅ

15 Vad har Du gjort sedan hösten 1979?

- Sätt ett kryss för det Du mest höll på med varje halvår/termin

STUDE-
RADE
(även yrkes-
introduktion
lärlingsutbildn,
AMU-
utbildning

ARBETADE
Fast
anställning

ARBETADE
Tillfällig
anställning
(t ex vikariat,
beredskaps-
arbete)

ARBETS-
LÖS

ANNAT
Ange vad

	(17)				(22)
Höstterminen 1982 . . .	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
	(25)				(28)
Vårterminen 1982 . . .	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
	(29)				(34)
Höstterminen 1981 . . .	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
	(35)				(40)
Vårterminen 1981 . . .	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
	(41)				(46)
Höstterminen 1980 . . .	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
	(47)				(52)
Vårterminen 1980 . . .	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
	(53)				(58)
Höstterminen 1979 . . .	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5

16 Har Du varit arbetslös (dvs inte haft men sökt arbete) någon gång sedan Du slutade grundskolan?

(59)

1 Ja

2 Nej – gå direkt till fråga 20 a

- Räkna inte med om Du sökt feriearbete eller arbete vid sidan av heltidsstudier

17 Hur lång tid har Du sammanlagt varit arbetslös sedan Du slutade grundskolan?

(60)

1 Mindre än en månad

2 En – tre månader

3 Fyra – sex månader

4 Sju månader till ett år

5 Mer än ett år

- Räkna samman tiden och sätt ett kryss för det alternativ som bäst stämmer

18 Vilken är den längsta tid Du varit arbetslös vid ett och samma tillfälle? (61) Antal
..... veckor
● Skriv antal veckor

19 Hur många gånger har Du varit arbetslös sedan Du slutade grundskolan? (63) Antal
..... gånger
● Skriv antal gånger

20a Har Du någon gång sedan Du slutade grundskolan haft kontakt med någon SYO-konsulent eller yrkesvalslärare som frågat Dig vad Du gör? (65) Ja, antal (66)
 1 gånger sammanlagt gånger
 2 Nej — gå direkt till fråga 21

20b Är Du nöjd med den kontakt Du haft? (68)
 1 Ja (69) Orsak
 2 Nej — skriv varför inte

21 Vilken/vilka utbildningar har Du gått på sedan hösten 1979? (90)
● Sätt kryss för varje utbildning Du börjat och skriv vilken termin Du började och slutade t ex ht 80, vt 81

	Började, termin	Slutade, termin	Går fortfarande
☐ 1 Ingen utöver grundskolan (91)			☐ 2 (100)
☐ 2 Gymnasieskolans linjer och/eller specialkurser (ej komvux) (101)			☐ 3 (110)
☐ 3 Lärlingsutbildning (111)			☐ 4 (120)
☐ 4 Yrkesintroduktion (även KUA) (121)			☐ 5 (130)
☐ 5 Introduktionskurs för invandrarungdom (minst 20 veckors kurs) (131)			☐ 6 (140)
☐ 6 Utbildning anordnad av arbetsgivare (141)			☐ 7 (150)
☐ 7 Kommunal vuxenutbildning (komvux) (151)			☐ 8 (160)
☐ 8 Arbetsmarknadsutbildning (AMU) (161)			☐ 9 (170)
☐ 9 Högskoleutbildning (171)			☐ 1 (180)
☐ 1 Annan utbildning, ange vad Namn på utbildningen och arrangör/läroanstalt			☐ 2 (190)
			☐ 2 (190)

För 191 193
SCB

F BESVARAS AV ALLA SOM GÅTT I ELLER BÖRJAT GYMNASIESKOLAN (EJ KOMVUX) (15)
— även om Du bara gått en enda dag. Övriga skickar in blanketten. TACK FÖR HJÄLPEN! | 0,3

22 Vilken/Vilka linjer och specialkurser har Du gått på i gymnasieskolan sedan hösten 1979?
● Skriv varje utbildnings namn och längd
● Skriv när Du började varje utbildning och om Du fullföljt den
● Skriv upp alla utbildningar som Du gått minst en dag

Utbildningens namn	Utbildningens längd	Jag började utbildningen, termin	Har Du fullföljt utbildningen och fått avgångsbetyg
		(19)	(23) ☐ 1 Ja ☐ 2 Nej, slutad i förtid ☐ 3 Nej, deltar fortfarande
		(26)	(30) ☐ 1 Ja ☐ 2 Nej, slutad i förtid ☐ 3 Nej, deltar fortfarande
		(33)	(37) ☐ 1 Ja ☐ 2 Nej, slutad i förtid ☐ 3 Nej, deltar fortfarande

För 17
SCB

För 24
SCB

För 31
SCB

23 Har Du någon gång avbrutit de studier Du börjat (gått minst en dag på) helt eller gjort ett tillfälligt uppehåll eller bytt till annan linje/kurs än den Du först började? (38)

1 Ja

2 Nej — gå direkt till fråga 29

24 Varför avbröt/bytte Du linje eller kurs i gymnasieskolan? Sätt kryss om det "stämmer" eller "stämmer inte" för varje alternativ

Alternativ nr		Stämmer (39)	Stämmer inte
1	Studierna motsvarade inte mina förväntningar	☐ 1 (40)	☐ 2
2	Studietakten var för hög/studierna var för svåra	☐ 3 (41)	☐ 4
3	Jag fick ett arbete som jag hellre ville ha	☐ 5 (42)	☐ 6
4	Jag kom först inte in på den utbildning jag var mest intresserad av	☐ 7 (43)	☐ 8
5	Ekonomiska problem	☐ 1 (44)	☐ 2
6	Det verkade bli svårt att få arbete efter den linje/kurs jag först gick på	☐ 3 (45)	☐ 4
7	Jag trodde jag skulle få bättre betyg på en annan linje/kurs	☐ 5 (46)	☐ 6
8	Jag kunde för litet svenska	☐ 7 (47)	☐ 8
9	Andra skäl, t ex sjukdom, graviditet, utlandsvistelse, kamrater m m, skriv vad (48)	☐ 1	

25 Vilket alternativ (1 – 9) i fråga 24 var viktigast för Dig? (49) Alternativ nr

Skriv alternativets nummer

26 Hur länge gick Du på den linje/kurs Du först började på innan Du avbröt studierna helt eller tillfälligt eller bytte till annan linje/kurs? (50)

1 Upp till 2 veckor

2 Mer än 2 veckor — 1 termin

3 Mer än 1 termin — 2 terminer

4 Mer än 2 terminer — 3 terminer

5 Mer än 3 terminer — 4 terminer

6 Mer än 4 terminer

27 Började Du studera i gymnasieskolan igen efter avbrottet? (51)

1 Ja, började direkt på annan linje/kurs (52) Skriv namn på linjen/kursen

2 Ja, efter uppehåll på mindre än 6 månader

3 Ja, efter uppehåll på 6 månader till 1 år

4 Ja, efter uppehåll på mer än 1 år

5 Nej

→ → → Besvara också fråga 28

28 Om Du börjat gymnasieskolan igen efter ett uppehåll, på vilken linje/kurs började Du då? (77)

1 På samma linje/kurs som tidigare

2 På annan linje/kurs, ange vilken (78)

.....

.....

<p>29 Hade Du något arbete vid sidan av studierna sista året Du gick i gymnasieskolan?</p> <p>• Räkna inte med praktik som ingick i utbildningen</p>	<p>(103)</p> <p>☐ 1 Ja, under veckosluten</p> <p>(104)</p> <p>☐ 2 Ja, på vardagar före eller efter skolan</p> <p>(105)</p> <p>☐ 3 Ja, på loven</p> <p>(106)</p> <p>☐ 4 Nej</p>	
<p>30 Har Du börjat eller tänker Du börja någon utbildning i högskolan?</p>	<p>(107)</p> <p>☐ 1 Ja, jag har redan börjat</p> <p>☐ 2 Ja, jag tänker börja</p> <p>☐ 3 Nej, jag tänker inte börja</p> <p>☐ 4 Jag har inte bestämt mig än</p>	<p>Gå till fråga 31</p> <p>Gå till fråga 32</p>
<p>31 Vilken betydelse har tillgången till statliga studiemedel haft för Ditt beslut att satsa på en högskoleutbildning?</p>	<p>(108)</p> <p>☐ 1 Mycket stor betydelse</p> <p>☐ 2 Stor betydelse</p> <p>☐ 3 Liten betydelse</p> <p>☐ 4 Ingen betydelse alls</p>	<p>Gå till fråga 33</p>
<p>32 Har risken för stora studieskulder påverkat Dig att inte (eventuellt inte) satsa på en högskoleutbildning?</p>	<p>(109)</p> <p>☐ 1 Ja, i hög grad</p> <p>☐ 2 Ja, i viss mån</p> <p>☐ 3 Nej, knappast</p> <p>☐ 4 Nej, inte alls</p>	
<p>33 Har Du sökt någon utbildning i högskolan?</p> <p>• Kryssa endast för ett alternativ</p>	<p>(110)</p> <p>☐ 1 Ja, och jag har börjat högskolestudier</p> <p>☐ 2 Ja, jag blev antagen men började inte på utbildningen</p> <p>☐ 3 Ja, men jag blev inte antagen för mina betyg räckte inte till</p> <p>☐ 4 Ja, men jag blev inte antagen för jag var inte behörig till den utbildning jag sökt</p> <p>☐ 5 Nej, jag har inte sökt än för mina betyg räckte inte till för de utbildningar jag ville gå på</p> <p>☐ 6 Nej, jag har inte allmän behörighet till högskolestudier</p> <p>☐ 7 Nej, jag har inte sökt än av andra anledningar, skriv vad ↓</p> <p>(111)</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	

URVAL, SVARFREKVENSER OCH UPPRÄKNINGSVIKTER FÖR GRUNDSKOLEUPPFÖLJNINGEN 1983

Födda 1963

1)

Stratum	Pop Antal N _g	Enkät Totalt n _g	Svar n _{rs}	Bortfall n _{gt}	Telefon			Uppräkningsvikter		Svarsfrekvens		Slutligt y Bortfall		
					Totalt r _{gt}	Svar r _{rs}	Bortfall r _{rtb}	Enkät	Telefon	Enkät	Tel	Tot	frekvens	
01 H	M	521	200	144	56	26	17	9	2.6050	8.5812	72	65	90	10
02 "-	Kv	2 904	340	224	116	59	26	33	8.5412	38.1069	66	44	81	19
03 S	M	1 792	177	140	37	14	7	7	10.1242	53.5136	79	50	90	10
04 "-	Kv	4 262	302	231	71	27	8	19	14.1126	125.2493	77	30	83	17
05 E	M	2 853	224	170	54	17	12	5	12.7366	57.3147	76	71	93	7
06 "-	Kv	3 889	346	256	90	43	20	23	11.2399	50.5796	74	47	86	14
07 N	M	3 902	198	163	35	11	7	4	19.7071	98.5355	82	64	94	6
08 "-	Kv	3 178	226	176	50	20	11	9	14.0619	63.9177	78	55	90	10
09 NT	M	494	134	107	27	9	2	7	3.6866	49.7691	80	22	84	16
10 "-	Kv	195	87	73	14	14	6	8	2.2414	5.2299	84	43	91	9
11 T	M	7 203	210	173	37	15	12	3	34.3000	105.7583	82	80	96	4
12 "-	Kv	951	280	239	41	15	10	5	3.3964	13.9252	85	67	95	5
13 Mu	M	66	66	46	20	10	4	6	1.0000	5.0000	70	40	82	18
14 "-	Kv	118	118	94	24	12	6	6	1.0000	4.0000	80	50	90	10
15 So	M	3 374	361	252	109	37	29	8	9.3463	35.1292	70	78	93	7
16 "-	Kv	7 042	348	263	85	29	17	12	20.2356	101.1780	76	59	90	10
17 Ek	M	1 123	295	208	87	36	23	13	3.8068	14.3996	71	64	89	11
18 "-	Kv	1 586	382	275	107	43	28	15	4.1518	15.8658	72	65	90	10
19 Te	M	1 003	223	162	61	21	10	11	4.4976	27.4354	73	48	86	14
20 "-	Kv	27	27	18	9	9	8	1	1.0000	1.1250	67	89	96	4
21 Ko-h	M	58	58	34	24	18	10	8	1.0000	2.4000	59	56	82	18
22 "-	Kv	4 166	395	299	96	31	22	9	10.5468	46.0224	76	71	93	7
23 Ko-t	M	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
24 "-	Kv	313	177	131	46	26	18	8	1.7684	4.5192	74	69	92	8
25 Ko-a	M	33	33	14	19	19	10	9	1.0000	1.9000	42	53	73	27
26 "-	Kv	106	106	79	27	11	7	4	1.0000	3.8571	75	64	91	9
27 Ss	M	4	4	3	1	1	0	1	1.3333	-	75	0	75	25
28 "-	Kv	68	68	48	20	11	6	5	1.0000	3.3333	71	55	87	13
29 Vd-bu	M	29	29	20	9	9	5	4	1.0000	1.8000	69	56	86	14
30 "-	Kv	887	288	233	55	21	13	8	3.0797	13.0295	81	62	93	7
31 Vd-hså	M	111	111	82	29	7	4	3	1.0000	7.2500	74	57	89	11
32 "-	Kv	1 935	192	160	32	10	5	5	10.0781	64.4998	83	50	92	8

100

Bilaga 2 (1)

1) Uppräknat

Stratum	Pop Antal Ng	Enkät Totalt ng	Svar ngs	Bortfall ngt	Telefon			Uppräkningsvikter		Svarsfrekvens		Slutligt		
					Totalt rgt	Svar rgts	Bortfall rgtb	Enkät	Telefon	Enkät	Tel	Tot	1) bortfall frekvens	
33 Dk	M	1 240	329	214	115	56	41	15	3.7690	10.5716	65	73	91	9
34 "-	Kv	5 216	455	326	129	52	40	12	11.4637	36.9704	72	76	93	7
35 Be	M	2	2	2	0	-	-	-	1.0000	-	100	-	100	-
36 "-	Kv	224	165	121	44	22	11	11	1.3576	5.4304	73	50	87	13
37 Li	M	403	155	97	58	23	12	11	2.6000	12.5667	63	52	82	18
38 "-	Kv	352	218	147	71	38	23	15	1.6147	4.9845	67	61	87	13
39 Ve	M	4 373	360	218	142	63	40	23	12.1472	43.1226	61	64	86	14
40 "-	Kv	55	55	33	22	12	6	6	1.0000	3.6667	60	50	80	20
41 FO	M	3 010	356	250	106	45	18	27	8.4551	49.7909	70	40	82	18
42 "-	Kv	86	86	61	25	9	3	6	1.0000	8.3333	71	33	81	19
43 Tr	M	421	142	110	32	10	8	2	2.9648	11.8592	78	80	95	5
44 "-	Kv	24	24	20	4	4	2	2	1.0000	2.0000	83	50	92	8
45 Ba	M	4 056	297	184	113	50	33	17	13.6566	46.7634	62	66	87	13
46 "-	Kv	53	53	36	17	17	10	7	1.0000	1.7000	68	59	87	13
47 Et	M	3 276	325	248	77	24	20	4	10.0800	38.8080	76	83	96	4
48 "-	Kv	38	38	27	11	11	9	2	1.0000	1.2222	71	82	95	5
49 Pr	M	262	181	122	59	28	19	9	1.4475	4.4949	67	68	90	10
50 "-	Kv	21	21	18	3	3	1	2	1.0000	3.0000	86	33	90	10
51 Sb	M	452	164	120	44	20	6	14	2.7561	20.2114	73	30	81	19
52 "-	Kv	11	11	10	1	1	0	1	1.1000	-	91	0	91	9
53 Jo	M	377	136	108	28	11	4	7	2.7721	19.4044	79	36	87	13
54 "-	Kv	241	143	109	34	15	5	10	1.6853	11.4601	76	33	84	16
55 Du	M	436	191	128	63	29	19	10	2.2827	7.5690	67	66	89	11
56 "-	Kv	9	9	7	2	2	2	0	1.0000	1.0000	78	100	100	0
57 Spec.k linje- anknuten	M	1 541	300	196	104	44	27	17	5.1367	19.7857	65	61	87	13
58 "-	Kv	2 790	309	217	92	37	24	13	9.0291	34.6117	70	65	90	10
59 Spec.k ej linje- anknuten	M	259	178	112	66	32	19	13	1.4551	5.0544	63	59	85	15
60 "-	Kv	427	178	127	51	40	25	15	2.3989	4.8937	71	63	89	11
61 Ej int	M	16 147	1 895	1 043	852	93	53	40	8.5208	136.9760	55	57	81	19
62 "-	Kv	14 308	1 104	660	444	99	66	33	12.9601	87.1864	60	67	87	13
Summa		114 303	13 885	9 588	4 297	1 521	909	612			69	60	88	12

1) Uppräknat

Referenser

- Angsmark, G (1963) Studieresultat i gymnasiet. I SOU (1963).
- Arvidsson, G & Söderberg, S (1980) Elever som avbryter sin utbildning i gymnasieskolan. Delrapport 3. Skolöverstyrelsen, P1, Nr 7.
- Beckne, R (1981) Studieavbrott i gymnasieskolan. I SOU (1981b).
- Centrala studiestödsnämnden (1984) Anslagsframställning 1985/86. Sundsvall.
- Dahllöf, U (1971) Svensk utbildningsplanering under 25 år - argument, beslutsunderlag och modeller för utvärdering. Lund: Studentlitteratur.
- Hanushek, E.A. & Jackson, J.E. (1977) Statistical Methods for Social Scientists. London: Academic Press.
- Härnqvist, K & Svensson, A (1980) Den sociala selektionen till gymnasiestadiet. Stockholm: Statens offentliga utredningar, Nr 30.
- Liljegren, T. (1984) Studieavbrott i gymnasieskolan. Skolöverstyrelsen, G 2, Nr 8.
- Myrberg, M (1981) Studieorganisation och elevströmmar. Stockholm: Statens offentliga utredningar, Nr 98.
- Reuterberg, S-E (1984) Studiemedel och rekrytering till högskolan. Acta universitatis Gothoburgensis, Nr 50.
- Reuterberg, S-E (1985) On comparing transition rate gains. Report from Department of Education and Educational Research, University of Göteborg, Nr 1985:01.
- Reuterberg, S-E & Svensson, A (1985) Studiehjälpens betydelse för eleverna i gymnasieskolan. Rapport från institutionen för pedagogik, Göteborgs universitet, Nr 1985:02.
- Richardson, G (1968) Från Na-grupp till Sh-linje. Skolöverstyrelsen, LAG-projektet, Nr 1.
- Rudemo, L (1984) Tidiga studieavbrott och linjebyten i gymnasieskolan. Skolöverstyrelsen.
- SCB (1982) Grundskolan 1978/79. Elevuppföljning våren 1980. Statistiska centralbyrån: Statistiska meddelanden, U 1982:6.
- SCB (1984) Grundskolan 78/79. Elevuppföljning våren 1983 bland 20-åringar. Statistiska centralbyrån: Statistiska meddelanden, U 1984:26.
- SCB (1985) Framtidens tekniker både kvinnor och män. Statistiska centralbyrån, VERKsam.

- SOU (1959) Flyttning, kvarsittning och utkuggning i högre skolor i relation till folkskolans betygsättning. Stockholm: Statens offentliga utredningar, Nr 35.
- SOU (1963) Specialutredningar om gymnasiet. Stockholm: Statens offentliga utredningar, Nr 41.
- SOU (1977) Studiestöd. Alternativa utvecklingslinjer. Stockholm: Statens offentliga utredningar, Nr 31.
- SOU (1981a) En reformerad gymnasieskola. Stockholm: Statens offentliga utredningar, Nr 96.
- SOU (1981b) Undersökningar kring gymnasieskolan. Stockholm: Statens offentliga utredningar, nr 97.
- Sternerup, C (1985) Flickorna - vår tekniska begåvningsreserv. I Arbetsliv och utbildning, Nr 26.
- Svensson, A (1975a) Studieavbrott och linjebyte i gymnasieskolan. Delrapport 1: Omfattning och orsaker. Skolöverstyrelsen, P1, Nr 23.
- Svensson, A (1975b) Studieavbrott och linjebyte i gymnasieskolan. Delrapport 2: Vem blir studieavbrytare. Skolöverstyrelsen, P1, Nr 27.
- Svensson, A (1976) Studieavbrott och linjebyte i gymnasieskolan. Delrapport 3: Efter studieavbrottet. Skolöverstyrelsen, P1, Nr 4.
- Svensson, A (1983) Rekrytering till gymnasial utbildning. Utveckling under det statliga studiestödets 15 första år. Rapporter från pedagogiska institutionen, Göteborgs universitet, 1983:02.
- Söderberg, S (1980) Elever som avbryter sin utbildning i gymnasieskolan. Delrapport 2. Skolöverstyrelsen, P1, Nr 2.
- Utbildningsdepartementet (1984) Differentierade studiemedel. Ds U 1984:13.
- Wannberg, H (1979) Förvärvsarbete vid sidan av studierna. Skolöverstyrelsen, Nr 6.
- Wernersson, I (1977) Könsdifferentiering i grundskolan. Acta universitatis Gothoburgensis, Nr 22.

**PUBLIKATIONER FRÅN INSTITUTIONEN FÖR PEDAGOGIK,
GÖTEBORGS UNIVERSITET**

issn 0282-2180

Beställes från Institutionen för pedagogik, Göteborgs universitet, Box 1010, 431 26 Mölndal.

Kroksmark, T. Livsvärlden. Noteringar på vägen mot en ontologi för fenomenografisk forskning. (Fenomenografiska notiser 2.) 1986:01.

Kroksmark, T. & Marton, F. (Red) Individernas förutsättningar för utbildning och utbildningens effekter på individerna. Ett symposium tillägnat Kjell Härnqvist. 1986:02.

Kroksmark, T. Inläring som omläring. 1986:03.

Kroksmark, T. & Rödén, D. (Red) Studier i stadiedidaktik. Symposierapport. 1986:04.

Förteckning över tryckta skrifter publicerade 1984-1985. 1986:05.

Ihde, D. On non-foundational phenomenology. (Fenomenografiska notiser 3.) 1986:06.

Marklund, U. Droginformatörsutbildning i en enskild skolas regi. (Projekt "Elever som droginformatörer", Rapport 4.) 1986:07.

Marklund, U. Vänskapsmönster i årskurs åtta. (Projekt "Elever som droginformatörer", Rapport 5.) 1986:08.

Ågren, B. På väg mot en samhällsintegrerad förskola. Utredningar och debatt om barnomsorgen i Sverige. 1986:09.

- Ågren, B. "Överlägsen på alla områden!" Föräldrar och personal om den gemensamma allmänna förskolan i Ale kommun. 1986:10.
- Krokmark, T. Tre ansatser till inlärningsforskning i Israel. 1986:11.
- Krokmark, T. Vad är didaktik? 1986:12.
- Krokmark, T. Etikett och innehåll. En studie i grammatikundervisningens villkor. 1986:13.
- Stukat, K.-G. & Bladini, U.-B. Svensk specialundervisning - intentioner och realiteter i ett utvecklingsperspektiv. 1986:14.
- Pramling, I. Meta-inläring i förskolan. Förskolebarns uppfattningar av inläring och av innehållet i temat "Affären". 1986:15.
- Reuterberg, S.-E. & Svensson, A. Student financial aid and participation in higher education. Changes between 1965 and 1985 in Sweden. 1986:16.
- Reuterberg, S.-E. Orsaker till studieavbrott och linjebyten i gymnasieskolan. 1986:17.

